

FRANCISCI FICORONII
DE LAR VIS SCENICIS
ET FIGURIS COMICIS

26/343
FRANCISCI FICORONII

REG. LOND. ACAD. SOCII

DISSERTATIO

DE LARVIS SCENICIS
ET FIGURIS COMICIS

ANTIQUORUM ROMANORUM

Ex Italica in Latinam linguam versa.

EDITIO SECUNDA

AUCTIOR, ET EMENDATIO.

ROMÆ, MDCCLIV.

SUMPTIBUS VENANTII MONALDINI

BIBLIOPOLÆ IN VIA CURSUS.

TYPIS ANGELI ROTILII

IN ÆDIBUS MAXIMORUM.

POSTERIORUM PERMISSU

ERUDITO LECTORI.

Ranciscus Ficoroni Lugnanensis toto
vita sua curriculo, qui longus admo-
dum fuit, ad rei antiquariae studium
strenue quidem, totoque mentis cona-
tu incubuit, & immensam harum ele-
gantiarum vim collegit, easque postea
edidit pluribus voluminibus, quorum catalogus hic
est.

Differtazione sopra una Medaglia d'Omero.
Osservazione al Diario Italico del P. Bernardo
Montfaucon. 1709.

Lettera sopra un Cammeo rappresentante Mar-
cello nipote d'Augusto. Napoli 1718. Ristampata
nel 1726.

Lettere al Cavaliere Bernard Inglese sopra va-
rie Anticaglie, scritta nel 1730.

Della Bolla d'Oro. Roma 1732.

De' Tali, e altri Strumenti Jusorj degli antichi
Romani. Roma 1735.

Le Maschere sceniche, e le figure comiche de-
gli antichi Romani. Roma 1736.

Differtazione sopra tre statue trovate ne' fon-
damen-

damenti del Palazzo dell'Eminentissimo Signor Cardinale Gentili . Roma 1739.

I Piombi antichi . Roma 1740.

Vestigie , e rarità di Roma antica . Roma 1744.

Memorie ritrovate nel territorio della prima , e seconda Città di Labico . Roma 1745.

Hæc omnia , ac alia nonnulla levioris momenti edidit Ficoronius Italica lingua , sed stylo admodum rudi & obscuro , & sæpe absque recta verborum syntaxi , præter postrema ejus opera , quæ ope cujusdam amici in elegantiores elocutionem fuerunt redacta , propter quæ tantam nominis celebritatem obsequutus est , quantam ejus eruditio , & antiquarum rerum non ante visarum enarratio merebantur . Itaque pretium operis me facturum existimaui , si interea hoc de Larvis opusculum in Latinum verterem , atque publici juris facerem . In eo autem vertendo non servi pecoris , sed fidi interpretis munus implere studui , etenim quisquiliis rescavi , & nonnulla , quæ addi poterant , currente rota adjeci . Quod si lector eruditus hunc meum qualemcumque laborem æqui bonique faciat , alia etiam ejusdem Auctoris opera Latine veritam in amicitia dignus , quæ inter me , ipsumque Ficoronium intercesse , qui obiit viij . Kal. Februarii cidiocclvii , ætatis anno circiter lxxxiii .

AD ROMAM

IN HONOREM PRÆCLARISSIMI VIRI

D. FRANCISCI FICORONII

DE OMNI RE ANTIQUARIA OPTIME MERITI

*Qui , quotquot omnes potuit venerandæ Vetusstatis reliquias
quinquaginta fere annorum spatio incredibili labore ,
& auri profusione non modica comparare ,
in suam congesti domum miro
litterariæ Reipublicæ
emolumento*

IGNATII MARIÆ COMI NEAPOLITANI

ELEGIA .

POne modum lacrymis , justo da frœna dolori ,
Terrarum semper Dardana Roma caput .
Desine te longis merfiam deflere ruinis ,
Sitque fatis propriis ingemuisse malis .
Asperet haud frontem tibi ruga , sed indue vultum ,
Quem tibi non pauci restituisse parant ,
Qui famæ monumenta tuæ , laudemque vetustæ
Virtutis , prisicæ Nobilitatis opes ,
Semper victuris decertant condere chartis ,
Et dant usuram lucis habere novæ .
Hos inter nitet ille tui studiosus , avitum
Qui tibi Palladia vindicat arte decus .
Quis tamen hic Heros ? cui tanta potentia ? debes
Cui tu , Roma , jubar jam rediviva tuum ?
Si quis adhuc ignarus , cum Fama instrue , quando
Temporis interea me siluisse juvat .
Ille mihi longo cum vinctus amore putetur
A cunctis animæ pars , meliorque meæ .

Quam

Quam verebr, nedum meritis hunc laudibus orno,
Inveniant nullam carmina nostra fidem.
Ficoroniadi Francisco plaudere tentem?
Est humeris impar sarcina tanta meis.
Franciscum dixti? nihil addas, aurea Clio,
Hoc nomen quovis celsius elogio.
Illius hoc nomen, caderet dum matris ab alvo
Quem putri excepit squalida Roma situ.
Illius hoc nomen, cuius grandæva Vetustas
Admovit teneris ubera jam labiis.
Hic ille est Heros, qui seclis omnibus ortus,
Auras illorum pectore spirat adhuc.
Quem Syrius, quem Jëssaüs, quem Coptus, Achivus,
Nec non vicino sole perustus Arabs:
Punicus, Illyricus proprio sermone loquentem
Mirantur, Teutho, Celta, Britannus, Iber
Ficoroníades Trojano audentior illo,
Quem jactat primum Roma vetusta patrem.
Filius ille Deæ quamvis penetrare profundum
Cumaná potuit nonnisi Vate duce.
Hic unus fidens animi, sibi conscius unus
Intulit audacem per loca cæca pedem.
Et quas signarunt vestigia nulla priorum,
Hic potuit felix ire, redire vias.
Thesea jam posthac ne tantum Græcia jactet,
Alciden tenebris occulat ipsa suis.
Illos nempe aulos penetrare abscondita terræ,
Nonnisi mendaci carmine fama canit.
Hic unus tandem serà hac ætate repertus,
Quem stupeat præsens, quemque futura, virum,
Cui libeat penetrare chaos, cui summa potestas,
Semper inoffenso vel rediisse pede.

Qua

Quæ potuit lustrare latens sub nocte profunda,
In medium profert sedulus usque diem.
Dum monumenta virum, dum tot monumenta Deorū,
Perdere quæ potuit barbara forte manus,
Vel quæ dente suo protrivit hiulca Vetustas,
Restituit vitæ dextera solâ novæ.
Sorte etiam meliore olim quæ sparsa per Urbem,
Exhibet en cunctis una videnda Domus.
Exibet hæc urnas, quæ verba novissima flentum
Audierant, lacrymas queis pia turba dedit:
Exibet hæc pariter lacrymarum vasa, lucernas,
Ardere æterno quæ velut igne solent.
Ollaque non una occurrit cineraria, quodque
Credebant manes posse juvare suos.
Hinc mordere solet, quæ summam fibula vestem,
Quæque addit digitis gemma corusca decus.
Hinc gravidæ sese obijciunt dodrante bilances,
Hinc crystalla suis sæpe animata notis.
Aurea quin etiam puerorum Bulla, fritillo
Non uno Talus ludicra bella ciens:
Hinc tot Larvarum species, quas orgia Bacchi,
Quas plausu excipiunt ampla theatra novo.
Mimus & hinc ridens, sed & histrio plurimus illinc
Ostentant tunicas nunc mihi quisque suas.
Etruscæ hinc testæ, sacrorum hinc vasa, vetustas
Quæ propriis voluit signa dicata Diis.
Plurima Cæsareis certantia vultibus æra,
Plurima quæ ceras prisca sigilla premunt:
Antiqui hinc lateres, inscriptaque carmine saxa,
Hinc anaglypha, illinc me diaglypha trahunt.
Rudera quanta, velut Regina annosa supellex,
Urbis Theauri semper habenda loco.

Sudo-

Sudore & multa trieteride, & ære parata,
 O quantum priscae Religionis habent.
 Roma vetusta, recens tectum concessit in unum
 Franciscus calamo dat radiare suo.
 Ergo illi plaudat male contumulata vetustas,
 Urbis & ergo illi plaudat imago novæ.
 Hæc rogo pro nostro sint Ficoronide, quamvis
 Sint longe meritis inferiora suis.
 Semicremis video Latium, quas protulit olim
 Illustres animas, ore levare rogis;
 Vindici, & ipse suo dum plaudere niterer, illi
 Dicere quæ possem, dulciter insinuat.
 Quæ vero insinuant, nec si pater almus Apollo
 Nunc mea concuteret corda, referre queam.
 Tam vastaillorem moles pene obruo, ergo
 Quod nequeo, tacita Religione colam.
 Ad te, qui redeam, vix agnoscenda ruinis
 Septeni spatium Roma vetusta jugi,
 Quæ dare jam Mundo potuisti jura subacto
 Æquans imperio Solis utrumque latus.
 Ut te cognoscas, qualis, vel quanta fuisti,
 Et quæ sub sacro Murice semper eris.
 Ne te, ne posthac alibi disquirere cures,
 Francisci spectes si modo tecta, sat est.
 Te nempe invenies, circumspice, semper in illis:
 Totius specimen dat Domus illa tui.
 Nostrorum tamen hoc series ventura nepotum,
 Et quo mox gressus tendere docta sciat.
 In foribus tu, fama, notas inscribe loquaces
 Urbem Orbis dominam continet una Domus.

LECTORI ERUDITO.

Inter nonnullas Larvas, quas hic adducimus, inveniet facili negotio multas Lector non admodum inter se dissimiles, & fortasse arbitrabitur has non multum diffformes omitti potuisse, quod majoris pretii reddidisset ceteras. Hoc mihi etiam in mentem venerat, sed nimis sero. Nam statim ac ad manus hæc Larvæ mihi venerunt, eas ære incidi diligenter curaveram; ita factum est, ut post annorum lapsus intellexerim, me aliquas collegisse omnino similes, sed cum incisæ forent inter alias Larvas, quæ minime tollendæ erant, opus fuit, ut eæ quoque remanerent, ideoque bis in hoc opere cernuntur. Et iterum novas Tabulas, novumque impendium facere non erat mearum virium, meæque tenuitatis. Potest tamen Lector prætergredi explicationes harum Larvarum, & ut ait Martialis, librum non nimis longum breviorẽ etiam facere.

IMPRIMATUR.

Si videbitur Reverendissimo Patri Magistro Sacri Palatii Apostolici.

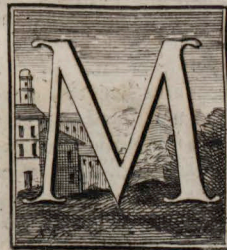
*F. M. de Rubeis Patriarch.
Constant. Vicesgerens.*

IMPRIMATUR.

Fr. Vincentius Elena Magister Socius Reverendissimi Patris Magistri Sacri Palatii Apostolici.

DE LARVIS SCENICIS
ET FIGURIS COMICIS
DISSERTATIO.

ULTA præclara ingenia fuerunt, quæ quum intelligerent, quantum luminis ad historiam temporum afferrent dispersa, ac diruta, & situ pene obruta antiqua monumenta, & ea diligenter inquirerunt, & in unum collecta publici juris fecerunt, quamplurimis voluminibus omni commendatione dignis, quemadmodum sunt tot Signorum, Inscriptionum, Toreumatum, Gemmarumque incisarum, Nummorum Consularium, & Imperialium collectiones, ac tandem innumera alia monumenta, quæ literatorum hominum curiositatem alliciunt, & augent eruditionem. His itaque illectus, & doctorum hominum elegantiam admiratus, & ab illis multa edoctus ad hoc studium aggrediendum animum

appuli. Hinc etiam monumenta vetera, quantum a curia mea suppellectili concessum fuit, colligens animadverti, multa ex illis Larvas representare, comicasque personas, vel in Toreumatis, vel in Gemmis incisiss, vel alio quovis modo; quæ cum mihi viderentur, & multum curiositatis, & multum pretii in se habere, ob egregiam tum Græcam, tum Latinam artem, qua elaboratæ erant, & ob varias formas, & præcipue quod lumen afferrent antiquis scriptoribus, ad fabulas seu comicas, seu tragicas enarrandas; cœpi jamdiu præcipua cura has Larvas colligere, personasque comicas tam in Toreumatis, & Gemmis, quam ære expressas, quarum brevi quinquaginta earum collegi. Quum autem nemo de his scripserit præter Mariscottum, qui nullam adfert larvarum delineationem, statui, veluti qui spicas, quæ manus messorum effugerunt, colligunt, quinquaginta illas Larvas, personasque theatrales simul cum illis, quæ in Terentiano Codice perantiquo Bibliothecæ Vaticanæ depictæ extant, in lucem edere. Annuente igitur Clemente XI. Pontifice Maximo ad Bibliothecam accessi cum artifice delineandi perito; sed præter spem inveni Larvas, personasque comicas hujus Terentiani Codicis ipsissimas esse cum quinquaginta illis prototypis, quod penes me habebam. Quapropter hoc rejecto consilio illas non amplius delineare curavi, sed quantum potui sætegi alias & alias differentes Larvas, personasque comicas mihi comparare, quarum quadringentas longo annorum spatio cum inscriptionibus nonnullis ad comicos spectantes comparatas, in hanc meam opellam conferam, non ut eas, qua par esset, eruditione exornem, tanti enim non sum, sed ut illas ob oculos eruditorum ponam; quare eas ex archetypis accurate delineandas curavi, nonnullasque majore forma.

De origine, usuque Larvarum hoc loco pertractare minime decrevi, hæc enim materies, quamvis a multis tentata, attamen adhuc est nobis parum nota. Si Poetis credamus, Poesis in pagis orta est, ac diu inter agricolas vixit, rursusque, lususque eam comitabantur, causam præbente talium

hominum vita laboriosa quidem, sed innocente, & quæ idcirco vera hilaritate magis egeret, ejusque capax esset, quapropter Lucretius a loquens de antiquis agricolis inquit:

*Sæpe itaque inter se prostrati in gramine molli
Propter aque rivum, sub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucunde corpore habebant.
Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachiñi
Consueverunt, agrestis enim tum musa vigeat.*

Hæc hilaritas in usu maxime fuit penes Atticæ colonos in vindemiarum fine, grati animi ergo adversus Bacchum, cui vini copiam acceptam referebant. Hic usus annorum lapsu in morem transiit, & tam bene exceptus fuit, ut e Græcia in Italiam transfretaret. ^b Ita Virgilius:

*Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Ceditur, & veteres ineunt proscenia ludi
Præmiæque ingentes pagos, & compita circum
Theseide posuere, atque inter pocula lati
Mollibus in pratis unctos saliere per utres,
Nec non Ausonii Troja gens missa coloni
Versibus incomptis ludunt, risuque soluto,
Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis,
Et te, Bacche, vocant per carmina lata, tibi que
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu,*

Hæc incompta carmina, si Servio credimus, auribus potius, quam regulis artis callebant, ac ex illis paganis cœtibus fuere prima tabularum, ac etiam Larvarum rudimenta ex illis corticibus arborum, quos agricola ori suo admovebant, & illa *Bacchi*, seu, ut ait Horatius ^c, perunctio, qua ora facibus linibant. *Primi ludi theatrales*, inquit Servius, ex *Liberalibus nati sunt*. Quoniam ex agris ad urbes Liberi celebritates translata, Martio quidem mense, secundum Maffei ^d opinionem, factum est, ut eo tempore ludi theatrales haberi cœperint, sed aliquantum elegantiores. Rudium hujusmodi sceniorum ludorum originem, & tra-

a Lucr. l. 5. v. 1391.

c Horat. in Art. Poet. v. 277.

d Maffei de gemmis to. 2. pag. 64.

goëdiæ nomen e Bacchanalibus derivasse, etiam ex eo, quod Donatus ^a dicit, aperte dignoscitur: *Genus carminis quod sacer Chorus reddebat Libero patri, tragœdia dicebatur, vel ἀνὰ τοῦ τραγῆ, hoc est ab hirco hoste vinearum &c. vel quod hirco donabatur ejus carminis poeta, vel quod uter musti plenus solemne premium cantoribus fuerat, vel quod ora sua facibus perlinibant*. Quisnam ex humili hasce cantiones evehenderit gradu prior, & hac de causa tragœdiæ inventor nomen meruerit, adfirmare levis momenti non est. Lambinus ^b in notis ad Horatium ita testatur: *Thespin alii primum tragicum dicunt; alii ab Epigene secundum, alii decimum-sextum*. Cheritum Atheniensem tale ausum fuisse, & Larvas scenasque inter omnes primum meditasse Suidas ^c refert, et si alibi Larvarum auctorem Thespin fateatur; inquit enim: *Postquam is ab initio vultum minio inunxisset, dein portulaca texisset &c.* Hac non esse Thespin gloria privandum, seu saltem de Tragœdia optime meritum existimandum Horatius in Arte poetica censet, ac tragœdiam illius ope e solo ad plaustra gradum fecisse, quemadmodum Bacchanaliorum tempore quædam comœdiæ, ut sic dicam, ambulantes super plaustra representantur nunc quoque Romæ, quibus *Giu-diate* nomen, quod inter ceteros Actores Judæus cum Judæa in illas inducatur:

^d Ignotum tragica genus invexisse Camœna
Dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis,
Quæ canerent, agerentque peruncti facibus ora.
Post hunc personæ, pallæque repertor honestæ
Æschilus, & modicis instravit pulpita tignis,
Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.

Id quod de Æschilo dicit Horatius, & quod hic elegantiorum, ornatorumque Larvarum, sicut, & in agendis comœdiis talaris vestis, seu pallæ fuerit inventor, testimonio, quod de Thespi præbet Suidas, non adversatur. Aristoteles

ta-

DE LARVIS SCENICIS.

tamen nunquam de larvis locutus est in Arte poetica; si tamen illa tractatio integra est. Comœdiæ primordia eadem ferme fuere, Græcorum pariter inventum, eæ enim seu ortæ in Apollinis festivitibus inter concentus & convivia, circa rura, & agros celebrata, seu inter juveniles cantiones quidem, in pagis atque ruribus; inquit enim Aristoteles in Arte poetica: Megarenses tam Attica, quam Sicilia incolæ inventionem sibi vindicasse comœdiæ. Romæ vero Larvarum usus in scenis non statim a principio invaluisse, & earum loco galerus adhibitus videtur: Romæ ante *Livium Andronicum* inquit Pitiscus, galeris non personis utebantur. Roscius Gallus persona ^a princeps usus est, *Cum esset oculis perverfis nec satis decorus in personis, nisi parasitos pronuntiaret*. Secundum autem Diomedis sententiam: *Personati primi egere comœdiam Cincius & Faliscus; Tragediam Minutius & Prothonius, auctore Donato*. Larvæ tamen non tantum ad faciei dedecora tegenda adhibita, quemadmodum in Roscio oculos perversos, sed potius ad auditorum oblectamentum, vel ob quamdam ingenii libidinem, qua sit, ut qui personatum aspiciunt, terribiliorem, seu magis ridicularium, quam revera sit, specie decepti, sed mente errorem oculorum percipientes, magnam ex eo capiant voluptatem. Eò amplius quod tali modo personati majorem agendi, dicendique pro libito libertatem sibi sumebant. Antiquiorum Larvæ non tantum faciem, ut nostrates, sed partem etiam capitis tegebant, secundum Gellii ^b sententiam; inquit enim, *Caput & os cooperimento personæ testum*. Sin autem alicui magis placeret verbum illud *Persona* non solum vultus, capitisque tegumentum, sed omnimodam vestis mutationem significasse, id non inficior, dummodo & pro Larva sumi posse mihi concedatur, secundum illud Phœdri:

^c PERSONAM tragicam forte vulpes viderat.

O quanta species, inquit, cerebrum non habet!

Primum vultum colore lineabant, inde corticibus faciem

te-

^a Donatus in vita Terentii.

^c Suidas apud Priscum.

^b Lamb. in artem Poetic. Hor. v. 276. ^d Theophrastus in Hist. Plant. l. 9. c. 12. ^e Horatius in Arte Poet. l. 1. c. 1. ^f Gellius in Noct. Atticis l. 3. c. 7.

^a Pitiscus V. Persona.

^c Phædr. Fab. 7.

texerunt, mox coriacea, seu ex alia simili re contexta Larvæ ad præternaturalem lepiditatis aut terribilitatis formam ut plurimum compositæ; multæ tamen representabant viros, quos in comœdia introducebant poætæ. In theatralibus ludis, de quibus loquuti sumus, primum, postremo in conviviis adhibitæ fuere: Eschinem, in Orat. de falsa legat. hac arguit objurgatione Demosthenes ^a: *Et huius execrandi Cerybiantis, qui in solemnitatibus sine persona comestatur*. Hinc arguitur apud Græcos ad suarum solemnitatum convivium personatos accedere in moribus fuisse.

Quod vero ad consuetudinem Romanorum Svetonius in Augusto quamdam cœnam ab eo factam hisce verbis narrat ^b: *Cœna quoque ejus secretior in fabulis fuit, quæ vulgo Dodecatheos vocabatur, in qua Dearum Dearumque habitu discubuisse convivas, & ipsum pro Apolline ornatum non Antonii modo epistolæ &c. exprobant &c.* De illis verumtamen Larvis non loquor, quibus in conviviis ad mortem recordandam, uti solitum erat; quarum Petronius Arbiter, aliique meminere, utpote a re proposita alienis. Itidem in funerum pompa eas adhibitas fuisse constat ex Svetonio ^c in Vespasiano: *Sed, inquit, & in funere ejus Favor Archimimus personam ejus gerens, imitansque, ut est mos, facta, & dicta vivi*. Videntur tamen hæc potius de Larva totam vestitum personati mutationem denotante, quam de ea, quæ ad faciem tantummodo velandam inserviebat, intelligenda esse.

Quarto triumphorum illæ erant non parvus ornatus, Zonora enim To. II. inquit: *Priusquam scenici personas excogitassent, ficulneis foliis facies velati dithyria versibus jambicis proferebant, quam licentiam & milites in victoria, festivitate eodem ornatu in victores usurpabant, atque hinc triumpho nomen; a Thrion scilicet, & Jambos, Triambos, quæ vox paulisper mutata Latine triumphum effecit*. Verba a militibus in triumphali plausu prolata, nempe IO TRIUMPHE in nonnullis æreis numismatis parvi moduli, fed

sed elegantis artificii reperiuntur, sicuti ex hujusmodi numorum thesauris patet.

Quinto pariter in bello, ut Frontinus, & Polienus ajunt, nam ad insidias contra hostes struendas milites vel muliebrem, sicuti Solon contra Megarenses, vel ipsorummet inimicorum, sicuti Conon contra Persas, Cato contra Carthaginenses, & in Trojano incendio contra Græcos Æneas, personam induebant.

Sexto denique ad Festa Cybelis celebranda; ita sentiunt Herodianus, & Censorinus, necnon Ovidius in Fast. ^a

Cur vagus incedit tota Tibicen in Urbe?

Quid sibi personæ, quid toga longa volunt?

At in ludis quinquatriis minoribus, addit Paccichellius ^b, *& in Megalensibus mutata veste, ac personata facie sacrificiorum causa eos exercuisse tradunt alii*. Verumtamen si uberius de Larvis, quæ in Deorum celebritatibus a Romanis adhibebantur; notio desideratur, Panvinius est *de Ludis Circensibus* perlegendus. Ex hac Thepsia plaustrorum inventionem, quæ, ut opinor, prima fuit theatrorum rudis forma, aliquid profecto boni eruditorum Respublica nacta est; Thepsis enim ante scenam inventam in plaustris tragediam docebat, & representabat, ut inquit Lambinus ^c, & rursus addit: *Canebant igitur, & agebant ipsi poætæ sua poemata*. Hinc igitur Poætæ morem duxerunt in auditorum conventu carmina recitare, quod verosimile esse videtur. Usus hujusmodi penes Græcos, Ægyptiosque fuit. Vide sis præfationem ad septimum Vitruvii librum, in qua narratur Ptolemæum Alexandriæ Bibliothecam construentem, ad illius, quæ Pergami erat similitudinem, invitasse ad suas lucubrationes recitandas literatos viros præmiis propositis, ac iudicibus, inter quos Aristophanes fuit, ad excellentiores iudicandos constitutis. Utrum Romæ Accius & Ennius sua recitarint carmina, dubitat Plinius, Terentius autem, testante Donato ^d *Andriam, quum Ælilibus daret, iussus ante*

Cerio

^a Demosth. p. 339. edit. Francof.

^c Sveton. in Vespas. cap. 19.

^b Sveton. in Aug. cap. 70.

© The Warburg Institute. This material is licensed under a Creative Commons Attribution Non Commercial 3.0 Unported License

^a Fast. l. 6. v. 604.

^c Lambin. ubi supra.

^b Paccichell. de Larvis, p. 19.

^d Donat. in Vita Ter.

Certo recitare, ad cenam cum venisset, dictus est, quod erat contemptiore vestitu, initium fabulae subsellio juxta lectulum residens legisse, verumtamen post coenam, cetera percurrisse non sine magna Certi admiratione. Hujusmodi autem recitatio Poetis, & literatis viris non tantum, sed & ipsis Imperatoribus familiaris fuit, modo in magna Populi, modo in selectiorum auditorum frequentia, prout vel in privatis domibus, vel in hortis, vel in basilicis, balneis, plateisque recitarent, quamvis Farnabius dicat: Alii ferunt Romae locum in Appia fuisse, in quo recitabant Poetae.

De tempore autem ad id statuto, nihil certi dici potest. De verna tempestate loquitur Plinius^a junior in primo ad Publium Solum Senecionem libro: *Magnum proventum Poetarum annus hic attulit, toto mense Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis: juvat me, quod vigent studia: proferunt se ingenia hominum, & ostentant &c.* Porro sive tragœdias, sive comœdias recitandi libera erat facultas, immo historiam a se scriptam Claudius Cæsar adhuc adolescens recitavit. Dicendi igitur argumentum cuique liberum erat. Quod vero non e suggestu recitari consueverit, Raderus^b affirmat, sed Aulus Persius modo adducendus quodam suggestu hasce recitationes habitas fuisse, testatur. Præterea recitanti cura erat (nam eo recitatio, & præsertim si publice habebatur, tendebat, ut sibi famam, laudemque compararet) ad auditorum oculos captandos, ornatum, quo fieri poterat, comptiore, sese spectabilem exhibere. Rei utriusque testis est Persius^c:

*Scilicet hoc populo pexusque, togaque recenti
Et natalitia tandem cum sardoniche albus
Sede legit celsa.*

Sed ne plura omnibus per se nota congeram, postremo dicam hanc recitandi æmulationem Judicibus assignatis, præmiisque propositis, secundum quod alias Ptolomæus fecerat, Romæ institutam fuisse, inscriptionibus idem com-

pre-

probantibus inter quas, subsequens adnumeratur, agitque de Poëta anno ætatis suæ tertio supra decimo laurea donato, quam Inscriptionem Panvinus, ac Gruterus² publici juris fecerunt.

L. VALERIO L. F.

PVDENTI

HIC CVM ESSET ANNORVM

XIII. ROMÆ CERTAMINE

IOVIS CAPITOLINI LVSTRO

SEXTO CLARITATE INGENII

CORONATVS EST INTER

POETAS LATINOS OMNIBVS

SENTENTIIS IVDICVM

HVIC PLEBS VNIVERSA

HISTRIONENSIVM STATVAM

ÆRE COLLATO DECREVIT

CVRAT. R. P.

Aliud monumentum extat in Gronovii Græcarum Antiquitatum Thesauro Tom. II. qui notis & additionibus Venetiis anno 1733. iterum prælo commissus est. Poetam hinc stantem, & carmina recitantem, illinc Poetam alium sedentem, tenentemque Larvam præ manibus & auscultantem exhibet, abaco inter eos posito, cui sunt Larvæ duæ superpositæ, Poetis Symbolum, seorsim vero duo vasa, præmia poetis elargienda, aut quæ hæc præmia fortassis continent, conspiciuntur.

^a Plinius Jun. lib. 1. Ep. 13.

^c Persius Sat. 1. ver. 15.

^b Raderus ad Martialis. l. 10. ep. 70.

© The Warburg Institute. This material is licensed under a Creative Commons Attribution Non Commercial 3.0 Unported License

2. C. M. Inscr. p. To. I. par. 2. pag. cccxxxii. n. 3.

TABULA PRIMA

CAPUT PRIMUM.

Quoniam de recitantibus sermo est; huic theatri collectioni hac inscriptione initium dabo, quæ anno 1733. una cum sexcentis aliis sepulcralibus lapidibus reperta fuit, quum duobus locis terram effodiendam curassem, ac duo invenissem Columbaria, ollis, necnon parvis, magnisque urnis exustorum ossium de more referta, unum dextrorsum post Thermas Caracallæ, & S. Cæsarii Basilicam; alterum autem ad lavam post S. Xisti Basilicam, quæ pertinet ad PP. Ordinis Prædicatorum; quæ Basilica olim extra antiquas Portas Appiam & Latinam erant, ad latera, & in ingressu viarum ejusdem nuncupationis. Hæc Columbaria anteauctis temporibus, successivis terræ, & cæmentorum ejectionibus contexta fuere, postquam ædificia super ea constructa, Mausoleorum speciem præferentia, quorum cuicque epigraphæ adjecta erat, propriis ruinis obruta perire; modo autem in hodierno murorum ambitu, qui ab Aureliano Imperatore prolatus fuit, sicuti in mea de bulla aurea dissertatione ostendi, inclusa fuerunt.

Per hanc magni quidem faciendam inscriptionem, Poetæ cujusdam Romani notionem adipiscimur, qui Tiberius Claudius Tiberinus vocabatur, & ut opinor, Tiberii Claudii Augusti libertus, Romæ forte ex parentibus servis ortus, quantum ex Tiberini nomine arguere licet, quod postea, quum ipse libertate, necnon civitate donatus fuit, vim cognominis obtinuit.

De Tribu erat Exquilina, una ex quatuor Urbanis, in quibus servi libertate donati solebant adscribi, quippe quæ minus nobiles erant Tribubus rusticis.

Tres illæ Larvæ, quæ in fronte hujus epitaphii anaglypho opere insciuntur, nos edocent hujus Poetæ artem, quæ auditorum animos sibi devinciebat, dum in conviviis, æque ac in Cæsaris Foro, quod prope Viam Sacram, magnificis Templis ornatam, ideoque assidua populi frequentia celebrem, erat, sua carmina recitaret.

Stellarum numero, quæ in asterismo Pegasi lucent, Poetæ ætas ad epitaphii calcem ænigmatice enunciat. Astronomiam non calleo, quapropter eam conjectare poterunt in hac disciplina eruditi.

TABULA SECUNDA

CAPUT SECUNDUM.

Opus anaglyphum quinque figuras continens mirifice sculptas, ac e suo prototypo, qui in Farnesianis ædibus asservatur, fideli cura delineatas, exhibet quamdam ex illis scenicis, ac frequenter in antiquis theatris peragi solitis actionibus, indignationem scilicet heri in servum, prout opinor. Servus, qui in hoc marmore sculptus inspicitur, illorum servorum speciem habet, quibus antiqui Comœdi ad suorum operum texturam utebantur, qui ex forma Larvæ simplices, ac bardi apparebant, re autem vera versuti, & callidi maximopere, ut in hodiernis quoque comœdiis fit. Scena, quæ in hoc marmore representatur, ei similis videtur, quam legere est apud Terentium^a:

S. Hem Dromo, Dromo. D. Quid est? S. Dromo. D. Audis? ... Verbum si addideris, Dromo.

D. Audi obsecro. D. Quid vis? S. Sublimem hunc intro rape, quantum potes.

DR. Quem? S. Davon. D. Quamobrem? S. Quia lubet. Rape, inquam. D. Quid feci? S. Rape.

Sicut enim hac in scena Simon pater familias de Davi technis suspicans, Dromonem lorarium appellat, ut eum puniat, callidi servi obtestationes nihili reputans, ita hoc in marmore simili de causa, e siparii latere prodians, & præ manibus flagellum tenens, ut servum cædat, lorarius ad id muneris vocatus conspicitur. Lorarii secundum Gellii^b sententiam munus erat reos verberandi, aut vinciendi, prout eis in mandatis dabatur. Itaque, inquit Gellius, *ii sequebantur Magistratus, tamquam in scenicis fabulis, qui dicebantur*

B 2

Lo.

^a Terent. in *Andria* Act. 5. ^b *A. Gell. lib. 10. cap. 3. in fine.*

Lorarii, & quos iussi erant, aut verberabant, aut vinciebant. Flagella huiusmodi seu ex funibus, sicuti Horatius^a de Mena Liberto loquens, indigitat:

Ibericis peruste funibus latus,

seu ex corio erant, ut apud Plautum in plurimis suarum comœdiarum locis videre est. Talis poena ceteris vilior reputabatur, ideoque ea servi afficiebantur; propterea Marcellus Jurisconsultus ait: *Ex quibus causis liber fustibus cadebatur, ex his servus flagellis cedi, & domino reddi iubet.* Huic flagellorum proxima erat virgarum poena: *Honestior tamen,* inquit Gretserus^b, *fustium animadversio, quam virgarum sive vite, sive alio bacillo, seu baculo fieret.* Virgarum, quibus plectebantur servi, frequenter meminit Plautus, praesertim scena secunda actus tertii Asinaria: *Ubi saepe ad languorem tua duritia dederis octo validos lictores ulmeis affectos lentis virgis.* Gretserii dictum Livius de Scipione prope Numantiam loquens confirmat dicens: *Quem militem extra ordinem deprehendit, vitibus, si extraneus fustibus cecidit.* Vite verberare in more praesertim apud Centuriones erat contra milites solummodo, sed in antiqua militia fustuario virgis cadebantur eo modo, quo fieri nunc solet, ac vulgari modo dicitur *passare sotto le bacchette*, sive hoc agatur ad correctionem, sive ad ultimum infligendum supplicium. Severioris generis fustuarium in sexto suae Historiae libro adducit Polybius^c, ideoque non semper vitium fermentum fuisse ad poenas dandas indiscriminatim adhibitum argui posse videtur: *Tribunus fustem capit, eoque condemnatum quasi attingit solum, quo facto omnes Legionarii quafustibus, qua saxis inibi intra castra, ut plurimum quidem fontem, necant, sed & si qui evaserint, non tamen salvi propterea sunt, nam quae illis salus, quibus nec in patriam quidem reditus non licet? Et quos necessariorum nemo ausu tuto recipere? Quamobrem qui semel in eam calamitatem inciderunt, plenissime pereunt.* Vide etiam Tacitum Annal. libr. 1.

Quod

^a Horat. Od. 4. Epod. 8. 3. ^b Gretser. de Cruce To. 1. lib. 1.

^c Polyb. lib. 6.

Quod tamen puella duabus tibiis imparibus sonitus edat, non aliam ob causam id fieri opinor, quam ut sonitus illius modulamine spectatorum animos, tempore fugationis intermedio, potius recreet, quam verberationem rythmo quodam moderetur.

Dignus quidem consideratione est baculus inflexus, seu pedus, pastorum & sylvestrium Deorum praecipuum, & proprium insigne, quem herus praemanibus tenet uti Paterfamilias, ac etiam pallium fimbriatum, cui omnino simile tam in lacinia, quam in induendi modo, illud erat cuidam fictili simulacro palmaris fere magnitudinis inductum, quod non multo abhinc tempore ad meas manus devenit.

Herus in hac tabula delineatus ira percitus in servum baculo impetum facit, qui timore correptus lorarium circumplexando aufugium quaerit. Verumtamen ne quid periculi vita, decusque heri subeat, quod hisce temporibus ob famulorum, qui potius amandandi, quam verberandi erant, audaciam non semel contigit, herus ipse per quemdam familiarem suum in officio continetur. Huiusce generis exemplum in promptu habeo jucundum quidem relatu. Non multis abhinc annis, meam prope domum, nobilis quidam vir famulum suum ligna bajulantem baculo, nescio qua de causa, percussit, at ille quum ad novam lignorum sarcinam asportandam mox rediisset, baculo arrepto ipsum dominum ad eam supra dorsum suum ferendam coegit, & quamvis ad arma postea capeienda Dominus cucurrisset, servum tamen amplius non invenit, etenim aufugerat, quo toti viciniae risus occasionem praebuit.

TABULA TERTIA

CAPUT TERTIUM

Multa inter monumenta in Musæo RR. PP. Soc. Jesu Romani Collegii adservata nonnullae adnumerantur ex aere, & ex marmore Larvæ, quarum unam anaglypho opere, sed aliqua ex parte contractam hic delineatam videre est, secundum diagramma, quod PP. mihi perhumaniter

Dimidiam militis personam, quantum ab externa corporis habitudine conjicere fas est, monumentum hoc repræsentat; strenuus quidem verbo, re tamen socors, qui duarum tibiæ sonitu, quas latas in extremitate, instar tubarum, puer, cujus caput solum apparet, modulatur, sua concinit vane celebrata gesta, eum in modum, quo etiam hodiernis diebus in more est apud nostros concedos. Larvatus est inflata facie, & prægandi ore præter naturalem formam. Ita persona hæc solebat repræsentari vetustis temporibus, sicuti ex Plauto, & Terentio percipimus. Tunica, qua ipse induitur, orbiculatis foraminibus referta obliquo ordine dispositis, magnam quamdam ex tot illis specie diversis lorice fortassis indigitat, quibus, ut legitur, antiqui milites utebantur, quinimmo hæc præ ceteris grandior videtur, ut facilius ipsa timori potius, quam fortitudini talis militis respondere videatur, nec non ut ridicularius factus, hujusmodi milites gloriosos a vanis jactationibus cohibeat, atque moneat ad fortia perpetranda, & veris aliorum laudibus digna.

Ex hoc anaglypho opere ediscimus antiquum morem theatrorum duas inflandi tibiæ, unam aliquanto alia longiorem, quod ex aliis vetustis monumentis comprobatur. Quod adhuc vivo Terentio, qui vixit primum inter, & alterum bellum Punicum, hic mos invaluerit, compertum habemus ex Diomede; namque ait libr. 3. *Hujus enim rei indicia produnt nobis antiquæ comediæ, in quibus invenimus alia tibiis paribus aut imparibus, aut serranis &c.* Quid autem pro tibiis paribus, imparibusque intelligendum sit, idem auctor significat: *Sed quod paribus tibiis, aut disparibus invenimus scriptum, hoc significat, quod si quando Monodio agebat* (loquitur de tibicine) *unam tibiæ inflabat, si quando Synodio utramque.*

Hic una saltem tibiæ, alia enim illi fere consimilis fracta est, tubæ formam, ut diximus præfert, ideoque eo penitus modo, quo ea in usu erant Horatii ætate, videtur constructa, nempe ad tubas imitandas. Ait enim ille;

^a *Tibia, non ut nunc orichalco vineta, tubæque*

Æmu-

Æmula, sed tenuis, simplexque, foramine parvo Aspirare, & adesse choris erat utilis.

Penes veteres in more fuit non tantum in comœdiis, sed & in aliarum solemnitatum celebratione, quinimmo & in ipsis funeribus tibiis uti, & mihi contigit vetustam tibiæ eburneam circulis contextam argenteis in Columbario quodam reperire, ut in mea Bullæ aureæ Dissertatione pag. 41. indicavi. Et quum anno 1733. inter multas marmoreas epigraphes, in memoratis Columbariis inventas; quædam ad tibiæ pertinens inventa fuerit, hujus loci erit eam referre.

M. CVRIVS EVPOR.

TIBIARIVS DE SACRA VIA

Quod in Via Sacra, utpote quæ præ ceteris in Urbe populi frequentia celebrior, plures etiam alii pretiosarum mercium negotiatores commorarentur, a præclaro Grævio habetur ex sequenti epigraphæ.

C. FVFFIO ZMARAGDO

MARGARITARIO DE
SACRA VIA

Sponius quoque in Miscell. sect. 6. pag. 226. epitaphium Marci Ceditionis Negotiatoris DE SACRA VIA adfert. Verumtamen quum hic pereruditus auctor crediderit, quod non de sacra via, sed verbis inversis de via sacra legi deberet, errore nique incisoris infectæ referendum autmaverit, monere lectorem volui non solum in his epigraphis optime legi de sacra via, uti apud Gruterum *.

D. M.

L. FVRIVS. L. F. DIOMEDES

CÆLATOR DE SACRA VIA.

sed eo modo veteres etiam historicos scripsisse, ut videre est

^a Horat. de arte Poet. v. 202.

^a Gruter. To. I. pag. 2. pag. 639. n. 11.

est apud Svetonium in vita Julii Caesaris cap. 46. *Habitavit primo in Suburra modicis edibus, post autem Pontificatum maximum in sacra via Domo publica.* Herodianus, secundum Oxoniensem editionem anni 1704. libr. 7. fol. 246. tam in Græco, quam in Latino textu similiter loquitur, ubi agit de tabellionibus, qui Gordiani ad Romanum Senatum epistolas ferebant. At enim Horatius Satyra 9. dixit *via sacra*. Scilicet quia sibi magis ad carminis mensuram facere videbatur.

TABULA QUARTA

CAPUT QUARTUM.

Quinquaginta scutorum pretio, atque eruditi Equitis Davidis Mariæ de Massanes ope caput Augusti in amythisto violaceo incisum pro annulo signatorio, addita dictione VALERIENSES, in ejusque postica parte Larva quadam heroica, & agresti pedo capiti superalligato exculptis, in Neapolis suburbiis repertum mihi comparavi.

In hac gemma, a Græco artifice elaborata, Augusti imago est quidem prototypo simillima, sed verbum illud *Valerientes*, necnon ea Larva inferius apposita, sunt intellectu apprime difficilia. Quum tamen ad examen revocaverim, in eam deveni opinionem, nempe, ut *Valerientes* milites Valerientes innueret, quibus instructa erat vigesima Valeria Legio Victrix, ab Augusto una cum aliis per Romani Imperii Provincias constituta. Ea enim legio illius, quo in Scenicis exercitationibus Imperator afficiebatur, oblectamenti conscia, nam eo imperante pluries Romæ, ut a Svetonio edocemur, a cujuscumque linguæ histrionibus celebrata sunt, aliquam fortassis heroicam tragœdiam eidem dedicavit, cujus rei memoriam hac gemma ejus imagine, ac scenica Larva exornata posteris prodidit. Larva hæc quum apertum os habeat, personam quamdam exhibet, quæ in aliqua agresti comœdia sua recitet, seu canat carmina,

pe-

pedum enim id nobis de more indigitat, nisi clavam potius existimemus, ut Augusti genium innuat, qui scenica oblectamenta a militari fortitudine non sejungebat. Sub initio Historiæ a se conscriptæ narrat Dio, milites Valerientes sævitiam Luculli ferre minime volentes ab ejus signis descivisse, sed quum ei Pompejus Magnus successisset ad bellum gerendum, hic cum intelligeret sibi contra Regis Mithridatis copias dimicandum fore, Valerientium legionem accersivit. Idem auctor in fine libri 55. inter legiones ab Augusto ad Imperii Romani tutelam constitutas, hanc vigesimam Valeriam legionem victricem adnumerat, quæ etiam apud Grævium in Tomo 1. Antiqu. Rom. aliisque auctoribus commemoratur.

Hæc ipsa Militum Valerientium legio multis Imperatoribus præsto fuit, ac una cum aliis tribus legionibus in Germaniam missa. Idem Dio libr. 15. refert, quod quum Petus a Britannis populis fuisset, septuaginta millium Romanorum, ac confœderatorum internecione, profligatus, Paulinus Svetonium octoginta millium Britannorum cade, hujus legionis vigesimæ fretus auxilio, Peti & suorum necem ultus fuerit. Quod autem eadem hæc Legio ad Britannorum audaciam cohibendam in illa Insula sub Imperio etiam Antonini Pii immorari non desierit, ex quadam arguitur marmorea epigraphæ, inter aggerum & murorum ibi a Septimio Severo constructorum ruinas adinventæ, per Cl. Gruterum fol. 256. Tomi primi n. 8. publice luci demandata, qui Tomi Secundi suarum Inscriptionum pag. 513. & alibi nonnullas alias prodit sepulcrales hujusmodi epigraphes ad milites, nec non militum rectores vigesimæ Valeriæ legionis spectantes. Hic tamen indictum nolo, me nimis notis infortuniis pressum, Augusteam hanc gemmam a ceteris hujus meæ collectionis scenicis monumentis abalienare coactum fuisse, quæ modo cum nonnullis aliis, magni quidem pretii, apud Gabrielem Medinam Liburnensem extat.

TABULA QUINTA

CAPUT QUINTUM.

DEcoris quantum, & magnificentiæ Augusti temporibus ludi scenici præferrent, testes nobis, historici, & Poetæ; ex quibus accipimus, illos eidem Imperatori adeo in deliciis fuisse, ut undique histriones accersiverit, quos inter Pylades, & Bathyllus præ ceteris claruerunt, quorum inter se æmulatio populari factioni causam dedit. Bathyllus autem Mæcenatis patrocinium nactus est, ex quo Pylades Urbe ab Augusto pulsus fuit, postea vero ab eodem revocatus, quod ipso mirum in modum delectaretur, & ut magis magisque populi benevolentiam captaret. Nonnullæ inscriptiones horumque Comitorum memoriam perennem nobis servant. Ea, quæ de Pylade mentionem facit, a Cl. Grutero pag. cccxxi. n. 1., ea vero, quæ de Bathyllo, ac aliis quinque Augusti Libertis, a Fabretto pag. 438. cap. 6. n. 38. referuntur. Hic equidem referam carmina nonnulla, in quibus Phædrus & Augusti & ipse Libertus Bathylli meminit:

*Princeps tibicen notior paulo fuit,
Operem Bathyllo solitus in scena dare
Is forte ludis, non satis memini quibus,
Dum pegma rapitur, concidit casu gravi.
Nec opinans finisram fregit tibiam,
Duas cum dextras maluisset perdere.*

Nostris vero hisce diebus alia hujus Bathylli prodire monumenta, & præcipue urna ejus sepulchralis una cum illius statua, & inscriptione, dum ad viam Appiæ levam Columbarium Livæ, Augustique Libertorum detectum fuit. Hujus autem Columbarii, necnon ollarum, urnarum, marmorearumque inscriptionum statim dispersarum ἀγύπτωσις studio Reverendissimi Francisci Blanchinii Veronensis, & Antonii Francisci Gorii Florentini, postremo Dominici de Rubeis Romani in lucem cum luculenta enarratione prodit.

Ve-

DE LARVIS SCENICIS.

Verumtamen quum Bathylli monumenta meæ huic collectioni plurimum conferant, operæ pretium est ea adhuc quartum proferre, non ut in trium virorum operibus actum est, cum ejus statua capite diminuta, ast cum ejus senili larva, ex qua antiquarum rerum perscrutatores tam celebris, & pervetusti Comici effigiem cognoscent, & ab epigraphe, etiam in ea illius prænomen, nomenque exciderit, augustinus Livæque fato hunc Cajum Julium Bathyllum superstitem fuisse, necnon immunem, & honorarium templi, post mortem eis in Palatino monte dicati, custodem, ac æditum.

Quomodo autem Bathylli caput, quo carebat ejus statua, super urnæ sepulchralis operculum jacens, meas ad manus devenerit, referam. Illius vineæ dominus Benci cognomine, in qua Libertorum Columbarium repertum fuit, circa ipsum identidem effodiens terram alia antiqua monumenta reperit, plures scilicet pedes, manus, capita, ex anaglyphis, quibus urnæ exornatæ fuerant, præcisæ, necnon Inscriptiones ipsis urnis appositæ, contractas, dum terram verterent negligentius avari vinitores præteritis temporibus, ad inquirendum tantum annulos aureos, aliaque pretiosiora intenti. Ex his capitibus marmoreis unum præ aliis grandiusculum ex Bathylli statua abscissum fuisse, facile erat dignoscere, quapropter eo super statuæ collum, ad rem diligentius considerandam composito, quum re ipsa adamussim cum statuæ collo congrueret, hoc caput Bathylli esse intellexi, quod anaglyptice calari non poterat, nam urnæ operculi magnitudinem excedebat. Hoc modo mei juris factum est. Epigraphes alia, quæ ab urna, & epitaphio sejunctum reperte fuere, hæ sunt:

DIS MANIBVS
JVLIAE SEDATÆ
DEC.
CONTVBERN.
C. JVLII BATHYLLI
IMMVNIS

Alter autem lapis sic habet :

IVLIVS MARI. L.
BATHYLLVS
DEC.

Verum cum hic Bathyllus primo nomine Caji careat, & præterea Marii fuerit Libertus, celebri Cajo Julio Bathyllo Augusti Liberto convenire hic lapis non videtur. Tertiam demum epigraphen ideo tantum refero, quod de quodam Comico agat :

EVPHRO. TERTI
EDITVVS
ATIMEVVS. COMOEDVS.

TABULA SEXTA

CAPUT SEXTUM

Hujus Tabulae primum schema, ex quadam sculpta gemma delineatum, loricatam juvenilis ætatis exhibens mulierem sedentem, clamyde indutam, brachio interfellam, clypeumque extenso, quæ quasi subridens larvam, quam sinistra protensa tenet, inspicit, Minervæ Deæ scientiæ tribui posset, scilicet tanquam scenicorum etiam operum præfidi, in quibus non modico ingenio opus est, quod per Minervæ symbolum repræsentatur.

Belligeræ hujus mulieris super rude saxum sedentis schema Urbem Romam etiam indigitare potest, quum enim Larvam teneat, eamque subridens inspiciat, ejusdem ad scenicos ludos, in quibus, sicut & in cæteris rebus, præ aliis Orbis Regionibus primas obtinuit, genium fortassis repræsentat. Secunda vero larvæ e prospectu posita, tenui pileo tecta, ac tertia bifrons, duas simul larvas connexas exhibens præter naturalem formam horribiles sunt, & in tragicis fabulis ad timorem, terroremque ingerendum adhibitas fuisse autumari potest.

Ultimam autem schema, e quodam numismate grandioris moduli, nunc mei juris, ob D. Clementis Ferretti, antiquarum rerum studiosi, munificentiam, Neronem Cæsarem refert accurate delineatum, scilicet ejusdem Imperatoris laureatum caput cum epigraphe, quæ licet temporis vetustate sit fere consumpta, satis tamen noscitur. Hujus numismatis postica pars Neronem triumphali quadriga vectum, laminula vero argentea brachium similiter tegente, aureumque diadema manu substolentem, repræsentat; ejus prope currum oblonga palma itidem aurea erecta inspicitur. Clamys, & quod sub brachio circumvolvitur balthæum, auro & argento constant, currus rotæ ex argento, equorum vero lora, muscoli, & pili, quæ majori ex parte detrita sunt, eorum solummodo casuris, remanentibus, ex aureis filamentis.

Hæc sane singularis Neronis numismatis postica pars absque Senatus Consulti nota, an Neronis ejusdem, an alterius cujuscunque commentum sit hujus rei peritis judicio stet. Id tantum notum sit, apud me Neronis, Vespasiani, Alexandri Severi, Maximini, & Trajani Decii, postica eorum parte diversè celata, numismata esse ex ære, quæ in alio opere describam.

In dubium tamen opinor non revocandum, Neronis opere, ac studio numisma hujusmodi aut ad sui ipsius ostentationem, aut ad demonstrandum, quanto ceteris in scenica arte ipse excelleret, percussum fuisse, siquidem ille canebat magna animi voluptate, neque absonum fore autumavit larvatum in scenam progredi, tragœdiasque agere. *Tragœdias*, inquit in Neronis Vita Svetonius ^a, *personatus cantavit*, quarum novissima *Edipus Exul* fuit non multo ante ejus obitum tempore, ait enim idem Auctor ibidem ^b: *Observatum etiam fuerat novissimam fabulam cantasse eum publice Edipodem Exulem*. Hinc conjici fas est, quod etiam ipse in memoriæ suæ cytharam pulsandi artis, quæ de causâ civitatum nomine coronis Citarœdis debitis dona-

ba-

^a Sveton. in Vita Neron. cap. 21.

^b Suet. ibid. cap. 40.

batur, grandioris, minorisque moduli nummos cudendos curaverit; ait enim idem Svetonius ^a: *Sacras coronas in cubili circum lectos posuit, item statuas suas citharædico habitu, qua nota etiam nummum percussit*. Ac insuper quum ipse in Gymnicis exercitationibus, ac in curru moderando laudibus, & plausu supra ceteris, quamquam peritiores, superextolli voluerit, ita a vero prorsus alienum non videtur, suæ de scenica recitatione præ omnibus relatæ victoriæ, nummo percusso, memoriam posteris commendatam voluisse, nisi potius suum ob supradictas artes triumphum, de quibus ipsemet Svetonius ^b loquitur, significatum voluerit: *Reversus e Grecia Neapolim, quod in ea primum artem protulerat, albis equis introiit disiecta parte mari, ut mos hieronicarum est; simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam. Sed & Romam eo curru, quo Augustus olim triumphaverat, & in veste purpurea, distinctaque stellis aureis clamyde, coronamque capite gerens Olympicam, dextra manu Pythiam, præeunte pompa ceterorum, cum titulis, ubi quos, quo cantionum, quove fabularum genere vicisset, sequentibus currum ovantium ritu plausoribus Augustianos militesque se triumphi ejus clamantibus &c.*

Itaque præter coronam Pythiam, vultumque larvatum ad demonstrandam in cantu, & citharædica arte victoriam, palma quoque in signum triumphale aurigationis conspicitur, sicuti extat non tantum in lucerna num. 26. apud Sanctem Bartolum, verum etiam in quodam plumbeo nummo, quem possideo una cum quadringentis aliis, quorum plures populo in publicis celebritatibus, ac in Imperialibus largitionibus elargitos existimo.

TA-

^a Svet. ibid. cap. 35.

TABULA SEPTIMA.

CAPUT SEPTIMUM.

UNam ex his duabus imaginibus, optime quidem delineatis, pedibus nudis, quæ senili larva personata est, & qua larva capillitium, & in longum protensa barba promanant, inflexum baculum dextera manu terræ innixum tenens, veterem aliquem Philosophum de re morali, magnique momenti in scena ediferentem præferre putandum est, si clamydis forma, ac hominis gravitas, & decus attendantur. Altera vero imberbis, brevi tunica, & succincta, ac quasi sago post tergus rejecto superinduta, enormi larva, e qua brevis coma promanant, personata, brachiis, pedibusque nuda, & quæ totius corporis situ, ac cubito mentum subfulciente Philosophum alloquentem attente auscultare videtur, discipulum fortassis representat; mos enim erat penes hujusmodi Philosophos de suorum auditorum profectu, atque frequentia gloriari. Padagogi, & magistri personam primum in scenam invexisse Neophronem Sicionium Suidas ^a testatur: nec mos hujusmodi a nostris hinc temporibus penitus est alienus. Anno 1686. quum in Columnensium Familia theatro comoedia Nicolai Minati, cui titulus: *Il silenzio d'Arpocrate* representaretur, primus in scenam apparuit Philosophus quidam, Argivis adolescentibus silentii præcepta tradens, quod quantum cordato homini necessarium sit antiquorum numismata, gemmarum, aliaque satis edocent monumenta.

TABULA OCTAVA.

CAPUT OCTAVUM.

QUÆ prior inter hæc novem larvas, omnes inter se varias, si genas, oculos, enormemque oris habitum

tuum

tum spectes, ad Latinos comicos spectat, ut Leonardus Augustinus putavit, ac risum excitabat illo terculamenti genere, quasi spectatores vellet, ut ait Lucianus, deglutire. Altera Sileni personam refert, ut apud eundem Augustinum videre est in sua gemmarum veterum collectione. Cornicula duo habet in fronte, barbamque calamistratam. Tertia comoedorum illorum est, qui vulgo *Pantoloni Politici* dicuntur. Quarta vero juvenem quemdam representat, sed gravitate præditum, qui post suas recitationes facie detecta, & larva supra caput reclinata, sese extra scenam cognoscendum exhibet, uti in more est hisce temporibus apud nostros comicos.

Alia quatuor, quæ ordine sequuntur, ad varios oris habitus compositæ, ad variarum item fortassis regionum comicos pertinent.

Ultima vero, quæ número nona est, hominem quemdam nudum exhibet, qui secundum corporis gestum, ac larvæ insolentem habitudinem, & nasum oblongum, pileumque acuminatum Catanensem saltatori, vulgo *Giangurgolo*, simillimus mihi videtur, qui præ manibus fortassis sacculum nummarium, globulis ex ære, vel ex alia quavis sonitum reddente materie, refertum tenens, eumque ad temporis mensuram percutiens gestiebat, simulque saliebat, ut infra clarius explicabitur, eo pene modo, quo nunc ludere, & saltus edere assolent illi, qui ludunt, & saltant, ac interrim crotola, italice *nacchere* pulsant, cujus generis instrumenta a summa temporum vetustate ad nos usque devenere; ea enim Faunorum manibus Romæ passim conspiciuntur, & præsertim in Barberinis ædibus adolescens quidam, Phrygio testus pileo visitur, industri fane, & excellenti cura elaboratus, crotalum pulsans. Neque ego putarim eam personam quemdam Luperorum representare, qui in Lupercalibus libero & obsceno discursu per Urbem vagare solebant; de iis enim diversam omnino speciem nobis Varro, Plutarchus, alique scriptores ingerunt.

TABULA NONA.

CAPUT NONUM.

IN mea fisticulum sepulchralium lucernarum collectione tres enumerantur hanc eandem præferentes figuram. Hinc figura illa est, quæ prior in præsentī Tabula exhibetur exacte delineata, hominis nempe omnino nudi, recurvo naso, crinibus crispatis, æc arrectis, ob motum fortassis conceptum in concitatis excursionibus, saltibus, ceterisque gestibus, qui brachii extensis, pugno concluso duas, nescio an æreas, an cujuscunque alterius materiei, dignosci enim nequeunt, virgulas gestat. Aliam omnino similem figuram Cl. Sanctes Bartoli Tab. 34. ex lucerna adfert in quodam Columbario, seu potius, ut ipse ait, sepulchrali monumento apud Corsinorum Familiæ rus ad levam viæ Aureliæ reperta, ejusdemque monumenti pavementum mirifice tessellatum sequenti pagina exhibet, in quo quatuor omnino similes viros salientes, duo pileati, duo autem absque pileo, omnes eadem instrumenta prestantes, conspiciuntur, similes pene saltanti scurræ pileato, quem Tabula præcedenti exhibuimus. Hic vero etsi pileo careat, ambabus attamen manibus idem instrumentum tenet, ille autem læve tantummodo. Nil aliud quam fisticula quædam ligna esse instrumenta hujusmodi auctor laudatus Auctor, quibus manu agitata, concussisque, Mimi illi, seu, ut vulgo ajunt, *Mattaccini*, saliebant, quam sententiam ex Julio Polluce libro 4. de speciebus saltationis se deduxisse profitetur. Ait autem: *Erat enim fisticula trahere ligna choricæ saltationis species.* Quæ quum ita sint, ad hujus fisticuli ligni exemplum videtur referendus ensis ille ligneus, qui nostris hisce diebus in more est apud scurras illos, qui vulgo *Zanni* appellantur, seu *Traccagnini*, qui, antiquo parazonio similis, usque ad capulum discissus est, & in plures partes dissectus, quem Italice *Pi-solese* vocant, quo obviantes leviter verberant, & quo mimice gesticulantur. Qua vero de causa in sepulchralibus

lucernis saltatores hujusmodi reperiantur effecti, Dionysius a Halicarnassæus nos edocet: *Quin etiam, inquit, in illistrum virorum funeribus, præter alias pompas vidi & satyricos Choros, qui lætulum præcedebant, & sirinnam saltationem saltabant.*

Quæ sequitur persona, e prototypo delineata est, quæ in Musæo RR. PP. Societatis Jesu, olim Marchionis Capponi, asservatur. Brachiis caret hic homuncio, & humili, ut ita dicam, penula infra genua tegitur, quadam sandaliorum specie calceatus, quæ parvis taniis supra pedes obligata calceamenti quoddam genus præferunt a socco & a cothurnis diversum. Itaque neque cothurnatus, neque foccatus dici potest, & ne *planipes* quidem, idest nudis pedibus, quibus tribus modis solebant in scenam actores prodire.

Præterea hæc persona tam a tergo, quam dextrorsum gibbosa apparet, capite abrafo, naso pando, recurvo, & crasso, & fannis argenteis de ore protendentibus, ita ut ipsius vultus a reliquo corpore abnormis, verum monstrum, veramque stultitiæ, & hebetudinis speciem ostendat, instar fatui illius, qui *Pulcinella* dicitur, & hodie in scenam induci solet, ut risum moveat. Videndum quid de hac persona scriptum fuit in calce cætypi ære incisi jussu ejusdem Marchionis Capponi.

Tertia, quæ sequitur persona, ex quadam meæ collectionis gemma affabre, ut apparet, delineata, amplo pallio cooperta est, nudatis pedibus, & capite abrafo. Os ejus & mentum a naso satis recurvo contegitur. Ex tarda & ignavi corporis habitudine, stat enim flexis brachiis, ac intra vellem, quæ supra gremium colligitur, involutis, similis dici potest personæ, de qua superius loquuti sumus, quæ *Pulcinella* nuncupatur, & quam doctorali toga indutam vidimus Romæ anno 1728. quum quædam ageretur comædia, cui titulus erat, *Pulcinella finto Dottore*, populo maximopere plaudente.

TA-

TABULA DECIMA

CAPUT DECIMUM.

EX multis lucernis fistilibus, quæ in columbariis ollarum, urnarumque, ossiumque semiustulatorum plenis, & inscriptionum, effosis ultra Thermas Caracallæ, ac Ecclesiam S. Cæsarii, sub initio viæ Appiæ, ad dextram, inventæ sunt, duodecim erant, in quibus exculptæ erant totidem Larvæ, quas hic delineandas curavi. Lucernarum formam, tanquam a nostra tractatione abhorrentem, minime exhibeo. Non satis scio an omnes hæ Larvæ comico- rum sepulcra designent, an potius confirmet, quod superius dictum, Larvas adhibitas fuisse in funeribus, ut monstrat diaglyphum, quod in Villa Pamphiliorum extra Portam Aureliam adservatur, quod in Dissertatione de Bulla aurea publici juris feci. Præter has Lucernas larvis insignitas in nonnullis columbariorum loculis, ubi ollæ cum semiustis ossibus erant, inventa sunt fistilia diaglyphæ mira arte efformata, in quibus mulieres, hominesque nudi, & saltantes conspiciuntur, quibus sane Urbs abundabat, præcipue vero sub Nerone, quum ille etiam pacta pecunia mulieres, & juvenes Romanos ad saltus, gestusque indecoros, instar Græcorum virorum, & mulierum histrionicam artem exercentium, edendos in scena compulisset. Quod quidem abominandum facinus, ut honestiori fūco obtegeret, juveniles ludos, teste Tacito^a, appellavit. Quod autem ad mulieres saltatrices, pertinet, apparet hoc ex cæclatis gemmis, & ex Græcis Etruscisque vasibus, nec non aliis id genus monumentis, in quibus mulieres saltantes, & in hujusmodi indecoros gestus debacchantes, delineatæ conspiciuntur. Quod si quis seminarum saltantium chorum elegantissime sculptum videre velit, consulat singulare diaglyphum, quod est in Villa Burghesia.

Quod autem adolescentuli in scena saltarent, Macro-

D 2

buis

bis libro 3. alique auctores, marmoreæque inscriptiones testantur, quas inter hæc inferius posita, & a Suaresio in suo *de Antiqua Præneste* opere relata numeratur.

SEPTEMTRIO PVER
BIDVO. SALTAVIT. ET
PLACVIT.

Hæc vero, quæ sequitur, fortassis ejusdem pueri, in laudatissimo Gruteri^a opere reperitur.

D. M.

PVERI. SEPTEMTRIONIS

QVI. ANNORVM. XII.

ANTIPOLI. IN. THEATRO

BIDVO. SALTAVIT. ET. PLACVIT.

TABULA UNDECIMA.

CAPUT UNDECIMUM.

Sepulcrales inter lucernas, quas manibus pertractavi, hac, cujus descriptionem suscipio, curiosiorem non vidi unquam, quæ quum quatuor ab hinc annis in quodam sepulchrali cubiculo, ad lavam viæ Labicanæ, reperta fuerit, argumento est, ut mihi suadeam, imagines in ea effictas comicos illos representare in illo sepulchro humatos, ornatos iisdem prorsus vestibus, quibus in scena, seu super pegmata in plateis publicis, uti consueverunt, utebantur quum comœdiam personati recitarent. Hanc igitur e suo prototypo, qui inter ceteras a me collectas fictiles lucernas asservatur, secundum ejus naturalem magnitudinem eleganter delineatam exhibeo. Monumentum hoc larvatum virum simul ac mulierem, ambos tamen e conspectu positos, representat. Post eorum collum duo conspiciuntur orbiculata foramina, ad oleum infundendum, ut lucernæ, quæ unam inter, & alteram personam propter genua protenditur, sufficeret.

Quid

Quid vero dignum hisce in personis, affabre quidem elaboratis consideratione sit, id totum in tunica reticulata consistit, quæ conteguntur usque ad cubiti extremitatem, arcte conclusa, nec non in caligis similiter reticulatis tenus partem pedum superiorem, ac demum in calceis, insueto prorsus modo, tenuissimo contextis panno, quæ variis taniis colligantur, ita ut calceorum caligarumque extremitatibus invicem unitis, nulla pedum pars nudata conspiciatur. Quapropter his actoribus neque foccus est, neque cothurnus, eoque minus Planipedes illos appellare fas est.

Corona quasi rosarum super crines formosa mulieris, & juvenilis prorsus ætatis, eleganter reductos conspicitur. Mulier sinistrum brachium inflexum, cujus manus sub cubito brachii dextri absconditur, pectori tenet innixum. Vir autem larvatus sinistra manu clamydis, quæ ab humero, cui superimponitur, procidit, limbum tenet; dexteræ manus palmam inversam, apertamque exhibet intuendam, res equidem non ita facilis, quodque alicujus peculiaris joci gratia inventum fuisse conici potest. Ex quibus omnibus, eorumque peregrinis vestibus personas hæc externæ alicujus nationis circulatores esse arbitror, qui unguentorum, pulverum, aromatum, aliorumque similium venditione modo in hanc, modo in illam urbem peragrantes, lucellum corradunt. Paucis ab hinc annis quemdam me Romæ vidisse memini, qui Turcico indutus more varias super pegma edebat gesticulationes, ac pulverem venditabat nullius momenti, more Orientalium vernaculum sermonem detorqueus, & corrumpens.

TABULA DUODECIMA.

CAPUT DUODECIMUM.

Alterius fictilis lucernæ formam, quam in quodam Columbario ad dexteram, priusquam recenti Appia Porta egrediamur, reperi, præfens Tabula exhibet, in qua sedens quidam in lucernæ extremitate cernitur adolescens, qui manibus prope foramen appositis, nescio an ad ellychnii flammam sese calefaciat, an potius innuat inter vinum & lucernas unionem, hæ namque in antiquorum convivii die ingruente extinguebantur.

Adolescentulus hic quum sit omnino nudus, coronatus hedera, inflatisque buccis, parvulo Baccho videtur non absumilis, eo magis quod ex ejus fronte duo promineant cornicula, quæ ab Ethnicis Baccho tribuebantur ad vini indicandam vim; hinc Horatius ^a *vinum addere cornua pauperi* ait. Aliquem etiam repræsentare posset ex illis puerulis, qui immodice exultantes Bacchanalibus aderant, ut Athenæus secundo libro nobis testatur.

TABULA DECIMATERTIA.

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

DUO hi viri personati in gemmis, quas apud me habeo, eleganter incisi sunt. Prior baculum oblongum terræ altera extremitate innixum tenet, altera sinistro brachio admotum, qui caput prætergressus, malorum, ac pyrorum velut racemo ornatur. Larvam idem supra frontem elevatam, & quasi obvolutam tenens proprium ostendit senilem vultum, quasi quiescat a gesticulatione. Ei vero pellita zona virilia contegit, cetera nudus existit, de quo histriionem impudice in scenam apparendi vetusto more Juvenalis ^b.

Personam, thyrsumque tenet, & subligar Acci.

Et

DE LARVIS SCENICIS.

Et Lambinus ^a: *Satyrice fabule a Græcis inventæ, ab Atellanis Latinorum non multum discrepant; nam quemadmodum in illis Satyri nudi, Fauni, Sileni inducuntur, verbis, & motibus obscenis risum moventes, ita & Atellanis personæ turpes.*

Alter vero pedibus, brachiisque nudis pumilio quidam videtur, & ridicularius, præcipue autem ob bardoeucullum, quo illius caput, & frons conteguntur, quare personæ illi, quam vulgo *Ponfevere* appellant, non videtur omnino absumilis. Supra pectus, sub quo tunica visitur obvoluta, a Larva pendet barba. Ab una tantum sui parte conspicitur, & aliquem notum hominem imitari videtur. Mimis, seu Pantomimis illum adnumero, qui marmoreis inscriptionibus æternæ fuerunt ab Ethnicis memoriæ traditi, quarum una inter antiqui Lanuvii macerias in pragrandi basi insculpta reperta fuit, ut apud Cl. Gruterum ^b videre est.

M. AVR. AVG. LIB.
AGILIO SEPTEMTRIO
NI. PANTOMIMO. SVI
TEMPORIS. PRIMO. SACERDO
TI. SYNHODI. APOLLINIS. PA
RASITO. ALVMNO FAVSTINAE
AVG. PRODVCTO. AB. IMP. M.
AVR. COMMODO ANTONI
NO. PIO. FELICE. AVGVSTO
ORNAMENTIS DECVRIONAT
DECRETO. ORDINIS. EXORNATO
ET. ALLECTO. INTER. IVVENES
S. P. Q. LANIVINVS.

Alter hujus marmoreæ epigraphes dexteram Commodi consulatus notatur.

TA-

^a Horat. Od. XXI. ver. 18.

^b The Warburg Institute. This material is licensed under a Creative Commons Attribution Non Commercial 3.0 Unported License

^a Lambin. in Artem Poet. Horat.

^b Gruter. Inscr. tom. 2. part. 2.

p. CCCXX. n. 3.

TABULA DECIMAQUARTA.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

B Acchanaliorum licentia, quam nonnunquam decreta, & S. C. coërcuere, auctorum testimonio nota est, ac etiam ex celatis gemmis, metallis, Græcis Etruscisque vasis, aliisque antiquis monumentis, in quibus adolescentuli, puellæque crinibus solutis, artubus nudatis, inhonestisque corporum gesticulationibus Furiarum instar efficitur visuntur.

Hujusmodi vero licentia primis temporibus in more non fuisse videtur; Cicero ^a enim inquit: *Scenicorum mos tantam habet a vetere disciplina verecundiam, ut in scenam sine subligaculo prodeat nemo.*

Persona, quæ in hac Tabula exhibetur, ex quadam gemma insculpta, summa cura delineata, caput hedera redimitum habet, nudum corpus, pedibus ocreas, sinistra autem oblongum baculum terræ innixum, in cujus vertice poma congesta, dextera autem quoddam clavæ genus tenet, quæ pomis pariter in ordine positis composita videtur, vel baculus est quasi tornatus, seu trajectus per globulos mobiles, qui susdeque feruntur, ac colliduntur rhythmo quodam sonoro. Hujusmodi comædus unus ex eis videtur, de quibus ait Horatius ^b:

*Carmine, qui tragico vilem certavit ob hircum,
Mox etiam agrestes Satyros nudavit.*

Idest, ut inquit Lambinus ^c, *introduxit inter actus tragiædarum, vel statim post tragiædias recitatas.*

TA-

^a Cic. De Officiis lib. 1. 35.
^b Horat. in arte Poëtic. v. 22.

^c Lambin. in Comment. ad Art.
Pon. Horat. in arte Poëtic.

TABULA DECIMAQUINTA.

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

Hæc area persona, quæ in mea collectione e rebus comicis conflata asservatur, comædum aliquem repræsentat pedibus nudum, & a genibus usque ad caput vili penula contectum, & in quoddam pileoli acumen ad rudem formam quasi antiqui apicis, terminante.

Larva, quæ personæ vultus celatur, utpote a corporis commensu absconsa, os, & mentum aperit. Dexterum brachium pugno clauso pectori innititur, & penula contegitur, tota denique corporis habitudo nonnisi ad scurrilem aliquem pumilionem imitandum composita est, quod sigillum affabre conflatum fuisse puto ad alicujus comædi excellentiam demonstrandam, præsertim quum passim similium actorum monumenta etiam marmoreis inscriptionibus reperiantur, inter quæ basis illa immanis ex antiquis in via Appia Bovillis, nunc *le Frattocchie*, quæ nunc ad Excellentissimam Columnensium Familiam pertinet, effossa, ac inter rudera reperta connumeratur. Epigraphes vero hæc est:

Q. A. P. A. V. L. C. P. O. R. O.
Q. A. P. A. V. L. C. P. O. R. O.
Q. A. P. A. V. L. C. P. O. R. O.
Q. A. P. A. V. L. C. P. O. R. O.
Q. A. P. A. V. L. C. P. O. R. O.
Q. A. P. A. V. L. C. P. O. R. O.

L. AGILIO . L. F. POMPT. EVTYCHE
 NOBILI. ARCHIMIMO, COMVN^a. MIMOR
 ADLECTO. DIVRNO. PARASITO
 APOL. TRAGICO
 COMICO. PRIMO SVI TEMPORIS
 ET. OMNIBVS
 CORPORIS. AD. SCAENAM. HONOR
 DECURIONUM. BOVILLIS
 QVEM. PRIMVM. ADLECT. PATRE
 APPELLARVNT
 ADLECTI. SCAENICORVM, EX AERE
 COLLATO
 OB. MVNERA. ET. PIETATEM IPSIVS
 ERGA. SE
 CVIVS. OB. DEDICATION
 SPORTVLAS. DEDIT
 ADLECTIS. SING. XXXV DECVR
 BOVILI^b
 SING. X. V. AVGVSTAL. SING * I
 DEDIC. III IDVS AVG. SOSSIO PRISCO
 ET COELIO APOLINARI. COS
 CVRATORE
 Q. SOSTO. AVGVSTIANO

Ad hujus basis latera leguntur nomina Univerſitatum Mimo-
 rum, & illuſtrium comicorum numero ſexaginta, quæ bre-
 vitatis cauſa omittuntur; quæque in celeberrimi Gruteriani
 Operis pag. MLXXXIX. recenſentur. Conſulatus nota ad
 annum 169. M. Aurelio imperante, pertinet.

TABULA DECIMASEXTA.

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

Hilſtrionem in hac Tabula expreſſum ita larvatum, ut una
 cum ejus vultu caput etiam contegatur, ſi illius habi-
 tus, pileus, veſtis, corporis geſticulatio attendantur, Ve-
 neto illi ſeni noſtrarum comœdiarum, quem nos dicimus
Pantalone, eſſe arbitror comparandum. Illius veſtis pretio-
 ſa purpura conſtare dignoſcitur, quam ſupra dorſum hume-
 roſque, manibus in eadem circumvolutis, intortam tenens,
 quæ tamen excurrit ad dexterum uſque pedem quæſi nuda-
 tum, niſi in quantum quodam calcei genere tenuiſſima pelle
 compacti, & tibiæ extremitati variis ligamentiſ alligati te-
 gitur. Veſtis limbus ſub dextero brachio, quod concinne
 ſaltet, agitur. De comœdorum veſtibus agens Donatus^a
 inquit: *Paraſiti cum intortis palliis veniunt*. Utrum id poſ-
 ſit etiam de hac perſona dici, & hic aliquid adferre luminis,
 me latet.

Celebriores inter antiquioris ævi ſcenicos ſaltatores,
 cantoreſque quidam Cajus Jocundus Exquilinæ Tribus adnu-
 meratur, qui ob ſuam ſaltandi, canendi, nugandique periti-
 am immenſam non tantum populi multitudinem, verum
 etiam tres illos Imperatores Galbam, Othionem, & Vitel-
 lium ſpectatores meruit habere, quod nobis inſcriptio quæ-
 dam marmorea, a Cl. Grutero^b relata, teſtatur; quæ quum
 mendis corrupta eſſet, purgatio ab erudiſſimo Antonio
 Franciſco Gorioreſertur:

DIS. MANIBVS

C. IOCUNDO . C. F. EXQ. QVI XII. AN. VIX
ET SEPTIES SPECTANTIB. PVB. IMPP.

SER. GAL. OTH. SAL. A. VIT. ET. P. R.

SALTAVIT . CANTAVIT ET PLACVIT
PRO IOCIS . QVIB. CVNCTOS . OBLECTABAT
SI QVID OBLECTAMENTI . APVD . VOS . EST
MANES INSONTEM REFICITE . ANIMVLAM

FAVSTVS NVNC INFAVSTVS
PATER FILIO ET SIBI FECIT

Quod egregii scenici actores Principibus viris in deliciis essent, e Dionis Epitome noscitur, ipse enim testatur a Caligula^a, saltoribus, & comicis addictissimo, Apellem comœdum summopere amatum fuisse, quin etiam Euthichianum histrionicam artem profitentem^b, militiæ ducem fuisse factum, indeque ad Consulatus dignitatem evectum.

TABULA XVII. ET XVIII.

CAPUT XVII., ET XVIII.

QUæ in prospectu delineata exhibentur capita in Tabula XVII. e quodam marmoreo herma, quod apud me asservatur, non infimæ quidem calaturæ, desumpta hinc Faunum, seu Bacchum adolescentem, inde Silenum representantia, ambo ad satyricos actores referri possunt, quæ personæ nostra quoque tempestate in pastoralibus Comœdiis immiscuntur, sicut apud veteres in eorum scenicis celebritatibus, & Bacchanaliis.

Posterior Tab. XVIII. parvum exhibet æreum simulacrum Græci artificii, quod acceptum referre debeo perillustri Domino Ignatio Maria Como, inter Neapolitanos viros eruditissimo, in celebrioribus Academiis cooptato, qui in præsentia Cardinalium, ac Summorum Pontificum historiam scribit.

Sedens representatur, cruribus, humero, brachioque sinistro.

DE LARVIS SCENICIS.

37

stro, quo suæ tuniculae limbum tenet, penitus nudatis. Ab ejus Larva, cujus bucca in modum cochleæ efformata, confurgit coma, circa vultum contorta, & si ab externo corporis habitu argui fas est, concinnas cantiones videtur edere.

Dum hæc prælo mandantur, a D. Angelo Roccho, veterum monumentorum studio, dono accepi marmoream inscriptionem, quæ quum ad scenicam pertineat rem, hoc capite optimum duxi eam in medium adducere.

V. P. FABIVS. P. L.
FAVSTVS

PHOEBE
VOCONTIA

V. POMPEIA. GN. L.
SABBATIS

EMBOLIARIA ARTIS

OMNIVM ERODITA

HVNC FATVS SVVS PRESSIT

VIXIT ANNIS XII.

Vocabulum illud *Emboliaria* quid sibi velit, superest considerandum. Illius meminit Plinius^a. *Galeria Copiola Emboliaria reducta est in scenam*, necnon Salmasius^b, in Notis ad Vopiscum in Aureliano inquit: *Empolaria mulier (ita enim legendum, non Embolaria) est scenica, vel quæstuaria*. Hæc tamen correctio videtur non admittenda, si huic inscriptioni, in qua aperte legitur *Emboliaria*, fides habenda sit. Sequitur deinde laudatus Salmasius: *Sed verius est Embolariam, vel Embolariam mulierem ab Embolliis dictam, quorum mentio apud Ciceronem pro Sextio, ex Epistolis ad Atticum. Alibi ostendimus Episodia, & Embolia eadem fuisse in rebus scenicis*. Idem prorsus sentit Hermolaus Barbarus in Notis ad Plinium, qui de Episodiis & Embolliis verba faciens inquit: *Ut fortasse id Suetonio significet, quum in Nerone dixit inter Pyrrhicarum argumenta Paspiphae fabulam fuisse representatam*. Erant ergo Embolia, quæ nunc Episodia, inter unum & alterum actum vulgo *Intermezzi*. Et sicuti Exordiarum inter scenicos erant, ita quoque aderant Emboliarum, primi ad operis proloquium, ut ajunt nonnulli, secundi vero ad Episodia vulgo *Intermezzi*. Hosce vero Mimos fuisse arbitror, qui ridiculariis gestulationibus spe-

ſpectatores ad riſum moverent, inter quos *Phæbe* puella eo magis emicuit, quo magis in arte præcelluit, quamvis duodennis tantummodo fuerit. Hanc Inſcriptionem, ut ſecuriori ſervaretur cuſtodia, celeberrimo Kircheriano Muſeo dono dedi.

TABULA XIX.

CAPUT DECIMUMNONUM.

UT Veteribus larvas non ex partibus compoſitas, ſed ſolidas in uſu aliquando fuiſſe appareat, quibus faciem, caputque ſimul contegebant, hanc in præſenti Tabula Larvam æream utrinque delineatam exhibeo, quæ apud Paulum Bugliellum Sabbathinum aſſervatur. Inferne mutilata hæc eſt, brevique tunica, quæ genua non tangit, ac quodam palliolo ante, & poſt ſiniſtrum ejus humerum prolabente contegitur. Hujus generis pallio arte adglomerato in quodam marmoreo diaglypho, quod apud PP. Societatis Jeſu in celeberrimo Rom. Collegii Muſeo cuſtoditur, induſus inſpicitur ſervus quidam, qui heri ſui curram præit, quod argumento eſt, perſonam hanc repræſentare aliquem ſcenicum ſervum, qui manibus peſtori ſuperimpoſitis, animi deſignet mœſtitiā ſui, ut noſtris adhuc hiſce diebus in ſcena peragi videmus, quum a ſervis propria, vel dominoꝝ ſuorum ſutilia infortunia ſcurriliter enarrantur.

Altera, quæ ſequitur, figura ex ære perſonati videtur adoleſcentuli, quem parva tunica ſuccincta contegit, & cujus clamydis, aut pallii limbi ab humeris prolabentes circumvolant, & qui grave pondus ſupra dorſum geſtare nititur. Nunc magis compoſite, & compte in ſcenam ſimiles ſervuli inducuntur.

De antiquorum ſervorum veſte inquit Donatus^a: *Servi amictu exiguo conteguntur paupertatis antiquæ gratia, vel quod expeditiores agant.* De palliis eorundem ait Begerus^b fuiſſe non longiora noſtratibus, ſed ampliora; & apud eundem

dem eruditiffima Daceria addit: *Pallia in actoribus fasciarum uſum præſtiſſe ordinariæ, quæ plerumque collo devolverent, nunc ex altero ſuſpenderent humero, interdum etiam cinguli loco iis uterentur.* Quod verum eſſe patet ex hiſ ſigillis, atque aliis diaglyphis, & ex picturis in Terentio Vaticano.

TABULA VIGESIMA

CAPUT VIGESIMUM.

Mirabili ſane artificio in una tantum ſignatoria gemma exculptas, & ex ea accurate delineatas, eſſi prototypo grandiores, ſeptem Larvas præſens Tabula exhibet, quarum una crines habet intortos, & circa frontem calamiſtratos, & in occiput reſectos, reliquæ vero ſex, omnes ora habent inſtar conchylii, quatuor ſunt calvæ, duæ capillorum concinnitate non multum inter ſe differunt. Media inter omnes Larva eſt Silenica, cum barba in quinque cincinnos diſtributa. In Gorlæana collectione num. 331. pari Larvarum ſerie ſculptas gemma reſertur, cujus in medio, quum una huic noſtræ Larvæ omnino ſimilis inſpiciatur, Socratis imaginem eam autumat repræſentare. Gorlæus^b, ſex vero reliquas actores, qui in ſcena, perſonam Socratis agebant ad ipſum irridendum. An de mea hæc gemma idem dicendum ſit, nescio, quum enim Socratis vultus a Sileno non multum differat, vereor, ne tot Socrates multiplicentur, quot ſunt Sileni Larvæ. Dicam potius, ne omnino a Gorlæo diſſentiri videar, in hæc gemma ruſticum Chorum ſex actoribus, quos inter Silenus primas tenet, conſtantem repræſentari. Chori hujusmodi inter unum, aliumque comœdiæ actum inducebantur, & dum unus de Choro canebat, ſilebant ceteri, ut inquit Lambinus^c: *Perſonæ, ex quibus conſtabat Chorus, & cantabant, & loquebantur, quamquam, quod ad locutionem pertinet, una perſona for-*

taſſe

asse pro omnibus loquebatur, reliquis adstantibus, & silentibus, sive viri essent, sive mulieres. Donatus, vero Chorum, & cantores alternis vicibus cecinisse autumat: Sed primo una persona substituta est cantoribus, quæ alternis respondens Choro locupletavit, variavitque rem musicam, cum altera, tum tertia, & ad postremum crescente numero per actores diversos personæ, pallæ, cothurni, socci, & ceteri ornatus &c. reperti.

In extrema hujus Tabulæ parte aliæ adest Larva bifrons duos complectens vultus, juvenilem unum hederæ foliis vittatum, senilem alium, & satyro similem, cujusmodi personæ vel in pastoritiis comædiis, vel in episodis inducebantur, Chori enim his aliquando satyris constabant, ut inquit laudatus Lambinus^b: *Satyros nudos introduxit inter actus tragediarum, vel statim post tragedias recitatas.* Aliquando Bacchantibus, modo honestis, gravibusque personis, uti in Senecæ Tragediis videre est, prout poësis argumentum requirebat, ut habitus, & cantus illi responderet, secundum Horatii præceptum.

Ultima Larva capite calvo, barba oblonga, & calamistrata, naso simo, Socrati videtur non absimilis, & sub hac forte Philosophi persona ludimagistrum representare voluerunt actores; quod non est a veritate prorsus alienum, quum Socratis personam in theatris introductam fuisse apud veteres certo sciamus, postquam id ab Aristophane factum est ad eum irridendum in *Nubibus*, tanto auditorum oblectamento, ac tanta illius Philosophi moderatione, ut, quum eorum plurimis illum cognoscendi cupido incessisset, ipse, ne hujusmodi carerent voluptate, sui que aspectus cunctis facilius pateret, e subsellio surrexerit.

TABULA VIGESIMAPRIMA.

CAPUT VIGESIMUMPRIMUM.

Quanta cujuscumque regionis, & linguæ comædorum copia Romam venerit, facile ex tot scenicis monumentis, quæ apud Magnates, ceterosque rerum antiquarum studiosos summa cura asservantur, dignosci fas est. Ego quidem Larvarum, & monumentorum ad comicos spectantium, secundum regionum varietatem gestu, & veste diversos, non paucam mihi, etsi exigui larvis viro, copiam collegi. Personarum hanc differentiam nostra adhuc ætate in theatris usurpatam videmus; solent enim in ea introduci modo Neapolitanus aliquis, modo Acerranus, modo Genuens, Venetus, Bononiensis, Hispanus, Gallus, Germanus, Armenus, aliarumque nationum actiones imitantes.

Persona quam hæc Tabula exhibet, aliquem forte ex his exteris comicis representabat, & omni cura e cujusdam gemmæ prototypo deprompta est. Pedes ocreati sunt, militaris habitus, Larva, seu barbam, seu crines spectes, ad senium composita. Pedum, seu baculum dextera tenet inflexum, & gradu citato tamquam veteranus militari munere insignitus se ad expeditionem paratum ostendit, nisi dicas militem gloriosum imitari, cujusmodi miros quidem mimos Augusti, Caligulæ, Neronis, aliorumque imperatorum temporibus floruisse ex antiquis libris scimus, & ex marmoreis inscriptionibus compertum habemus, & ex hac præsertim cuidam insigni comædo, Severo, & Caracalla imperantibus, posita:

M. AVRELIO . AVG. L.
 ACILIO SETTENTRIONI
 PANTOMIMO . SVI . TEMPORIS
 PRIMO
 HIERONICAE . SOLO . IN . VRBE
 CORONATO
 DIAPANTON . LIB. IMP. DD. NN.
 SEVERI . ET . ANTONINI AVG.
 PARASITO APOLLINIS
 ARCHIERI SYNOD. IIII.
 VIR. A.
 HVIC RESPUBLICA .
 PRAENESTINA
 OB INSIGNEM AMOREM . EIVS
 ERGA
 CIVES . PATRIAMQ.
 POSTVLATV POPVLI . STATVAM
 POSVIT

In Prænestinis rudibus in immani basi sculpta reperta fuit .
 Ex ea vero , & ex aliis similibus quantum Prænestini in scena
 excellerent , apprime dignoscitur , & præsertim Acilii
 Septemtriones , quod etiam alia in hoc opere relata monu-
 menta testantur .

TABULA XXII.

CAPUT VIGESIMUMSECUNDUM.

DUODECIM , quas in hac Tabula exhibeo Larvas ex qua-
 tuor supra triginta æreis , plerisque cum argenteis
 oculis , & excellenti sane artificio elaboratis , quæ penes
 me sunt , delegi ; quarum prima crinibus circa frontem cris-
 patis , ore hiantem instar conchylii , truci aspectu ad ali-
 quid formidolosi in scena representandum videtur inservisse,
 quamvis tamquam in dubium id asseri nequeat, quum ad lu-
 dica quoque recitanda apta fuerit . Os ad formam conchylii

in hac , & aliis larvis effectum , forte vocem actoris in reci-
 tando , ut in tubis fit , augebat .

Quæ sequitur Larva Heroinam quamdam prægrandis
 magnitudinis videtur representare . Talis quondam visa est
 Romæ in Principis cujusdam viri domestico theatro, ex qua
 tandem multi prodibant saltatores sub illius veste latentes ,
 qui dein concinnas choreas ducebant .

Tertia Larva, cui caput quibusdam fasciis circumdatum,
 & mystaces in superiori labro , ac mentum diductum , vul-
 tusque naturalis , Orientali gemmarum mercatori hujus no-
 stræ ætatis aptari potest , eo prorsus modo , quo in nostrâ
 theatra illum introducere solitum est .

Quarta , hederæ coronam , aureisque habens asininas ,
 fortassis Ignorantiam representavit , seu potius quamdam
 Bacchantem , quarum plures apud Augustinum , & Goriæum
 visuntur ,

Quinta juvenilem , & muliebrem exhibens formam , crines-
 que habens in occiput collectos , alicujus famulæ personam
 videtur representare .

Sexta juvenili ætate , vultu nobili , & honesto , fronte-
 que pretiosis gemmis redimita , ad Heroicam Regiamque
 feminam representandam forte inservivit .

Septima , cui duæ pendent a fronte gemmæ , & quæ
 duos habet oblongos mystaces , ad imitandum aliquem
 Orientis , Turcicique Imperii Præsidem posset adhiberi ,
 quas quidem personas non raro in scenam inducere in more
 est .

Veruntamen omnium prorsus antiquarum Larvarum
 proprium usum divinare futilis , incerti negotii esset , idem-
 que pene , ac si quis somnia explicare curaret ; multa enim
 ad libidinem inventa & efformata fuerunt .

TABULA XXIII.

CAPUT VIGESIMUMTERTIUM.

U Sum harum Larvarum ingenue fateor me nescire, nam priscorum hominum mores magna ex parte ignoramus, & nimius erat fectorum numerus, in quibus his Larvis utebantur Antiqui, & fortasse quamplurimæ pro ingenio, nullaque certa ratione effectæ fuerant. Prima tamen, ob foramen, videtur alicubi infixæ fuisse. Secunda patremfamilias fortasse demonstrat - Sexta viridarii custodem, & septima hominem Orientalis regionis.

TABULA XXIV.

CAPUT VIGESIMUMQUARTUM.

EX octo Larvis, quæ in hac Tabula delineatæ sunt, ambæ illæ, quæ primo ordine positæ visuntur, muliebrem, & naturalem vultum præferentes, forte Prænestinas quasdam actrices representant; in antiquis enim maceris reperta fuerunt Prænestæ urbe magni nominis ob celeberrimum Primigeniæ Fortunæ Oraculum, & qua plurimum comicos floruisse tum ex antiquis marmoreis inscriptionibus, aliisque scenicis monumentis, tum ex perampli theatri ruinis, quæ in ea cernuntur, arguere facile est.

Porro primo spaciosum quidem, & quod ego sciam; nunquam in ullo alio antiquo monumento adhuc perceptum ornamentum præferet; quatuor enim plumis ejus capitis sinciput tegitur, totaque frons satis compe decoratur; præterea breves intortique crines ei sunt ad faciei latera, & aureus gemmatusque circulus circa frontem, quapropter seu Regina, seu alterius primariæ femina personam representasse putanda est; altera vero calantica, & brevis, ac calamistratis crinibus ornata ad aulicam famulam representandam adhiberi posset.

Dux illæ, quæ in medio delineatæ inspiciuntur, viri-

les Larvæ, informi ore, ad timorem, terroremque fortassis ingerendum, factæ sunt.

Quinta ad senilem potius ætatem indicandam propria, domestico pileolo contexta caput, alicui patrifamilias aptari posset.

Prototypus sextæ Larvæ, quæ subsequitur, ornata serica calantica, cujus institæ retrorsum procidunt, paucis capillis circa vultum intortis, a me emptus, una cum nonnullis argenteis Caracallæ numismatibus, in prærupto montanoque nemore, quod nuncupatur *l' Ariano*, Veliternæ ditionis repertus est. Hujus vetustissimæ civitatis, quæ supersunt monumenta, inter quæ nonnullæ theatri ruinæ, a Rev. Patre Josepho Roccho Vulpio Societatis Jesu Presbytero pererudite explicantur Tomo Quarto pag. 70. *Veteris Latii*, ubi tria ex poemate Sexti Turpillii, *Veliterna* nuncupato, refert carmina, per quæ vigens apud veteres Veliternenses mulieres calanticæ usus aperte dignoscitur, quem triginta circiter abhinc annis denuo resumptum fuisse idem enarrat eruditissimus auctor. Quod capitis ornamentum, cum ab eo hujus Larvæ non differat, mihi argumento est, ut opinor, calanticas hujusmodi fuisse adhibitas tunc, cum nonnullorum galericulorum usus exolevit, quibus Larvarum locouti mos erat; nam Pitiscus^a ait: *Romæ ante Livium Andronicum galericis, non personis utebantur*.

Septima larva, cui crines sunt collecti, & parumper contorti, elata & aperta facie, & quæ dentes, & linguam extra os protendit, symbolum veritatis esse videtur, capitique ejus margaritis contexta corona superimposita consonat; si cui enim veridico, & sincero aliquando quid mali contingat, tempore veritatis vindice, patrocinante, a cordatis viris omni honore cohonestatur. De hoc autem alibi fufius edisseram.

Octava bufonis similitudinem præferet, ore præter modum hiante, forte ad delectandum simul, & sui timorem inspectoribus ingerendum.

TA-

TABULA XXV.

CAPUT VIGESIMUMQUINTUM.

Alias octo Larvas, sex scilicet areis laminis anaglyptice elaboratas, duas vero postremas gemmis incisas præfens Tabula exhibet.

Earum prima juvenem mulierem repræsentat crinibus compe circa frontem contortis, qui ad formosum sane vultum hinc inde procidunt calamistrati. Antiquitus muliebres Larvæ in more adhuc non erant. De hac re Pitiscum consule. An vero mulieres sine Larvis comœdiæ agerent, omnino me latet. Non credas, si originem theatrorum spectes. Cito tamen mulieres in scenam fuerunt insectæ, easque primus invenit Polyphradmonis filius Atheniensis^a. Neophron vero Sicionius etiam pædagogi addidit personam, prout Suida testatur.

Quæ sequitur Larva, naturali capillamento, minaci vultu thraſonem quemdam designat, qui ampullas projiciens, & fortitudinem verborum tantum ostentans, in prælio arripit fugam, quæ persona pluries in theatris nostris repræsentata est.

Tertia juvenilis ætatis, capillis compe circa vultum contortis, Germanum aliquem referre posset.

Quartam vero, auribus, capillis, & barba mire brevibus, ob vultus rotunditatem alicui antiquo Batavo, quorum plurimos militiæ Romanæ nomen dare consuevisse ex inscriptionibus dignoscitur, referendam censeo.

Quinta adolescentulum exhibet cum pileolo, cui loco aurium, duæ sunt anſæ.

Sexta, si vultus lineamenta consideremus, gravem virum, & qui alicujus sibi cari triste infortunium desleat, imitatur.

^b Horatii præceptum est in Arte poetica, ut persona in toto opere a poetis servetur semper eadem:

Sit

^a Suidas in voc. Νέοφρον & Πρύμνη.

^b Horat. ibi ver. 123.

Sit flebilis Ino,

Perfidus Ixion, lo vaga, tristis Orestes.

Idem prorsus in Scenis ordo servabatur, quare & tristes, & ludicræ, ac denique cujuscumque generis larvæ repertiuntur.

TABULA XXVI.

CAPUT VIGESIMUMSEXTUM.

EX undecim, quæ in hac Tabula exhibentur, Larvis duæ in anaglyphis, ceteræ in aliis gemmis incisæ, ut hic delineatæ videntur, prior & tertia Bacchanalibus, agrestibusque ludis celebrandis forte inservierunt; secunda monstroſæ prorsus formæ, & colossalis magnitudinis, ex illis esse videtur, uti alibi adnotavimus, apud veteres, quas ad metum, quasi umbræ essent, & phantasmata, ingerendum adhibere mos erat. Plantus^a in Amphitr. id plane testatur.

Larva umbratilis. tu me minis territas?

Ex Festo^b quid Maniæ, & Larvæ sibi vellent dignoscitur: *Manias*, inquit ille, *est Ælius Stilo*, *ficta quedam esse ex farina in hominum figuras, quia turpes fiant, quas alii Manias appellant. Manias autem, quas nutrices ministrantur pueris parvulis esse Larvas, id est Manes, quos Deos, Deasque putabant, quosque ab inferis ad superos emanare credebant.* Alii vero secundum Laurentium in sua Polymathia, ajunt Maniam Larvæ fuisse genetricem: *Quorum Larvæ proprium ac peculiare est*, inquit Raccichellus, *insaniam mittere.* Ita personatos nonnullos adolescentulos Socrati noctu domum repetenti sese obviam fecisse inquit Ælianus, *ipse vero eos aspexit imperturbatus.*

Quarta, & quinta bisrons Larvæ pastores, agrestesque armentorum custodes in festis ruralibus repræsentaverunt.

Sexto loco videre est quasi numisma aliquod, ubi tres videntur exculptæ imagines, prima scilicet juvenis cujusdam leonis pellem supra dexteram gestantis, vultuque, & larvæ

ma.

^a Plant. ibi act. iv. sc. 2.

^b Fest. de verb. signif. lib. 12. voc. Maniæ.

manus actione laborem suum experientis. Altera sinistra coronam tenet, dextrâque extensa vicinam sibi arborem indigitat, & supra dorsum juvenem defert, quod fortassis humanæ vitæ symbolum est, quum nomen decusque, nisi sudore plurimo, & post plures exactos labores ad Herculis exemplum, nequeant comparari.

Larvas, quæ sequuntur, in festis Bacchanalibus existimo adhibitæ.

TABULA XXVII.

CAPUT XXVII.

Optimi sane artificii Larvam gemma incisam naturali grandiore primo loco positam præfens Tabula exhibet; barbatam, naso simo, magno capillamento capiti circumvoluto, & in frontis medio ingenti quadam gemma colligato; quum autem inter cilia Sol cernatur effusus, alicui Apollinis sacerdoti eam inservisse arbitror, seu cuique alii, qui in Apollinaribus celebritatibus carmina in ejusdem Numinis honorem recitaret.

Altera senilis imago vili panno, & philosophico prorsus more induta, capite vittato, pedibus, dextroque brachio nudis, super baculum innixa, lavanque manum supra pectus senili barba contestam tenens, eodemque brachio exerto, Democritum futes hominum insanias ridentem representat. Huic omnino similem imaginem refert Leonardus Augustinus.

Postrema vero figura, quæ inter cetera meæ collectionis scenica metalla connumeratur, adolescentulum quemdam representat, qui naturali capillamento, brevique quasi subucula indutus, pedibus femoribusque nudatis, colligatusque post tergus manibus, & rotundæ basi verbena circumdata superinsidens vel mutam agit personam, vel secum ipsæ servilem suam conditionem deplorat.

TA-

TABULA XXVIII.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

DUÆ aliæ in hac Tabula, supra jam relatis omnino similes, scenicæ Larvæ representantur, verum his caput est omnino detectum, totumque corpus Græco pallio superindutum. Ambæ baculis innituntur, una vero earum oris, & barbæ extremitatem digitis leviter tangit, quasi risui indulgeat, altera sub mento barbaque sinistram abscondit manum, fortasse ad modum plorantis, quæ vicissim Heracliti, & Democriti personas referunt.

Duarum harum Græco, & quidem optimo artificio incisarum gemmarum Orientalium mihi ab eruditissimo R. P. Petro Piovenio Soc. Jesu Presbytero dono perhumaniter ectypum datum est, quarum typi in Parmensi Museo, cum pluribus aliis scenicis monumentis asservantur; alique permulti tam in celeberrimo Museo Mediceo, quam aliorum perillustrium virorum, pene his omnino similes videntur; quibus ex omnibus, præsertimque ex his a me collectis, facile argui potest, quam frequens apud Romanos præcos in suis adeo divertis scenicis celebritatibus foret Larvarum usus.

TABULA XXIX.

CAPUT VIGESIMUM NONUM.

ET si nostris hisce temporibus in scenam saltatores ridicule personati introducuntur, illi tamen cum antiquis apud Romanos comparari non valent. En igitur duos antiquos histriones exhibeo, quorum ridiculam simul, ac terrificam potius figuram ne concipere quidem fas esset. Horum unus saltus edere videtur, pedes habens ocreatos, in reliquis vero usque ad media femora levissimo tegitur velo, cujus limbi ob corporis gesticulationem post humeros prolapsi, ac remque verberant. Brachium tantummodo cum

dextera manu apparet, eaque parvulum baculi, fortassis ærei, fragmentum in tunica sinum immittit, quod collidebat fortasse alio simili bacillo, quem sinistra post humeros abscondit. Ex ejus Larva pileolus binis extremitatibus oritur, necnon immaniter aperit os, in modum conchilii contextum tenuissimis lineis, ex eadem veli textura, e cujus foramine naturale saltantis os apparet.

Altera e conspectu posita persona, capite calvo, duobus tantum capillorum cincinnis, dextero videtur oculo lusciosa, sinistro vero e sua cavitate eruto, ut mancus appareat, ac risum moveat, brachia post tergum tenet, ventrem habet detectum, præterquamquod tenuissima purpura seu velo amicitur, quo caput & pectus tegitur. Femoralia & caligæ non continuant, & supra superiorem pedis partem einguntur, ceterum satis concinnam crurium, & pedum habitudinem ad saltationem peragendam exprimit scurrili prorsus histrionum modo, quos inter, Augusto imperante, Pylades, ejusque discipulus Ilas, nec non Neronis, ceterorumque Imperatorum temporibus, alii plures præcellentes fuere.

TABULA TRIGESIMA.

CAPUT TRIGESIMUM.

HArum Larvarum prior, & penultima, vultum Silenicum præferentes, forte actoribus in rusticis celebritatibus inservierunt.

Ultima vero, si crines circa frontem cincinnati, & in occiput tribus longis calamistris prolabentes, ac vultus species attendantur, alicujus histrionice mulieris videtur persona.

Quinta, quæ medium tenet, optimo sane artificio in gemma signatoria incisa, & suo prototypo major *αεστου* est mulieris heroico vultu duabus sub collo, ac aliis duabus supra caput Larvis illi adnexis. Vultus princeps in colli portionem desinens Palladis scientiarum Deæ esse digni-

scitur, cujus crines in fronte subducti, & in occiput prolabentes, barbam effingunt alteri senili Larvæ, e cujus ore lingua prominet acuminata, & cujus fronti, & capillis alia superadditur Larva calvo capite, & ore lineis tenuissimis distincto, quæ ambæ Deæ galeam componunt, ejus vero pectus alia non absimili conflatur senili larva, capite pariter calvo, quo Deæ humeri pars tegitur, vultu deorsum verso.

Hujus barbæ alia adnectitur juvenilis Larva, quæ loco Gorgonis Deæ pectori adhæret, & ferme anguineos habet crines.

Qui quatuor vultus *αεστου* Palladis componunt, quum aliquid abstrusi designent, ab eruditis enarrandi erunt; de eis vero, quid ego sentiam, proferam. Si illos veris imaginibus referri liceat, postremum illum senilem Socratem fortassis, alium vero ei adnexum juvenilis indolis Alcibiadem, aut alium ejus discipulum repræsentare crediderim, ni potius poetæ Horatii imaginem hic referat, quum illi per Cl. Ursinum in lucem editæ similis sit, nec non gemmæ signatoriae, quæ apud me est, & nomine insignitur, quam in lucem proferam Deo favente in XL. Dissertationibus epistolaribus.

Duas vero reliquas, quibus Palladis caput conflatur, unam barbatam, & lingua exerta Platoni, aliam calvam Carneadi arbitror assimilandas.

Si autem divinari, & hunc Larvarum acervum symbolice lubeat interpretari, per eas Sapientiam signatam dixerim sub Palladis figura, & circumstare prudentiam senilem, & philosophicas doctrinas, necnon eloquentiam, & poësim, quarum primam prioris lingua in modum acuminati ac ferme trabalis clavi efficta præfigurat, alteram vero juvenilis ille vultus indicare potest, quum florenti ætate poësis maxime vigeat.

TABULA TRIGESIMAPRIMA.

CAPUT TRIGESIMUMPRIMUM.

I Mago, quam stantem hic vides, in quadam gemma incisa est, & larvatam personam exhibet, cui breves sunt crines, & stat, ut ceteræ, hianti ore, æreum, seu osseum frustulum lava tenet manu, quantum conjectari fas est, ferratum, dextera vero clavicula speciem similiter, ut opinor, æreæ, quo percusso in scena canebat, & saltabat vicissim. In celeberrima Lucernarum, quam Sanctus Bartolus collegit, & publici juris fecit, collectione una inter ceteras num. 23. refertur, per quam quadam exhibetur Bacchans utrem super humeros gestans, ac quinque globulos, e totidem filis pendentes, ac circulo cuidam, quem illa dextra gerit, circumvolutos; quod instrumentum mihi videtur huic pene simile, quod persona in nostra Tabula delineata gerit.

In hoc scenico actore præ ceteris consideranda venit vestis illa, qua induitur, quæque tenuissima contexta esse purpura dignoscitur. Ex ea actoris tunica, & femoralia simul constanter, & adhæret tum brachiis, tum toti corpori ad manus & pedes usque, qui nudi apparent. Sin autem alicui recentium actorum similem dicere velimus, nulli similis, quam Veneto portitori, canenti ridiculum quid, dicas. Actor huiusmodi adeo forte indutius in choreis fuit, ut ejus memoriam in hac gemma signatoria veteres æternam servare voluerint. Quum vero in scenicis ludis summa opus esset impensa, Curatores, seu præsidēs comicorum fiebant, ut ex inscriptionibus patet apud Gruterum a.

DECVRIONVM. COCCEI. L. CVRAT.

STRATONE. COMOEDO

IBYCO. PSALTE. CHRESTO. SVMPTVAR.

TARENTINO. SVMPTVAR.

IN. FR. P. XL. IN. AGR. P. XL.

TABULA TRIGESIMASECUNDA.

CAPUT TRIGESIMUMSECUNDUM,

P Lerosque scenicos actores purpura indutos fuisse testis est in Luculli vita Plutarchus, ut dicemus inferius. De scenicis vestibus loquens Donatus: *Comici*, ait, *senibus candidus vestitus inducitur, quod iis antiquissimus vestitus fuisse memoratur; adolescentibus discolor attribuitur*, ut apud Terentium in Eunuchō videre est; temporum vero successu, saltem Luculli ætate, vestium color fuit immutatus. Vide nunc quam ex mea gemmarum collectione senilem personam anaglypho calatam præfens Tabula exhibet, tenuissima superindutam veste purpurea, manicis usque ad carpum manus strictis, ac sub illius prapinguem ventrem cincta, inferius vero laxiore circa femora tibiaeque, & aliquantisper prope pedes elevata. Teniæ duæ extremis tibiis circumvolvuntur. Hic e conspectu delineatus, ei, quem Cl. Augustinus Gemma 96. refert, & Democritum reputat, omnino similis est, & vultu, ac veste, totoque corporis habitu ab eo nulla in parte difformis. Baculo recurvo sinistra innititur, dextram vero prope pectus sub barba calamistrata absconditam tenet, capite calvo, videturque aliorum gestus deridendo imitari, qua in re plurimum Stratocles, & Demetrius præcelluere, ut innuit Quintilianus^b: *Maximos actores comediarum Demetrium & Stratoclem placere diversis virtutibus vidimus: sed illud minus mirum, quod alter Deos, & juvenes, & bonos patres, servosque, & matronas, & graves anus optime, alter acres senes, callidos servos, parasitos, lenones, & omnia agitatiora melius; fuit enim natura diversa. Nam vox quoque Demetrii jucundior, illius acrior erat*. Juvenalis vero de Græcis loquens actoribus inquit:

*Aut Stratocles aut cum molli Demetrius Hemo
Natio comæda est.*

TA-

TABULA TRIGESIMATERTIA.

CAPUT TRIGESIMUMTERTIUM.

Quatuor imagines, quas hic vides, duæ ex ære, duæ vero ex gemmis incisæ sumptæ sunt. Prima captivum quemdam, nudis pedibus, brachiisque, & toto fortasse pectore. Stat ipse e conspectu manibus protensis ac superpositis, caput habet opertum & Larvam hiantem ore; maxima autem videtur mœstitia affectus secum ipse triste vel proprium, vel heri sui infortunium enarrare, vel potius de flere.

In suo de reconditis antiquorum lucernis opere huic omnino similem ex æreo annulo figuram in lucem prodidit Fortunius Licetus^a ibique morem refert Antiquorum, qui cum defunctorum manibus parentarent, horum Mimorum chorum solebant inducere, quorum erat saltare, dum inter eos primas tenens, ut Gutheri verbis eloquar: *solas Archimimus facta ac dicta viri*, demortui scilicet, qui pone sequebatur, *imitabatur*, unumque ex his autumat, cujus figuram attulit, quamobrem hic etiam noster inter illos adnumerari potest, quamvis Mimi non semper in funeribus fuerint adhibiti.

Altera, quæ sequitur, persona feminuda philosophico more, vultu senili, quæque digitis dextræ manus arrectis, quasi carmina recitat, oscillum, quod sinistra tenet, intuetur. Plures Romæ statuas huic similes videre est, ac præcipue in atrio Palatii Justinianorum marmoribus illustri. Comœdum sedentem, Larvamque ex abaco quodam, super quo duæ aliæ arreptam intuentem publici juris fecit Cl. Fulvius Ursinus, quod sub huius initium operis inuimus cap. 6. Plinius^b de Marco Ofilio Hilario comœdo narrat, quod quum is maximo ab auditoribus plausu exceptus fuisset in theatro, dum die suo natali inter convivas Larvam, qua usus erat, contempleretur extemplo fato cessit suo: *Perfo-*

DE LARVIS SCENICIS.

nam, inquit, ejus diei acceptam intuens, coronam e capite suo in eam transtulit, tali habitu rigens nullo sentiente.

Tertia huic omnino similis est. Horum uterque comœdorum oscillum intuens vel comicus, vel Poeta est, qui in aliqua comœdia, quam forte meditatatur, ea Larva uti vult, vel forte usus est. Rupi primus insidet. Euripidem quum suas scriberet Tragoedias speluncas petere, ibique inter horrorem & solitudinem tragica operis argumenta commentum esse Plutarchus testatum reliquit: ex hoc tamen Euripidem hic indigitari non adfirmo.

Super lignum torno elaboratum terræ infixum sedet alter, quem prope baculus terræ similiter infixus, in superiore cujus parte aquilinum caput cernitur. In Dactylitheca Cl. Gerlai par. 2. fig. 306. aquila caput Socratis Larvæ adnexum refertur, at in re nostra hunc baculum ornamento potius tribuerem, ni symbolice exprimat comœdi illius præceteris sui temporis excellentiam, sicuti aquila aves ceteras antecellit, uti ad Socratis indicandam sapientiam, aquilam illi additam fuisse sentit Gorkæus.

Sequitur lucerna, ubi Larva capillis tortis, qui hinc inde super aures procident, efficta est. Nil habet notatione dignum, nisi quod in quodam columbario prope Latinam viam reperta fuerit, ex qua, aliisque hujusmodi Larvis, ac sepulchralibus inscriptionibus eruitur, ibi comœdos sepultos fuisse.

TABULA TRIGESIMAQUARTA.

CAPUT TRIGESIMUMQUARTUM.

Hæc præter modum informis, ac ridicula imago accurato studio e quadam Latino more elaborata gemma delineata, senilem repræsentat personam recurvo corpore, & citato gressu ambulantem, cui caput in modum pyramidis acuminatus pileus tegit. Vultus naturalis est, sed mento oblongo, tenui, ac pene acuto. Hic idem senis manibus mancus quid utri simile supra dorsum gestat, quasi eo produdocumtutur utinec. Siocus divinandi daretur, fistulam, seu

seu tibiam utricularem crederem. Mihi equidem non videtur hæc figura ad Larvas pertinere. Aliam huic similem numquam vidi, quamvis plurima absurda reperi chimææ symbola. Illius igitur enarrationem me potius latere fatebor, quam divinando abscondita dicere. Eam autem hic libuit opponere, quoniam etsi comicam personam non repræsentet, ad rem tamen theatralem conducere puto. Hanc gemmam curis eruditi D. Jacobi Vicinelli civis Romani, Sacræque Cæsareæ Majestatis ab Epistolis acceptam refero. Unum verbum addam: nempe ut eruditi pensitent, an hic designetur senilis ætas morti proxima, quod tot folliculi fortasse innuunt, nam *homo bulla*, ut ait Varro in præfatione operis de Re rustica, & *eo magis senex*. Qui quamvis ad finem vitæ properet citissimo gradu, tamen avaritia premitur, quod monstrat illud nescio quid dorso ejus incumbens, a ranæ forma, quæ avaritiæ symbolum est, non abhorrens, atque duo tridentes pro manibus infixi sunt brachiis, quasi habeat manus unctas ad corradendum lucellum, minime promptas ad dandum. Id etiam Ciceronis a sententia respondet, qui ait: *Avaritia vero senilis quid sibi velit non intelligo, quo minus vie restat, plus viatici querit.*

TABULA TRIGESIMAQUINTA.

CAPUT TRIGESIMUMQUINTUM.

Prima hujus Tabulæ figura in annuli aurei gemma incisa, una cum nonnullis semiustis ossibus in quadam marmorea urna ex eodem Columbario eruta, aliam exhibet senilem personam nudam, recurvam, & ante pectus gibbosam, manibus obruncatis, pedibusque ad saltationem compositis, variis e manibus, baculo & barba pendentibus globulis, quorum unus super pedis malleolum inspicitur. Hæc etiam quid sibi velit, & quisnam fuerit ejus usus, nescio. Si locus, ubi gemma inventa est, foret considerandus, quod utique non censeo, nam in hujusmodi sarcophagis plura huic si-

milia reperiuntur calata opera, auro quoque conclusa, quæ solum, aut ea illis, qui tumulati fuere, in usu fuisse, aut illuc in amoris argumentum ab eorum consanguineis amicisque fuisse conlata, demonstrant, si inquam, inventionis locus foret considerandus, dicerem per eam vitam vanitatem repræsentari, qua dum fruimur, sensim annorum & senectutis pondere gravamur, & reddimur debiliores, ac instar bullarum, quas pueri sapone efformant, evanescentes. Forte huic gemmæ Horatii a carmina conveniunt:

..... pictoribus atque poetis

Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Sedentis aliam mulieris figuram juvenilis prorsus ætatis, nudo corpore, cui pedum adhaeret, quæ dextra virilem Larvam supra femur innixam tenet, & crines in occiput colligatos habet, Thaliæ comædiæ præsidem Cl. Augustinus autumat repræsentare; in suo enim *De antiquis gemmis* opere, quamdam huic nostræ simillimam mulierem profert ore & vestium ornatu parum honesto, ad comædiæ licentiam fortassis significandam. Verumtamen me non latet, Musas omnes tam marmore excultas, quam æreis Pomponiæ Familiæ Consularibus numismatibus calatas, si unam Musagetis Herculis imaginem excipias, talaribus vestibus esse contextas. Si vero per gemmas hujusmodi certas personas multoties repræsentari dicere velimus, quibus in theatris spectatores plauserunt, hæc gemma mulier fortassis hujusmodi repræsentabitur, eo magis, quod, ut infra adnotabo, plures visuntur in antiquis monumentis personatæ, ac seminudæ mulieres, quæ histrionica arte præcelluere.

TABULA XXXVI.

CAPUT TRIGESIMUMSEXTUM.

Quam præsens Tabula affabre calatam exhibet gemmam signatoriam Eminentissimo & Reverendissimo Philippo Cardinali Gualterio dono dedi, & eam postmodum ex illius hereditate D. Antonius Borionius, a Boriono autem ant-

H

qua-

quarum gemmarum amantissimus Eques Ugo Smilhsen Britannus compararunt.

Comicus senex per hanc repræsentatur, planipes, tunica & pallio, tenuissima purpura contexto, ad genua prope producto, indutus, & Larva calvo capite personatus, qua, ut ait Pollux, ad senilem repræsentandam personam uti mos erat, spissa barba, ore hianti ad gaudium risumque composito. Supra sphericam basim una cum pedo visitur juvenile oscillum.

Dux hujusmodi Larvæ tam dissimiles mihi argumento sunt, figuram hanc alicujus Pantomimi personam exhibere. quorum erat diversas in theatro personas repræsentare. Quod vero comicus hic sinistra ornatam catenam ovalis figuræ tenere videatur, hoc fortasse innuit, præmia reportasse ob bene actam utramque personam, quapropter ad facti memoriam simili se forma in genima calari voluerit. Quæ autem in scenicis magni nominis actoribus remunerandis Romani Populi fuerit largitas, & munificentia, & quare comœdi ingentem divitiarum vim sibi comparaverint, apud Ciceronem, & alios videre est.

TABULA XXXVII.

CAPUT TRIGESIMUMSEPTIMUM.

Quatuor hujus Tabulæ figurarum, quarum tres in gemmis incisæ sunt, una vero ex ære conflata, prima, si illius manus simul junctæ femoribus superpositæ, ac ejus Larva prægrandis oris, e qua in duos limbos pileolus desinens derivatur, considerentur, servi persona videtur. Basi ad instar scrinii insidet, brevi tunica præcingitur, qua etiam femoralia componuntur, tibiis decussatis. Begerus ait in suo *de Larvis* opere, eos, qui in theatris servi personam repræsentabant, Larva quadam uti fuisse solitos, quæ non ad ceterarum modum circa vultum actoris ornamento fuisset, sed in pileoli rotundi modum dumtaxat terminaret. Servus hic super humeros scrinium heri sui jussu gestasse videtur, quod cum humi, se se reficiendi gratia, deposuerit.

vul-

vultu ad mœstitiam composito suæ luget servitutis duritiem. Huic omnino similes personas per ridicularios quosdam servos crederem in theatris nostris repræsentari, qui ob delatum Domini jussu vidulum defatigati, eum in terram projiciunt, illique super insidentes, longam, ac jocosis plenam dictæris auditoribus habent concionem.

Secunda pueri cujusdam figura Baccho non absimilis, tunica induta, tibiis nudis, ac utre superinsidens, larvata, manusque post tergum conversas tenens, primam Theatrorum, Larvarumque originem innuere videtur, quæ ex festis in Liberi honorem ab Atticæ Villicis, vindemiarum tempore, fieri solitis sua traxere primordia; capro enim mactato, uno tantum pede super utrem inflatum & illitum saltabant, subsannante interim, in modum ruralis theatri, populo circumspectante, si cuidam, prout facilis erat negotii, in terram labi contigisset. Quod innuere videtur Virgilius a Georg. Secundo:

*Præmiaque ingentes pagos, & compita circum
Thesida posuere, atque inter pocula læti
Mollibus in pratis unctos saliere per utres:*

De Italis postea loquens, ad quos usus Larvarum, & hic salendi mos pervenerat, inquit:

*Nec non Ausonii, Troja gens missa, coloni
Versibus incomptis ludunt, risuque soluto,
Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis.*

Hujus figuræ vultus referri potest vel ad mœstitiam, quod male cesserit saltus supra utrem, vel ad scurrilitatem, ut conjici potius potest ex manibus post tergum retortis, vel etiam ad jactationem quod bene, & ex sententia saltaverit, dum in utre, quasi suæ victoriæ signo equitat. Adj, si lubet Gortæum, qui Tabula 308. tribus exhibet diversis modis saltum, quem supra utrem plures satyri edunt.

Tertia, quæ sequitur, persona in prospectu delineata, virum designat purpurea, sed tenui tunica indutum, femoribus, cruribus, brachiisque ferme nudum, manibus

H 2

clau-

clausis, & pectori admotis, ac larva prægrandis oris in duos limbos hinc inde desinente personatum; eo forte corporis gestu & habitu hic representatur, quo in scena magno spectatorum plausu recitaverat. Ita opinandi mihi argumento est ramus ille palmæ, qui juxta hujus personæ pedes appositus inspicitur.

Quarta persona vero mulier est adolescentula, pedum sinistra, Larvam dextra gestans, & Thalias Musam videtur representare, nam hic honesto, gravique vultu, & talari induta veste effingitur, eo prorsus modo, quo in veteribus anaglypticis monumentis exculpta est, cui mire convenit versus.

Comica vita Thalia tibi est, moresque reperti.

TABULA XXXVIII.

CAPUT TRIGESIMUM OCTAVUM.

IN pluribus sarcophagis seu in fronte, seu ad eorum angulos exculptæ nonnumquam Larvæ conspiciuntur, & quidem non ad ornatum tantum, ut multi opinantur, at quandoque ut ibi comicos, qui illis utentes celebres in scena evasere, sepultos fuisse dignoscatur, quod & ab inscriptionibus, quæ in ipsis sarcophagis inscriptæ occurrunt, & ab eorumdem comicorum vultibus sub ipsis Larvis latentibus arguitur. Duas hujus generis colossæas personas representantes larvas in quodam sarcophago in Museo RR. PP. Societatis Jesu existente exculptas hæc Tabula exhibet, sub quibus tum oculi, tum ora naturalia comicorum cernuntur; quorum frontes regalibus vittis, vultus calamistratis crinibus, mentum vero barba, & mustacijs contortis, barbarico more, exornantur. Fortassis personas induisse eosdem illos comicos, qui ibi sepulti fuere, existimarem. Quod vero personæ hujusmodi magno spectatorum plausu, in scenam induci solerent, idem Bergerus^a in laudato opere testatur, scribens: *Hæc vero terribiles Larvæ ab iis sumebantur populis, qui loco-*

locorum intervallis disjuncti more habituque peregrino minus vulgo cogniti erant, eoque magis movebant.

Figura altera e quadam mei juris gemma delineata est, & adolescentulam e conspectu positam, tunica & clamyde indutam representat, quæ oblongum palmæ ramum sinistro brachio protenso, dextero autem muliebrem juvenilem Larvam tenet, quam serio & attente, vultu in latus respiciente, intuetur, meditanteque, quasi secum ipsa mente revolvat, quantum sibi honoris ea Larva in scena adsciverit; ni potius opinari velimus incitamentum esse ad præmia, laudesque per poesim capeffendas.

TABULA XXXIX.

CAPUT TRIGESIMUM NONUM.

ETI in hac Dissertatione non rotunde exculptas Larvas, sed diaglyphas mihi in animo proposuerim in lucem dare, quæ, utpote prægrandi forma, vulgo appellantur *Mascheroni*, quas ad frontes domorum ornandas, atque ad fontium scaturigines Antiqui destinaverunt, ac quarum plures tum in atrio ædium DD. Familiae Cremonie prope nummulariam mensam S. Spiritus, nec non in aula Vaticani Palatii, & alibi prostant; nihilo tamen minus unam hic referre placuit. Per hanc aliquid fortassis magnum flumen representatur, nam labia ejus, & barba ex frequenti aquarum cursu apparent detrita, quod plane erroris ansam præbuit credentibus, illas ad Oracula reddenda inservisse. Ingens hoc marmoreum caput inter quasdam macerias prope Neapolitanas saluberrimas aquas repertum, una cum nonnullis cæclatis gemmis a D. Francisci Henrici de Grassis Comitibus Planuræ, Nobilis Bononiensis munificentia dono accepi.

Altera Larva excellentis sane operis barbaram habens calamistratam, crines contortos, & os præter modum hians, ad personam Egyptii, seu alius peregrini hominis representandam fortassis inserviebat.

Postremæ imagines muliebres seminudæ, sinistris pedum,

de-

dextris vero Larvas tenentes, duas, ut opinor comicas feminas representant, quæ pastorem personam in scena egerunt, quod & ex arboris trunco, penes quem una sedet, & ex scopulo illo seu saxorum congerie, super quam altera dextero innititur pede, apprime dignoscitur.

TABULA XL.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

Hujus Tabula figura, ex quadam signatoria gemma desumpta, juvenem exhibet feminam, crinibus compositis, ac in occipite colligatis, & calantica ex velo tenuissimo testis. Seminuda apparet, rotundaque basi superinsidet, eidemque sinistra manu innititur, dum primoribus digitis Larvam e calantica suspensam tenet, tenui fascia, in duos limbos terminante, retro contextam. Mulier hæc, cujus propter nudos pedes baculus jacet inflexus, naturali sui vultus habitu sibi videtur gratulari, dum lubenti animo Larvam contemplatur; quapropter dicendum histronicam hanc fuisse, & quidem celebrem mulierem. Corpus fere nudum ejus temporis nimia morum licentia permittebat.

TABULA XLI.

CAPUT QUADRAGESIMUMPRIMUM.

Aliam exhibet sequens quadragesima prima Tabula, ex signatoria gemma depromptam adolescentulæ figuram. Quum autem gemma ipsa contracta sit, in ea vestis tantummodo superior pars apparet, ceterum ipsam fuisse seminudam aperte dignoscitur. Larvam virilem calamistratani sinistra sub mento fulcit, quam dextra crinibus arreptam tenet suspensam; eamque lata inspicit, quod forte per eam sibi in scena popularem plausum comparaverit. Protoma Platonis e regione stat, quod fortassis comœdia, seu tragœdia, quam egerat hæc mulier, Platonica doctrina esset referta.

Alteram Larvam Silenum, vel Faunum representare autumo ob barbam, crinesque crispatos, fulgentemque sinumque sinum.

Ter-

Tertia Larva toreuma est eo lapide coelatum, qui in Hispania, & Africa effoditur. Ex oris, & faciei forma virum Afrum representare crederem, & præcipue Æthyopem quemdam.

TABULA XLII.

CAPUT QUADRAGESIMUMSECUNDUM

Prima hujus Tabula imago, cui nomen quoddam subscriptum est, puellam veste ad talos usque indutam, representat. Quod tali folerent Tibicines modo vestiri, testis est Horatius: a

Tibicen, transitque vagus per 'pulpita vestem.

Duas præ manibus tibias dispares gestat, & ob capillorum incomptam formam, pastoritiæ feminæ; quæ tibiis egregie caneret in rusticanis fabulis, referri potest; quod etiam ex quadam Satyri larva eam prope pyramidi imposita dignoscitur.

Quæ subsequitur, juvenis imago est, qui ex Larva, quam super lavum femur tenet, comicus apparet, & fabulas heroicas egisse crederem ob clamydem, quæ illi cetera nudo humeros vestit; plures enim Equites, ac Cives Romani in ipsa juvena, ut genio indulgerent, scenam conscendere minime probri habebant. Hos inter Publius Valens connumeratur Anagninus, qui licet equestris ordinis adolescens, alacri præditus ingenio, versus elucubrare, & canere, ac in scenam personatus apparere Nerone imperante in deliciis habuit, qui postmodum Vitellii temporibus Legionis dux factus militavit. Res ab eo gestas, ac lacrimabilem exitum illius belli narrat Cornelius Tacitus.

Tertia imago senis nudi, ac super scamnum sedentis sinistra manu juvenilem Larvam sustollit, dextramque ita suspensam tenet, ut vel recitare, vel fabulam comminisci videatur.

Porro aliam etiam ridentis juvenis Larvam e regione positam habet, quæ fulero cuidam innixa est, quod columellam esse crederem, ut passim vidimus in hoc opere.

Itaque per sedentem illum senem aliquem scenicorum operum

rum auctorem, qui varias excogitet personas, seu Pantomimum aliquem, qui varias personas representaverit, arbitror indigitari, vel quod hic senex etiam puerili ætate carmina pangeret, & fabulas aut fecerit, aut egerit.

TABULA XLIII.

CAPUT QUADRAGESIMUMTERTIUM.

QUam cernis mulierem coma incompta, ac retrorsum religata scopulo insidentem, superne nudam, indutam veste purpurea, & tenui, qua coxendices seu femora, & crura teguntur, histrionica arti addictam fuisse puto. Extenso dextro brachio, atque sinistro innixa sedili, digitum indicem sustollit; obliquo autem vultu expressa est, & recitanti similis, vel comica actioni studens, ante Larvam contra stantem supra rotundam basim. Hæc Larva muliebris ore grandiori capillamentum habet, quod ambit caput, & speciem quamdam mitra in fronte representat. ^a Bergerus ait: *Ad Larvam scenicam accessit ornatus, qui alius emittit*, & præcipue in Larvis muliebris. In hanc sententiam pedibus it Salmasius, sed existimat, hunc supra frontem capillorum cumulum partem ipsius Larvæ fuisse. Uterque ^b Pollucem sequutus est, qui hunc cumulum *ὄγκον* vocat, ac Græcum *Α*, referre dicit. Hæc profecto Larva similis videtur *Α*, ideoque Pollucis verbis respondet, eoque magis, quod Salmasius affirmat, capillos circa illam prominentiam obductos fuisse, ut in hoc diagrammate.

TABULA XLIV.

CAPUT QUADRAGESIMUMQUARTUM.

Multæ comicorum figura in hoc opere conspiciuntur, itidemque multæ feminarum scenicarum absque Larva, ut hæc duæ, quas hic exhibemus. Seminudæ sunt, & toto corpore in conspectu, præter faciem, quæ in latius re-

spicit, obversa: baculis detortis, & terræ infixis, innixæ earum cubitis, hæc sinistro, illa dextero, ac ambæ tenent Larvam, quibus fortasse usæ sunt in scena. Hæc mulieres sic compositæ videntur fuisse præstantes in saltatione, quales fuerunt Timeles, aliæque mulieres, quas nominat Juvenalis fictis nominibus, nempe Appula, Tuccia, Mævia, Galla, Flora, Catulla, Procula, & nonnullæ aliæ, ad corripiendas Romanas feminas, quæ se in scena prostituébant.

Altera Larva veritatem designat, ut Leonardus Augustinus autumat. De quadam Larva huic nostræ simili, quam num. 36. adfert, capillis eodem modo instar undarum crispatis, & circa caput compressis, & lingua ore exerta, idem auctor ait in Notis, quibus Larvam illam illustrat, frondem mali perfici pendere ex ejus ore, & quum linguae similis hæc sit, fructus vero cordi, malum persicum symbolum esse creditum veritatis. Frondes quoque hujus arboris in capite Isidis conspici dicit, Ægyptiorum Deorum simulacra ex ejus trunco effingi secundum Theophrastum, nec non amuleta, ut illud, quod ex Isidis collo pendet, quod verba vera innuere scribit. Cui hæc minime arident, videat, an hæc Larva Manducum illum representet, quem idem Augustinus ait habuisse ingentem buccam, dentes prælongos, pallidum vultum. Hæc similis est actori nostræ ætatis, qui Bergomatem rusticum, vulgo *Zanni* imitatur, qui sic fortasse appellatur a dentibus recurvis, atque exstantibus, Italice *zanne*, vel sic dictus est quasi Sannio. Videlis Menagium in libro, cui titulus *Origine della lingua Toscana* V. ZANNI.

TABULA XLV.

CAPUT QUADRAGESIMUMQVINTVM.

IN hac Tabula primum apparet senex quidam naturali vultu, brevibus crinibus ac barba, qui in faciem spectat, volumen, vel nescio quid aliud tenens manibus, sinistro crure, ac brachio nudo. Sub ipso alia adest figura senis in latius conspicientis, hanc obcurvo innixi, & sinistra innuen-

tis. Hi ambo senes comicos dicerem Græculos, qui palli-
tas agebant; prior enim pallio indutus est apertissime. Quod
si larvati minime sunt, forte illis verba accommodanda sunt
Festi, qui ait: *Per Avellanos, qui proprie vocantur per-
sonati, quod ius est iis non cogi in scena ponere personam,
quod ceteris histrionibus pati necesse est.* Cupidinis figura,
quæ secundo loco inspicitur, Jocum crederem repræsenta-
re, nam illi caput, & faciem velat Larva, quæ Venetæ illi
similis est, quæ vulgo *bautta* dicitur. Innititur baculo spe-
ciem tridentis referenti, quod Jocus comes sit Veneris e
mari natæ, teste Horatio:

Sive tu mavis, Erycina ridens,

Quam Jocus circumvolitat, & Capido.

Postrema puerilis imago repræsenterat Jocum theatralem, nam
Larvam senilem, pedumque gerit, instrumenta, quæ in
theatris usuveniunt. Hæc figura e gemma signatoria deli-
neata, reperta est in via Ostiensi in loco, qui appellatur
Vicus Alexandri a Marcellino, ubi translationem Obelisei
Constantii refert. Ibi paucis ab hinc annis nobile Mausoleum
detectum est e conspectu Tyberis, in quo cenota-
phium illud ingens erat, in cuius fronte novem Musæ affa-
bre, ac miro plane artificio sculptæ fuerant, quodque a
Clemente XII. in Capitolium una cum præstantissimo statua-
rum, protomarum, inscriptionum, & aliarum vetustatis
reliquiarum thesauro in vectum fuit, ad nominis sui æternam
famam, atque eruditioni, & bonis artibus perennem paran-
dam utilitatem. In ejus Mausolei Columbario inter ceteras
hæc inscriptio erat ad ludos scenicos spectans:

P. CAESENIO GRATO
IOC. SCAENICORVM
ET

Huic aliam addam inscriptionem, repertam anno 1726. in
Via Appia sinistrorsum antequam ad Portam Capenam per-
venias, in eo Columbario, de quo verba feci pag. 47. Dis-
sertationis *De Bulla aurea*.

P. GAVIVS ARMONIVS
IOC. SCAENICORVM
VIX. ANNIS. XXIII. M. VI.

Hanc inscriptionem edidit C. V. Dominicus Georgius Car-
dinalis Imperialis a Bibliotheca, at secundo versu legit
LOC. scilicet *locator*, quam lectionem suam confirmat alia
inscriptione Mediolanensi, in qua scriptum erat: CVRAN-
TE CALEPODIO LOCATORE. Fateor nil facilius, quam
me errasse, quum ibi quamplurimas uno die inscriptiones
exscripserim.

TABULA XLVI.

CAPUT QVADRAGESIMVMSEXTVM.

LArva bifrons super abacum locata tribus caprinis pedi-
bus innixum, ex gemma signatoria, in qua egregio
amancio incisa est, delineata fuit. Utraque facies juvenem
repræsenterat, nec multum inter se quod ad vultus line-
amenta differunt. Pone eundem abacum Victoria adstet, quæ
sinistram alteri earum Larvarum porrigit, quasi deosculan-
dam. Innuit fortasse post partam victoriam, rebusque tam
privatis, quam publicis in pace compositis, scenicos ludos
in theatra revocandos esse.

Ex quodam toreumate delineata est Cupidinis figura
sedentis, quæ inferne posita est. Hic Cupido manibus
tenet nescio quod instrumentum, super quod hinc inde po-
sita duæ Larvæ obversæ, oblonga barba, ac senili ætate.
Quid hoc instrumentum sit, prorsus ignoro; ni forte sit
theca, in qua inclusa essent Larvæ illæ, quas Cupido inde
extraxerit, ac super eam locarit; vel instrumentum musi-
cum, quod Cupido pulsât, simileis, quæ viri, mulieres-
que Germani, ambubaja scilicet, & balatrones apud nos
commigrantes etiam nunc pulsare solent. Apud Gortæum
num. 331. Venerem, seu, ut vult Licetus, Thaliæ

inspicimus humi sedentem, quæ citharam, vel lyram inter crura sustinet, quam coram Cupidine, & Joco pulsât. Quapropter suspicor, an hoc etiam instrumentum citharam representet, rudem quidem, & chordis non bene expressis. Utcunque res se habeat, puerulum hunc Genium esse comœdiæ autumo propter duas Larvas.

TABULA XLVII.

CAPUT QVADRAGESIMUMSEPTIMUM.

Undecim Larvæ hic delineatæ sunt, prima quarum, & tertia, secundum Augustinum, quum valde deformes sint, & ore hiante, servos representant. In hortis Mattheorum in Monte Cœlio duo sigilla exstant e marmore eum Larvis, quæ his valde sunt similes. Alterum dedit Sponius in Miscell. sect. 9. non dissimile his, sed lautea, & coma hinc inde recidente per genas.

Secunda, capite calvo, lato ore, & barba calamistrata Ægyptio more, ut videre est in quadam protome ingentis magnitudinis in hortis Ludovisiis, una est ex illis Larvis, quibus antiqui in Bacchanalibus utebantur, quas Sillicas vocabant, quod essent Sileno similes. Nonnullæ sunt in Augustini collectione parte 1. num. 23. & 24.

Quarta Canopum ferme representat tot illis teniis circa caput complicatis. Utcunque sit, virum Ægyptium representare videtur, vel alium quemdam ex Oriente.

Quinta duabus Larvis constat, ac vultu naturali ejusdem fortasse comici, qui duabus illis usus est.

Sexta calvo capite, & corona hederacea, & barba oblonga, & novem calamistris obtorta, ad Bacchanalia apta erat.

Septima muliebris Larva est, super rotundam basim locata. Adstat parvus Cupido, qui fugere videtur perterritus. Hic forte Comœdia, & Jocus representantur. Quod

Larvæ perterrefacerent pueros, habemus ex Martiale:

Sum figuli lusus, Rasi persona Batavi,

Quæ tu derides, hæc timet ora puer.

Hinc lucem adferre possumus anaglypho marmoreo Villæ Pamphiliæ ad Portam Aureliam, cujus cœtypum in fronte hujus libri inspicitur.

Octava capillos, & barbam habet calamistratam, & hominem peregrinum representat, a quibus etiam Larvas, & habitus Romani desumebant, quum ii Urbem adibant vel servi, vel captivi. Nos etiam nunc in comœdias introducimus Orientales viros, quos *Levantiini* appellamus.

Nona similis est vel nautæ, vel plebejæ homuncioni, quos Neapolitani *Lazzaros* vocant.

De decima, & undecima nil mihi dicendum superest, Larvas tamen esse patet.

TABULA XLVIII.

CAPUT QVADRAGESIMUMOCTAVUM.

Prima Larva colossalis est Silenis illis similis, quos ad choros canendos in scenam producebant Antiqui. Differt tamen ab eis circulo illo grossiore, quo frons ejus circumdatur. Videtur nonnihil peregrini in se habere, quod in Larvis minime mirum est, nam hinc inde Romani formas eorum desumebant: Huic circulo fortasse Varro apud Nonium alludit his verbis: *Item tragici prodeunt capite gibbero, quum antiqua lege ad frontem supercilium accedebat.*

Secunda pariter colossalis est, & juvenulam representat capillis calamistratis circa frontem, & genas usque ad cervicem. Ingenua, sed barbara apparet, ac dolore confecta.

Tertia calvo capite, ac vultu quasi squamis cooperto, marinum Numen forte representat. Hanc gemmam annularem dono mihi dedit Eques Paulus Petrus Lilius Avenionensis.

lis rerum antiquarum amantissimus, & eruditione satis ornatus.

Quarta notanda est ob comam in quatuor ordines distributam, & in fronte obtortam usque ad genas. Nasum habet acutiorem, sub ea hæ litera sculpta sunt PILOG, quod nomen vel artificis, vel comici est.

TABULA XLIX.

CAPUT QVADRAGESIMUMNONUM.

Prima Larva gigantea forma est generis grandioribus, necnon naso, & superciliis. Barbam habet in septem calami-fros distributam. Conchylum pro pileo habet, designans in circulum pilosum tenia in medio obligatum. His Larvis utebantur Antiqui, si Panvinio a credimus, in Festis Deorum, atque in Ludis, ac inde in scenas transierunt, sed minori, ac minus enormi forma.

Secunda capite calvo, ingenti vultu, superciliis, naso, & ore, sceletio similis. Paccichellius ait: *Olim in tricliniis, vel conclavibus supra mensas crania, seu Larvæ suspensa erant, aut sic aptata, ut eorum articuli, vertebraeque in omnem partem venterentur ad convivarum humanæ conditionis admonitionem, largiorique vino indulgendum.* b Petronius Arbiter verba facit de quodam sceletio argenteo in convivium adlato. Hinc patet ab omnibus animi affectionibus, a varietate Numinum, diversisque humanæ vitæ conditionibus desumptas esse tot larvas, tantisque hominum gradibus, & nationibus ad multimodos usus inventas. Qui autem iis bene utebantur illustres erant, ut ex multis inscriptionibus patet, quarum unam tantum hic adferam ex Grutero c e Græco in Latinum a Benedicto Stegio versam

HIC SVM PÆSTEVΣ, VITÆ MODO FINE PERACTO
CONDITVS, HISTRIACÆ NOBILIS ARTIS HONOS
TER SENOS ANNOS ASCLEPIODORVS ADÆPPANVS
MATREM HABEO TERRAM, QVA PRIVS ORTVS ERAM.
TA-

TABULA L.

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

Decem & septem Larvæ in hac Tabula delineatae ex totidem gemmis, inter se admodum variae sunt, & in comicos usus adhibitæ. Prima harum juvenem representat. Coronata videtur, sed qua corona non satis clare apparet. Alinas habet aures, quæ super frontem uniuntur, & quum ridentis speciem præferat, Fauni Larvam crederem, ad agendas comoedias pastorales.

Secunda representat Lunam plenam, cujus cultus ex Ægypto Romam translatus est. Ex varietate faciei Lunaris nonnulli autumant Larvarum inventum ortum esse, ut ait Paccichellius a: *Ceterum vetustus Personarum usus ex facie Lune Gorgonis aspectum aliquatenus referente, ab Orpheo conjectat Mariscottus.* Si Luna in antiquis scenis non inducebatur, saltem his nostris temporibus Lunares Phases in scena visæ sunt aliquando.

Tertia caprina, & satyrica, facie deformis admodum est: quarta vero crines habet satis elegantes, coronam hederaceam, & os hians; forte in usu fuit in comoediis rusticilibus, & in Bacchanalibus.

Quinta Larva, capite calvo, & hiant ore in modum conchylii, juncta est imagini cujusdam mulieris histrionicae, quæ fortasse celebris fuit in comoediis agendis, ideoque ejus imago in onyce incisa fuit.

Sexta naturalia refert lineamenta cujusdam juvenis ore aliquantulum grandiore. Cincinnos habet, & calami-fros, ut potius muliebrem referat ornatum.

Septima naturali modo apparet, quales esse solent illæ, quibus etiam hodie utimur.

Octava, & nona servos comicos referunt.

Decima senilis alteri juvenili conjuncta, nil peculiaris continet, præter quam quod oculis caret, ut cœcum fer-

a Panvin. de Ludis circensibus.

b Petr. Arb. satyr. cap. 34.

c Grut. To. I. part. 2. pag. 332. n. 5.

a Paccich. de Larvis cap. 2. pag. 20.

ferme repræsentet. De barba calamistrata, & de crinium tumulo, qui capiti femineo supereminet, nonnulla alibi diximus.

Undecima & decimatertia similes sunt, nec peculiaris quid continent, nisi quod prima capillitium habet more Orientalium.

Duodecima duos vultus refert, alterum viri senis, alterum juvenis. Fortasse comicus, qui ea utebatur, utramque personam optime agebat. De Larva decimaquarta alibi disseruimus.

Decimaquinta & decima septima, hedera & pampinis coronata, ad Bacchanalia adhibita videntur.

Decimasexta, quæ media est inter utrasque, feminam repræsentat, quæ super caput Larvam habet caprinam, ad satyricos choros agendos.

TABULA LI.

CAPUT QUINQUAGESIMUMPRIMUM.

HÆC prima Larva vultu horrifco, & enormi ore, circa frontem ornatum habet in modum cornuum deorsum obversum. Secunda non minus horribilis uvis, & hedera coronata, ni potius hederaceis baccis, ac duobus foliis Indicæ ficus, quæ deorsum vergentia sub mento eorum extremitates habent, & malas adoperiunt. Ex his colligitur ad Bacchanalia hanc Larvam pertinere, & quidem Baccho Larvas dicatas fuisse adfirmat Leonardus Augustinus, & in ejus festis, ac ludis adhibitas, ut ait Panvinius, quas Varro appellat *miracula* dicens: *Miracula, idest a miris, seu monstis*. Aliæ duæ Larvæ vetulas quasdam horridi aspectus referunt capillis nexis, & calamistratis. Puto Lamias esse, de quibus loquitur Lucilius, & Philostratus^a in vita Apollonii ait: *Lamias a quibusdam Larvas, ab aliis Lemures appellari, & carnes humanas vehementer appetere*.
Ve-

Verosimile videtur has in scenam inductas fuisse, nam Horatius ait:

Neu pransæ Lamie vivum puerum extrabat alvo.
Quod autem muliebrem faciem haberent, discimus ex Nizzolio dicente: *Lamia animal est faciem prætendens muliebrem ab inferiori parte pedes equinos habens.*

TABULA LII.

CAPUT QVINQVAGESIMUMSECUNDUM.

Sulphureum ætypum hujus gemmæ dono mihi dedit D. Chrysostomus Scarfò Basilianus Monachus pius ac eruditus, qui multa edidit, quique in tertia parte suorum opusculorum pag. 64. hanc meam Larvarum collectionem laudavit. Hæc gemma ex annulo signatorio eruita quatuor continet Larvas, inter quas nomen HELENA scriptum est, quod innuere videtur duas Larvas muliebres Helenam repræsentare, Homeri carmine illustrem. Prima, quæ junior apparet, fortasse est effigies illius, dum rapta a Paride fuit, altera vero, quæ ætate provectior, imago ejus erit, dum iterum post Trojæ excidium in Menelai potestatem venit; multos enim annos inter utrumque facinus intercessit. Ceteræ duæ Larvæ servilem personam referunt ad tragicas actiones agendas, quibus perennem materiam Helena dedit.

TABULA LIII.

CAPUT QUINQVAGESIMUMTERTIUM.

IN Celiolo anno 1732. parvum cubiculum effodiendo reperi, cujus parietes ornabantur anaglyphis ex argilla, inter quæ hoc erat, quod damus ære incisum. Adolescentulam repræsentat forma heroica, capillis modeste ornatis, subtili veste, & subtiliore tunica indutam, altero humero

K

nu-

nudam, librum altera manu tenentem, altera graphiam primoribus digitis admodum venuste. Hæc ex toto corporis habitu gravi, & cogitabundo videtur Musa Calliopes, cui heroica carmina tribuuntur, ut Virgilius in Catalectis:

Carmina Calliope libris heroica mandata.

Hic obiter notandum venit, prope hoc cubiculum seu balneum alterum inventum fuisse, in quo novem Musæ cum Apolline pictæ erant, non admodum diversæ ab illis, quas in Vaticanis cubiculis pinxit Raphael Urbinas. Prope etiam inter coementa cistum argenteum repertum fuit confractum, & contusum, formæ admodum parvæ, quod Eminentissimo Alexandro Cardinali Albano dono dedi.

TABULA LIV.

CAPUT QVINQVAGESIMUMQUARTUM.

IN hac Tabula representantur tria anaglypha, ac duæ gemmæ incisæ, & æreum numisma, in quibus Larvæ expressæ sunt. Prima imago est pueri cum pileolo pelle subfuto, ut mos est in frigidioribus regionibus. Altera breves habet crines, & nudum pectus, & ambæ servos representant, sed magis secunda.

Tertia duplici tenia circa caput, & oblongis capillis in calamistros conformatis, qui hinc inde per genas sub mento confluent, peregrinum hominem designat.

Quarta Eubonis formam præferet, & inter eas Larvas habenda est, quas Panvinius ait ad terrendos spectatores inventas fuisse.

Quinta tribus Larvis constat, duabus simul junctis, altera vero in averfa parte earundem. Omnes sunt terrificæ, de quibus loquitur Plinius, qui eas Manias appellat, quæ secundum Festum sunt *turpes, deformesque personæ*, vel saltem de quibus Lucianus ait: *Ornatus histrionum turpe, & minime jucundum spectaculum; homo longitudine deformi, atque incompofita mafos, aliis calceamentis ingre-*

diens.

diens, caput Larva minaci obductum habens, tum peramplio ore hians, quasi spectatores devoraturus. Hæ tres Larvæ in magno numismate, ut dicunt, contorniato, expressæ sunt, quæ numismata *corones* appellantur, omnesque sciunt parum eleganter delineata esse, quippe quæ cusa sunt seculioribus seculis, ac in ipsis memoria revocatur Heroum, Historicorum, & Poetarum, ac in postica parte Ludi Circenses, venationes, victoresque, & res quoque aliæ tam fictæ, quam veræ, sed rudiorie semper opere.

Titus Domitianus, & Nerva in nummis memoriam renovaverunt Augusti, & Livie, titulis adpositis vel pietatis, vel salutis, vel justitiæ, immo etiam Agrippæ, Tiberii, Drusi, Germanici, & Claudii. Trajanus quoque restituit in nummis argenteis, & aureis memorias familiarum Consularium. Hæc tamen numismata eleganti forma restituta sunt, nam tum adhuc bonæ artes vigebant; contra vero quæ sub Gallieno cusa sunt, cum imagine, & consecratione prætorum Cæsarum, infelici opere facta apparent, itaut nec vultus dignoscerentur, nisi eorum apposita essent nomina. Multorum hujusmodi numismatum etiam atas ignoratur. Post Valentinianum & Honorium nullum inveni alteri Imperatori numisma restitutum. Honorii quidem numisma hujusmodi dono dedi docto & erudito P. Jo. Francisco Baldino Somaasco, sui Ordinis Generali Præposito. Alterum pariter Honorii adservatur in Museo Barberinio cum centum & ultra aliis numismatibus similibus. Hæc numismata restituta fortasse fuerunt in Festis, & Ludis, quare non mirum, si in hoc nostro Larvæ representantur. In numismate argenteo Familæ Carisiæ clypeus expressus est, qui Larvam efformat. Parvum numisma maximi moduli, quod Cistophorum appellant, Larvam continet, quod anno 1734 publici juris factum est a docto P. Panel Soc. Jesu in suo opere de Cistophoris pag. 57, ubi differitur de antiquis Festis Bacchanalibus in Asia, atque alibi celebratis.

Sexta caput habet crinibus in fronte hirtis, & barbam ad modum capræ. Satyrum præferet, nisi spectrum sit, quod aliquando in theatra inducebatur.

TABULA LV.

CAPUT QVINQVAGESIMUMQVINTUM.

Prima harum Larvarum Silenum refert, ut ex corona pampinea apparet, & naso simo, & auribus ferme asininis. Duæ aliæ Larvæ colossales, sed minori forma delineatæ, inventæ sunt in uno columbariorum, quæ effodi curavi in vinea DD. Moronum ad dextram antiquæ viæ Appiæ, antequam e Porta S. Sebastiani egrediari. Animo reputarem, ibi sepultos fuisse duos comicos, qui his Larvis usi fuerint. In iis columbariis ex multis sub ollis positis inscriptionibus hæc erat, quam edere promisi in Dissertatione *De Bulla aurea* pag. 40.

M. VIPSANIUS.

NARCISSVS.

ROGATOR. AB. SCAENA

Quum hic fuerit in Familiam Vipsaniam Agrippæ cooptatus, hinc est, quod inscriptionis character elegantissimus est, quod erat felicitis temporis Augustæi. At verbum illud *Rogator*, quum ab iis, qui inscriptiones collegerunt, non bene intellectum fuerit, ut in sequenti Capite demonstrabo, hic adnotabo *Rogatorem ab scæna* significare eum, qui vestes, & apparatus ad comicos vestiendos inquirebat; erat etiam, qui has vestes servabat, ut ex inscriptionibus a Fabretto, & aliis collectis apparet. Quod autem *Rogator* virum illum innuat, qui habitus ad comicos vestiendos hinc inde commodabat, discimus ex Horatio^a, qui de Lucullo loquens ita scribit:

..... *Clamydes, ut ajunt,*

Si posset centum scæna præbere rogatus.

Qui possum tot? ait, tamen & queram, & quod habebō

Mittam; post paulo scribit sibi millia quinque

Esse domi clamydum: partem, vel tolleret omnes.

Re-

^a Horat. libr. 1. ep. 6. v. 40.

Refert etiam Plutarchus in vita ipsius Luculli, Prætorem petiisse a Lucullo vestimenta purpurea ad nescio quod spectaculum celebrandum, & respondisse se scrutaturum, an domi quid vestium similium haberet, ac si haberet, commodaturum. Postero autem die interrogavit Lucullus Prætorem, quot vestibus illi opus esset, quum respondisset centum, Lucullus statim ducentas ei misit.

TABULA LVI.

CAPUT QVINQVAGESIMUMSEXTUM.

EN aliæ quatuor Larvæ, quarum prima adeo deformis est, ut bufonem potius referat, oris hiatu terrifica. Aliæ capite calvo, quarum duæ os habent in formam conchylii, ultima vero barbam calamistratam, & vultum ad alicujus similitudinem reddendam, ut eum irrideret, conformatum. In totidem ollis repertæ sunt simul cum ossibus semiultis in quodam columbario anno 1732. detecto dextrorsum in via Latina. Nonnullas inscriptiones ibi repertas comparavi, quarum tres hic apponam:

A. POSTVMIVS. POSTVMIA
CHERACLIDA. ROGATOR
BENEFICIUM. CORNELIAE
D. L. PHICAENIS. CONIVNX

A. POSTVMIVS. POSTVMIAE
CHERACLID
ROGATOR. MAG. QVINQ. CONLEG.
APPARAT. ANNAL. ITERVM

C. COSSVTIVS. C. L. CRISPVS
ROGATOR. IDEM COGNIT
MAG. QVINQ. ANNAL. LOR.

Ex his Inscriptionibus, & ex illa, quam retulimus capite præcedenti, vera *Rogatoris* significatio eruitur. Fabrettus perpendens epitaphium cuiusdam Lycasti *Rogatoris*, qui sepulchrum condidit uxori suæ Libertæ, & ornatrici Juliae Augusti filia, quod ab eodem Fabretto cap. 11. pag. 74. num. itidem 74. adducitur, & *ROGATOR* ad examen revocans præterito capite pag. 107. sic ait: *Rogatoris in Comitibus curiatis adhibitos, qui cistam deferrent, in quam tabellas suffragii Populus conjiciebat, ostendit Sigon. de Comit. Rom. lib. 1. cap. 111. In Comitibus vero Tributis, non alium fuisse Rogatorem Tribuum præter ipsum Magistratum, a quo habebantur comitia contendit Nicolaus Gruchius in similis Tituli tractatione libr. 11. cap. 14. De Prioribus hunc Lycastum tanquam ex Libertina conditione fuisse oportet. Illud certe notandum, in nulla hætenus epigraphe de tui officio (sive Magistratu minori), neque in Theophrasto Gruteri, neque alibi, quod viderim, memoriam extare. Unde inscriptioni, alibi quoque memoranda, prærogativa raritatis accrescit. Si eruditissimi Auctores has inscriptiones videre potuissent, hanc quoque significationem addidissent verbi *Rogatoris*.*

Hinc colligere possumus, quantam lucem afferant ad antiquos Scriptores interpretandos inscripta marmora, quum viderimus hæc nostra lucem attulisse Horatio, & Plutarcho. Hoc patuit maxime, quum detectum fuit sepulchrum Libertorum Liviae Inscriptionibus refertum, quas illustravit eruditissimus Antonius Franciscus Gorius fama, & nominis celebritate notus, & tot editis operibus cedro dignis, illustis. Inter has Inscriptiones hæc erat, quam excripti antequam pessundarentur, & ad nomen *Rogatoris* explicandum attinet.

EROS. AVG. L. ROGATOR.
LIVIA LESBIA

TABULA LVII. ET LVIII.

CAPVT LVII. ET LVIII.

L Arvæ in Tab. LVII. delineatæ colossæa forma sunt egregie incisæ in gemmis. Prima est e conspectu posita, crinibus circa frontem religatis quatuor nodis, superciliis grandioribus, barba autem ejusdem in octo calamistros dispescitur, quæ omnia barbarum quemdam representant.

Secunda Larva crinibus intortis, calamistratis, naso, & superciliis itidem grandioribus, externæ cuiusdam mulieris videtur formam referre. Tertia duos vultus juveniles refert simul junctos, pileis e pelle confectis. Hi fortasse erant duo captivi Barbarorum filii nobili genere nati in scenam adducti, altera enim quadrangulati ore videtur luctum edere ad suam captivitatem descendam.

Tabula vero LVIII. duodecim habet Larvas geminis signatoriis incisas, præter ultimam dyaglypho opere cælatam.

Prima tribus Larvis constat simul junctis. Huic similes multæ passim occurrunt præsertim in Goriæ opere, & aliquando referunt vultus virorum, aut mulierum notarum veluti Socratis, & Xantippæ, aliarumque hujusmodi personarum. Aliquando hæ Larvæ symbolicae sunt, velut illa Chimæræ, quam protulit Causæus, aut alicujus clari comici, quæ & ejus vultum, & Larvam, qua utebatur, referunt. Sed quum sæpe ignoti sint nobis eorundem virorum vultus, in hac re conjecturis uti minime tutum est; quapropter de ceteris hujus Tabulæ Larvis nihil addam; fieri enim potest, ut ex ingenio artificis effectæ fuerint.

TABULA LIX.

CAPVT QVINQVAGESIMVMNONVM.

Quod diximus in præcedenti capite de Larvis simul junctis, in hac Tabula clarum apparet, quæ quatuor Larvis constat, quarum primæ tres duobus capitibus constanter, ultima vero tribus. Hæ omnes in quadam gemma ellyptica Græco artificio incisa sunt. Prima caput habet senile, recalvatum, ore in formam conchylii monstruosum, cum Larva puellæ ridentis conjunctum. Secunda caput est pariter senile, crinibus reductis, & lata barba, faciei mulieris itidem juvenis conjunctum. Forte representat comicum, qui & viriles, & muliebres partes in scena optime representabat. Hic comicus inter Pantomimos recensendus est; ait enim Cassiodorus: *Pantomimo multifaria imitatione nomen est. Idem corpus Herculem designat, & Venerem*. Hoc fortasse huic Larvæ aptari potest, & Apollonius affirmat, sæpe eandem Larvam feminam representare, & marem, Regem, & militem, senem redere, & juvenem, ut in uno credas multos tam varia imitatione discretos. Eruditissimus Gorius a To. II. pag. 172. Inscriptionum Etruriæ, ubi de Archimimis, qui in funeribus Magnatorum representabant actus & gestus defuncti, loquitur, hanc attulit inscriptionem:

C. MANNEIVS
CORANVS
ARCHIMIMVS

De urbe Cora antiquissima, deque monumentis, quæ in ea adhuc restant, scripsit Card. Corradinius, & P. Vulpus in veteri Latio. Alia Larva duos seniles vultus representat. Ultima vero, quæ tribus Larvis, seu faciebus constat, videtur ad Socratem pertinere, quum una illarum

DE LARVIS SCENICIS.

huic philosopho similis sit. Gorlaeus num. 310. tale aliquid habet, creditque vultum Socratis unum esse, duos alios Anitum, & Melitum inimicos, & accusatores Socratis. Idem fortasse dici posset de hac triplici Larva.

TABULA LX.

CAPUT SEXAGESIMUM.

EN quinque Larvas in totidem gemmis incisas hic refero, prima quarum capite calvo, & naso simo, & ore hiante in formam conchylii præfert vultum sammionis. Aliæ duæ feminæ sunt, galericulo in speciem calantica ornata, habentes in fronte illum capillorum tumulum, de quo loquitur Festus. Hoc galericulo utebantur in scena mulieres, ideoque notandæ sunt hæ Larvæ ob hoc capitis ornamentum. Crines religatos altera retrorsum lemnisco habet, alteri vero capilli procidunt deducti in tres calamistros. Os habent apertum, ita ut canere videantur.

Quarta Larva unum tantum faciei latus demonstrat naturali forma, cui conjuncta est alia Larva mimica, ore diducto, obliquo, & hiante, & naso simo, quæ e conspectu posita est. Super ambas adest Larva barbata. Dicendum est juvenem quemdam comicum totidem personas in scena representasse.

Quinta duabus larvis constat simul junctis, capite calvo, capillis circa vultum diductis, altera barbata, altera vero unico barbæ veluti calamistro ex mento procidente, quæ an vultum comici, seu pantomimi referat, eruditus lector videat. Scenici actores extra Romam etiam floruerunt, unde nil mirum, si tot Larvæ undique in gemmis reperiuntur. Hoc patet ex antiquis inscriptionibus, ut videre est apud Gruterum potissimum pag. 331. num. 4.

L. SVRREDI . QL. F. CLV
 FELICIS
 PROCVRATORI . AB
 SCAEN. THEAT. IMP
 CAESAR. DOMITIAN
 PRINCIPI
 CORONATO. CONTRA
 OMNES. SCAENICOS
 VIXIT. ANN. XLIX.
 M. III. D. VIII
 L. SORREDVS VALERIA
 NVS: MAXIMVS. PANT.
 FRATRI. PISS. FECIT.

TABULA LXI.

CAPUT SEXAGESIMUMPRIMUM.

Quas hic exhibeo, Larvæ ex totidem geminis signato-
 riis delineatæ muliebres vultus referunt juvena floren-
 tes. Tres comam eodem plane modo compositam ha-
 bent, ac duæ præcedentium capitum, nec aliud de his mi-
 hi dicendum superest, ni dicam tertiam harum sibi conjun-
 ctam habere Larvam Socratis, quamobrem suspicor hanc re-
 ferre imaginem Xantippes uxoris ejusdem Philosophi. Ita
 etiam putavit Goriæus num. 302. 303. & 304. de tribus hu-
 jusmodi Larvis, quas a Chiffletii collectione depromserat,
 qui in eadem sententia fuerat, Sed hæc valde ambigua sunt,
 quum veram Xantippes effigiem minime noscamus. Quod si
 idem dicendum esset de aliis quoque similibus Larvis, quæ
 cum Socratis vultu conjunctæ sunt, & comam habent eadem
 forma dispositam, mihi nullo modo absconum videretur;
 etenim Xantippes mores ad personam comicam maxime
 erant accommodati, quippe mulieris morosa, iracunda,
 elati animi, & arrogantia, & ira pleni, ac ad jurgia pa-
 ratissimi, quapropter fortasse os hiat, ut venenum aspidis,

quod sub labiis ejus latebat, demonstret, ita ut non mino-
 re patientia, quam ea, qua præditus erat Socrates, opus
 foret, ad illius mulieris fastidium ferendum. De ultima
 Larva, si lubet, enarrare possumus, quæ habet Goriæus,
 eam num. 310. adferens; dicit autem Anitum, & Melitum
 Socratis accusatores repræsentare. Profecto summus hic vir
 non minus illustris evalit propriis virtutibus, quam Aristophanis
 subsannationibus, ex quibus factum est, ut ipsimet
 figuli in lagenis, aliisque hujusmodi fictilibus eum turpiter
 pingerent. Forte etiam comœdia omnibus his actoribus
 in scenam productæ sunt. Sed hæc ferme divinando conjici-
 mus.

TABULA LXII. ET LXIII.

CAPUT LXII. ET LXIII.

Quæ e conspectu respicit Larva pampineis foliis coro-
 nata, ore hiant in modum conchylîi, ad Bacchanalia
 spectat. Secunda, quæ in capite gallinaceam cristam
 habet, & palaria pro barba, ex vultus forma barbarum
 quemdam referre crederem, vigilantia laude præstantem,
 nam gallus hujus virtutis symbolum esse omnes norunt. Ter-
 tia ex coma enormiter incompressa Septentrionalem, & for-
 tasse silvaticum hominem monstrat: quarta mulierem co-
 micam.

In Tab. LXIII. secunda Larva crines habet crispatos,
 quod Afrorum erat, ut ait Raderus ad Martialem: *Ardor
 enim Solis CRINEM CRISPAT, cerebrumque siccat, quæ cau-
 sa est cirrorum Ætiopicorum, ut Aristoteles existimat.*
 Quamobrem Martialis de Sicambriis dixit:

Criminibus in nodum tortis venerè Sicambri.

Tertia vero præfert fenem calvum, atque ore hiant in:
 alium quarta pampineis foliis coronatum, qui actores co-
 mœdia pastoritæ erant. In Bacchanalibus his Larvis ute-
 bantur rustici, & eas arboribus suspendebant in Bacchi ho-
 norem, ut animadvertimus ex illo Virgilii carmine:

Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.

Quamvis nonnulli hoc intelligant de colonorum ludo, qui funibus suspensi ex arbore oscillabant, ut nunc quoque pueri, puellaeque faciunt per ludum.

TABULA LXIV.

CAPUT SEXAGESIMUMQUARTUM.

Prima harum quatuor Larvarum, quae in conspectu posita sunt, corona pampinea decorata, capite calvo, & barba calamistrata, ut etiam tertia, Sillicae sunt ut diximus. Secundam brevi barba, & capillis passis hinc inde, & pileolo striato, nisi potius sit tenia caput circumcingens, Barbarum hominem arbitror representare. Seneca hunc esse ait a Parthorum morem. En ejus verba: *Quid capillum ingenti diligentia comis? Quam illum vel effuderis more Parthorum, vel nodo Germanorum vinxeris, vel ut Scythae solent, sparseris?*

Qua autem ratione tribus his gemmis potius sim, referam. Ad latus Viæ Latinae bubulcus atrato offendit urnam marmoream, in qua duo annuli, & catenula, & nummus aureus Alexandri Severi. Hæc urna literata erat, cujus inscriptio in lucem protuli inter meas Animadversiones ad Diarium Italicum P. Montfauconis. Idem autem bubulcus post aliquot annos atrato pariter urnam fictilem invenit, in qua inter ossa femiusta areum frustum ferme rotundum erat, quod aperiri poterat veluti pyxis, sed rubigo ejus operuerat commissuram, at non omnino, nam linea quædam tenuissima apparebat, quo aperiendum erat. Itaque cultro ipsum aperire tentavi, sed & culter, & pyxis confracta est, abiitque in fragmina minutissima, atque in aureum pulverem, ac statim apparuerunt quatuor hæc gemmæ, quibus quum essem totus intentus, pulverem illum aureum negligenter prætermisi, quem si sedulo examinasset, forte molitum aurum esse comperissem. Hæc omnia reperta sunt inter Lugnanum, ubi ortus sum, & Præneste, quamobrem conicere quis

pos-

posset, Larvas has Prænestino cuiquam comico inservisse, nam ea civitas ludis scenicis summopere studuit, ac hujusmodi actoribus abundavit, ut patet ex inscriptionibus ibi re-
pertis, quas Cl. V. Suaresius protulit in libro *De antiqua Præneste*.

TABULA LXV. ET LXVI.

CAPUT LXV. ET LXVI.

Prima hæc ingentis magnitudinis, & enormis deformitatis Larva ex ingenio conficta ex aliquo fonte desumpta est. Secunda vero muliebris calantica ornatur variis sinibus complicata, quæ ad extremitates aurium pervenit, ac in suprema parte, qua fronti adhæret, gemma decoratur. Mulierem representat ætate maturam & forte Asiaticam.

Tabula autem sexagesimasexta nobis exhibet duas pariter Larvas colosseæ formæ. Prima spissis crinibus, atque impexis & barba calamistrata, atque aluminis auribus videtur referre barbarum quemdam, & fortasse Midam Phrygiæ Regem. Alteram vero referre puto puerum ingenue formæ, crinibus in caput obversis, ac in gyrum per frontem diductis. Inventa fuit in quodam Columbario post Thermas Caracallæ, de quo mentionem fecimus. Forte imago est histrionis ibi sepulti, atque inter multas inscriptiones, quas ibi omnino comminutas invenimus, nec legere potuimus, exstabat epitaphium illius, quum mos esset talibus comicis sepulcra magnifica, atque epitaphia ponere, ut de Paride Histrione aliisque testatur Martialis.

TABULA LXVII.

CAPUT SEXAGESIMUMSEPTIMUM.

ANaglypho opere egregie sane excusa est hæc imago ex argilla. Naturalem vultum præfert cujusdam adolescentule. Scite admodum, cuius tamen præter caput nil aliud appa-

apparet, quum argilla contracta sit. Animadversione dignum est, quod ex crinibus hujus mulieris prosiliant octo cornua, quæ illam propemodum coronant. Numquam quid simile adhuc vidi in tot antiquitatis monumentis. Narrat Valerius Maximus a libr. 5. *Genucio Cippo Prætori paludato Portam egredienti novi, & inauditi generis prodigium incidit, namque in capite ejus subito veluti cornua emerferunt, responsumque est cum Regem fore, si in Urbem revertisset.* Subdit vero idem Auctor, Genutium potius quam Regnum, sponte sibi exilium elegerit: *Cujus testandæ rei gratia capitis effigies ærea portæ, qua excefferat, inclusa est, dictaque Raudusculana quodolim æra Raudera dicebatur.* Hæc ferme eadem habet Ovidius libr. 15. Metamorph.

*Aut sua fluminea cum vidit Cippus in unda
Cornua; vidit enim, falsamque in imagine credens
Esse fidem, digitis ad frontem saepe relatis
Quæ vidit tetigit.*

Hæc autem imago nullo modo ei convenire potest, nam Cippus provectior erat; Prætores enim triginta annorum fiebant, si tamen ætati prætoris tunc respectus habitus fuit. Præterea duo tantum cornua illi e capite eruperunt, ut addit Ovidius.

Hæc autem effigies est vel adolescentis, vel mulieris, & octo cornua præfert. De feminis Cois idem Poëta cecinit libr. 7. Metamorph.

*Euripylque urbem, qua Coæ cornua matres
Gesserunt &c.*

Hæc pariter duo tantum cornua habebant, quum in vacas mutata fuerint. Si figura hujus mulieris integra foret, ex habitu aliquam notitiam haurire possemus, at nunc non apparet, nisi tenuis veli pars circa collum Apollinis Delii aræ, teste Politiano, ex cornibus facta erat, at nescimus an sacerdotibus hujus templi cornibus coronati fuerint. Si quis ea potius virgulta putaret, quod nullo modo apparet, meminert Iphigeniam in virgultorum fasce abditam, ideoque Fascelides dicta. Sed quid ad hæc? num his virgultis coronam intexuit? quod utique non adfirmem: quomobrem in-

genue fateor, me nescire hujus anaglyphi significationem, & an fuerit mulier, quæ sic ornata ad Ludos Florales celebrandos apparuerit, vel mulier comica in scenam sic sese præferens.

TABULA LXVIII.

CAPVT SEXAGESIMVM OCTAVVM

QUæ primo loco posita est Larva in gemma signatoria affabre excusa colossi faciem exprimere videtur. Internam oris partem reticulatam præfert, labris, superciliis, & naso crassioribus, capillis, & barba abnormi ad terrorem incutiendum. Secunda autem pariter in gemma incisa similis est Larvis Terentii Vaticanæ, capillis obtortis circa frontem, quorum sinistra pars recidit post caput, & in quatuor calamitros desinit. In hujus gemmæ postica parte anaglyptice sculptæ sunt duæ palmæ, quæ literam M circumdant. Nullus, credo, hanc literam nomen artificis innuere reputabit, nam nec eo loco collocare mos erat, neque sic scribebatur, sed integrum Quum palmæ, & coronæ, & literæ hujusmodi in quamplurimis gemmis incisæ, quas penes me servo, & quas aliquando publici juris faciam, & quæ Ludorum victores respiciunt, inspiciantur, crederem potius hanc literam M nomen innuere illustri cujusdam actoris. Quid ni hæc litera Marcum significet? Sane Marcus Ulpius Trajani Libertus inter theatrales actores lauream promeruit, ut patet ex inscriptione apud Gruterum. a

M. VLPIVS. AVG. L. APOLAVSTVS
MAXIMVS. PANTOMIMORVM
CORONATVS ADVERSVS HISTRIONES
ET OMNES SCAENICOS
ARTIFICES XII.

Quid ni etiam hæc litera ad ludos Megalenses respiciat, qui in honorem Deorum matris celebrabantur, & in his ludis pal-

palnam retulerit hic actor, cujus Larva in hac gemma incisa fuerit?

Tertia Larva in manibus Cupidinis gemma incisi, senilis est, & colossa, ingenti capillorum copia, & barba impexa, ac veluti vento agitata. Quum hanc Larvam comparare non potuissem, illam emit superiori anno Robertus Dingly Anglus, & mihi ectypum perhumaniter dedit, ex quo apparet non inelegantem esse, & Latina forma excusam.

Ultima autem ectypum mihi communicavit ex carneola signatoria expressum Eques Nicolaus Uleughels Regiæ Academiæ Gallicæ in hac urbe constitutæ Præfectus, vir pingendi arte, & eruditione illustris; hæc refert juvenem quemdam oblique stantem, ex cuius humero sinistro pars pallii dependet, ac subter dextrum brachium, quod nudum est, convertitur. Ante se habet Larvam super columellam positam. Palma, quæ prope tergum incisa est, videtur innuere, eum clarum fuisse poetam comicum, qui ob sua carmina palmam retulerit.

TABULA LXIX.

CAPVT SEXAGESIMVMNONVM.

Inter tot Larvas nulla fortasse est tam nova, & inusitata, quam hæc hujus Tabulæ: affabre sane in annulo incisa, quam a D. Raymundo Testorio Romano emi. Quid autem signet, & quale instrumentum in manibus teneat, & quomodo eo utatur, prorsus nescio. Fortasse quidam Scabillarius est, quorum Collegium, & Decuriæ Romæ erant, ut ex his inscriptionibus patet.

PVBLIVS
ETTHVRI VRIES
SEY DE COLLEGIO
SCABILLARIORV
D. X.

三三三

DEC. XII.
C. IVLIVS
CYTHISVS

COLLEG. SCABILLARIORV

Hæ inscriptiones repertæ fuerunt anno 1734. in Columbariis effosis in quadam vinea prope Ecclesiam S. Casarei, quæ ad PP. Somascos pertinet, simul cum aliis octoginta, quæ omnes sepulcrales erant, & quibus potitus sum favore eruditissimi P. Francisci Baldini nunc, dum hæc eduntur, Somascorum Familiæ Generalis Præfecti. Ex testimonio Bartholinii *de Tibiis veterum* Scabillares erant ii, qui tibiis canebant, ac sub pede, ut ait Pollux libr. x. speciem quamdam habebant sandaliorum, aut ex ligno, aut ex ferro, aut ex alio aliquo metallo. Hæc Sandalia *Crupetia* appellabantur ex sonora percussione: *Quippe in theatris* (ait Bartholinus) *qui pede pulpitum percutiebant, ut ab omnibus melius crepitus ille intelligeretur, ligneas soleas sub pedibus habebant, interdum & ferreas, ut clarior esset sonus.* Hoc rythmo, seu numero musico choro signum dabatur, ut canere inciperet, vel etiam Pantomimis norma, qua gestus, & saltus regerent. Tibicines pariter suis tibiis canentes pede sic armato pulpitum percutiebant in symphoniis ad ceteros psaltes moderandos; quod enarrat Beatus Augustinus libr. 4. de Musica; *Veluti quum symphoniaci Scabilla, & Cymbala pedibus feriantur certis quidem numeris, & his, qui sibi, cum aurium voluptate junguntur, sed tenore per-*

M

re perpetuo, ita ut si tibia non audias, nullo modo ibi notare possis, quousque procurret connexio pedum & unde rursum ad caput redeatur; ex quo patet, tibicinas solo tibiam sono, nullo modo posse ceterorum instrumentorum musicorum numerum moderari. Cur autem sandalia nomine scabillorum donata sint, Bartholinus^a ex Salmasii sententia docet; *Huiusmodi lignea sandalia Latinos appellasse scabilla, quod instar scabellorum essent, & ligno fierent, pedibusque subjicerentur, ut scabellu, suspicatur Cl. Salmasius*. De scabillorum forma valde disputatur, & adhuc sub iudice lis est; num Calones lignei essent ferro armati ad pulpitem percutiendum, ut ex dictis videtur intelligi; an solum pedi adhærens ex ligno tantum, vel tantum ex ferro, quo scabellum percuterent scabillares, ut putat Salmasius ad Flaviium Vopiscum; an denique calones lignei, sed in extremitate versus digitos aperti quadam rimula, in quam immisum foret concavum quoddam instrumentum sonorum, ut arbitratur Rubenius *De re Vestiaria cap. 17.* ubi scabillum delineatum profert ex antiqua marmorea statua, quam dabinus ære incisam Tab. LXXX. Hoc instrumentum quamdam crepitaculi formam præferre videtur, vel duobus constat hemisphæris æneis, ut verosimilius est, quæ ad invicem ex motu pedis percussæ, sonitum ederent, vel tandem, nam divinare licet, & aliquid conjecturis donare, folliculi erat os, quod sonum præstabat, dum pede calcaretur. In villa Pinciana adest statua cuiusdam cymbala supplodentis eodem musico instrumento, seu scabillo dextro pedi alligato, hoc autem duplex est, si cum eo comparetur, quod protulit Rubenius. Ut ut sit, hic noster scabillaris, si scabillaris est, immane quantum distat a ceteris, nam hic magno conatu instrumentum suum, quale illud sit, inflat, ceteri autem pede crepitum efficiebant. Verum contra sentiunt Langius, & Torrentius ad Svetonium, putavit enim scabilla, seu ut ipsi vocant, scamilla, speciem esse musicorum instrumentorum, quæ spiritu inflantur. Hoc ex Statii carmine arguunt libr. 7. vers. 170.

¶ ad

^a Barthol. ibi.

..... & ad inspirata rotari

Buxa.

Ubi vetus interpret ait: *Buxa tibia vel scabellum, quod in scenis tibicines pede sonare consueverunt*; cui inheret Abrahamus in suo Commentario ad Ciceronis Orationem, pro Coelio, dicens: *Quid si dicamus scabilla organa quædam fuisse, quæ instar nostrorum organorum spiritu in tabulis recepto, saltantium pedibus numero pulsata, sonitum illum emitterent?* Et fortasse non ejusdem formæ fuerunt scabilla, ita ut magis ad præsentem figuram explicandam conducant loca adlatorum scriptorum. Et sane fuerunt scabilla nova, & vetera, ut patet ex inscriptionibus. Attamen instrumentum, quod spiritu inflat hic quicunque depictus vir, potius dicendum arbitror aliquod ex illis, quorum nobis adhuc ignotum nomen, quamvis apud veteres in usu fuissent, ideoque a scabillo omnino diversum. Mercurialis^a de Arte gymnastica ait: *Etiam athletas ostentationis, & spectatorum volaptatis gratia, in spiritus retentione se quandoque exercuisse inde conicere licet, quod Milonem illum capite, & fronte, ac etiam costis, & pectore robustis, vitis ligato, tandem spiritum retinuisse legimus, quousque præ impetu intumescens vena ligamina illa discinderent.* Quamobrem suspicor, an hic vir inflare conetur hoc quodcumque est instrumentum forte coriaceum, quousque illud disrumpat. Etiam Bulengerus^b scribit: *Pitbaules e tibicinum numero fuit, diciturque, qui ludis Pythiis tibia canit. Pitbaules vero, qui ἐν πιδῷ idest cado ligneo tibiam inspirat.* Quæ verba statim ad rem nostram facere videntur; sed quæ subdit, nescio, an potius monstrent Bulengerum aliud intellexisse ac quod expressum est in hac gemma. Subdit enim: *Certe Pitbaules, cum inspiratam in cado ligneo, aut eburneo concepisset animam, per fistulam vocalem foraminibus in ea dispositis, ita modulationes, & frequentamenta efficiebat. In cadis enim impares tibiæ animatæ hominis spiritu, foraminum varietate, aut regularum motu sonitum edunt.* In hoc tamen

M 2

tamen

tamen nostro instrumento & cadus, & forte tibia apparet, si tubus ille globulis interceptus pro tibia sumatur; quæ eruditi lectoris arbitratui relinquimus.

TABULA LXX.

CAPUT SEPTUAGESIMUM.

Prima harum Larvarum penes me est in annulo signato-rio & senem refert, magno, & hiant ore, ut dolore, & terrore affectus videatur. Breves habet crines par-
tim in frontem recidentes, & utrimque in tempora, ita tamen ut aures appareant. Nasum habet ferme sinum, & barbam crispam, & mentum acutum. Secunda vera e conspectu respiciens oculos habet strabos, os apertum, & quasi quadratum, & nasum pressum, & crines breves, qui frontem cooperiunt, hinc inde longiores, & vento ferme agitados. Super tempora duo positi sunt flores. Hac Larva fortasse usi sunt Antiqui in ludis Bacchanalibus. Tertia ornatur capillis arcte calamistratis & comptis, & supra frontem elatis in formam calanticæ, seu galericuli muliebris, & per tempora, & genas hinc inde decidentibus, & in graciliores calamistros evadentibus. In occipite crines præferunt formam canistri striati, quæ forma valde notanda est. Quarta habet sibi conjunctam aliam Larvam, quæ Fauno, vel Sile-
no similis est, flosculis coronata, de qua superius disserui-
mus. Quinta, quæ sequitur, Larva juvenem demonstrat ore hiant, & nil peculiare habet præter crines, qui ferme stroppe frontem circumdant. Ceteri crines crispati sunt, ac veluti pileum efformant. Subsequens Larva duos simul jungit vultus, alter viri, alter feminæ, sed viri Larva more muliebri crines habet comptos. Septima calvo, & rotundo capite, & oculis itidem rotundis, presso naso, & ore in-
formam conchylii facto videtur esse ridicularii cujusdam sce-
nici. De ceteris autem, quæ præteritis similes sunt, jam disseruimus; & si quid varii habent nil mirum est, tot enim erant actores Romæ, præcipue Augusti.

eî magnificentissime celebrabantur, & ad quos histriones omnium nationum conveniebant, ut quamplurimæ etiam Larvæ inter se variæ efformarentur. Hi ludi & in foro, & in amphiteatro, & in circo, & in septis Campi Martii fiebant testante Svetonio in vita ipsiusmet Augusti. *Spectaculorum & effuditæ, & varietate, atque magnificentia omnes antecessit. Fecisse ludos se ait suo nomine quater: pro aliis magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerent, ter & vicies, fecitque nonnumquam etiam vicatim, ac pluribus scenis per omnium linguarum histriones non in foro modo, nec amphitheatro, sed in circo, & septis.*

TABULA LXXI.

CAPUT SEPTUAGESIMUMPRIMUM

Prima hujus tabulæ Larva, enormiter a naturali statu detorta, oculis grandioribus, & rotundis instar mali medici, superciliis monstrosis, naso informi, & oblongo, & in vertice rotundo, ore hiant, & mento exporrecto. Pileum habet pelliceum striatum, variis tenis confectum, quarum nonnullæ supra frontem sese extollunt, nonnullæ vero post cervicem procidunt. Hac Larva inter Lamias adnumeranda est, de quibus superius loquuti sumus. Secunda Larva vultu naturali, sed artificiose detorto, in ebure cæ-
lata est, caput & collum obvellatum habet, & nonnihil comæ in fronte apparet. Os hians, & nasus oblongus refert personam illam, quam vulgo *Gianguergolo* appellamus, incertumque est, virum, an mulierem representet. Dicerem sacerdotem esse, si mihi constaret ab Ethnicis suos sacerdo-
tes, sacrosque eorum ritus derisui habitos fuisse in senis, nam sacerdotes sic velati sacrificabant, quapropter imagines etiam Imperatorum, quod Pontifices Maximi essent, sic ve-
lata aliquando conspiciuntur. Suspicio etiam hic cujusdam peculiaris viri imaginem esse ad vivum expressam. Tertia adolescentuli e conspectu respicientis, ingentisque formæ.

Larva

Larva in annulo signatorio eleganter sculpta est, atque inter rudera antiquæ Prænestes inventa. Dono a me data fuit D. Stephano Moccio Prænestino summae integritatis viro, & auditoris Camerae Apostolicæ Locumtenenti in Criminalibus, qui quamplurima suæ patriæ monumenta collegit. Quarta autem sigillum est apud me. Vir apparet sedens, & caput habet pileolo testum, ore hianti in modum conchylii. Specie quadam fagi cooperitur, quo totus ferme circumdatur, ex quo dextrum brachium exerit more servorum. Quinta tandem super caput habet cyathum, in cujus medio prominet pyramis rotunda, & acuta. Hic cyathus illi pro galero est. Involvitur penula, & barbam habet oblongam cum duobus mustaciis, & auribus asininis. Corona pampinea caput ornatur. Hæc figura, ut puto, ad ludos scenicos Bacchicos pertinet.

T A B U L A LXXII.

CAPVT SEPTVAGESIMVMSECVDVM

Nimis ex ingenio hæc prima Larva efformata est, pileolo in extremitate circa frontem reducto, auribus grandioribus, & barba oblique detruncata, itaut dimidium tantum menti cooperiat. Iratum virum repræsentat. De Prometheo fingunt Poetæ, statuam suam ex variis animantibus efformasse, unde Horatius libr. 1. Od. 16.

Fertur Prometheus addere principi

Limo coactus particulam undique

Defectam, & insani leonis

Vim Nomacho apposuisse nostro.

Idem dicendum arbitror, de antiquis sculptoribus, qui non semper Larvas, quæ in scenis usuveniebant, sed multoties ex ingenio efformarunt, quod patet in grandioribus illis Larvis, quæ in membris architectonicis sculptæ sunt, vel in fontibus, vel in cultrorum capulis. Secunda Larva ingenti forma, & ore quadrato, naturale os, & oculos illius viri, qui ea utebatur, manifeste demonstrat sub ea larva

DE LARVIS SCENICIS.

latentes. Ejus vestis, quam circa caput habet, cocullus videtur, & forte non absimilis est a bardocucullo, quo utebantur Galli, & similis certe est tegumento illi, quo nostri nautæ vestiuntur, quodque *Cappotto* appellatur, de quo Martial. 4. Ep. 133.

Gallia Cantonica vestit te bardocucullo.

Cercopithecorum penula nuper erat.

Verum hoc capitis tegumentum aliquantum detortum est ad mimicos usus, nam & asininas habet aures, & in frontem recidit more pilei Phrygii.

Tertia Satyrum refert, cui crines ipsi cornua efformant. Capulum arbitror cultri, ut de prima hujus tabulæ Larva diximus. Nonnullæ Larvæ æneæ etiam ex his, quas hucusque retulimus, infigebantur capsulis pro bullis ad earum ornamentum. Quarta tandem Larva forma colossæa in gemma pretiosa incisa, deformi vultu, inter lamias referenda est, & ad terrorem incutiendum inventa videtur.

T A B U L A LXXIII.

CAPVT SEPTVAGESIMVMTERTIVM.

Hæc statua nullibi fracta, graphice in hac tabula ex marmore Pario expressa, in Museo Capitolino adservatur, tam adfabre a Græco artifice sculpta, ut nihil supra. Puerum refert forma quasi colossæa, altitudinis palm. 5. qui sedens super pellem caprinam Larvam tenet elatam, formam itidem colossæa, arreptam manibus, & eam capiti suo aptare, vel detrahare nititur. Illam CLEMENS XII. in Capitolio collocavit una cum ingenti copia statuarum tum Græcarum, tum Latinarum, anaglyphorum, hermarum, ac Ægyptiorum simulacrorum, ut ex tot tantisque antiquorum artificum monumentis, nostri, futurique ævi artifices erudirentur, doctique viri lumen captarent ad fabulas, historias, numismata, & cetera hujusmodi illustranda. Quid autem hic puer, qui non e lapide, sed ex carne factus videtur, sibi velit, affirmare non audeo, sed conjectando dicerem, Genium

Genium esse viri ingenui, & gravis, qui a severioribus muniis ad honesta oblectamenta divertere studet. Non est insolens sub pueri specie Genium, & munera, actionesque graviores sub exuviarum ferinarum symbolo repræsentare, uti etiam Larva Silenica ludos designat theatrales, quamvis Larvæ horribiles, & monstrosæ ad comœdias potius spectarent. Attamen illis tantum Larvis comici utebantur, quæ in speciem, & primo intuitu terrorem, postea vero risum excitabant. Tragœdorum vero Larvæ non abnormes erant, sed naturales, verum ad luctum, & dolorem, & huiusmodi alios affectus summopere detorta, ingentibus scilicet superciliis, & crinibus incomptis. Talis est, quam sustollit hic puer, quare eam potius crederem tragediam, quam comœdiam respicere. Post ingentes exantlatos labores notum est homines ad ludicra animi gratia transire: ut ex Romanorum Imperatorum exemplo constat, qui post devictos hostes, post cædes inimicorum, post exercitus profligatos, post regna, & provincias in potestatem redactas spectaculis, venationibus, ludis indulgebant, quod ex antiquis anaglyphis apparet. Amasis Rex teste Herodoto libr. 2. quum diem solidum gravioribus muneribus, & officiis impendisset, postea fero facto convivii cum familiaribus animum recreabat, atque joci inter amicos reficiebat. Et quum a quodam necessariorum argueretur, quod nimium regiam majestatem abjiceret, respondit. Qui arcum possident, quum illo opus habent, intendunt, postquam autem eo uti sunt, remittunt; nam si perpetuo intentus esset, frangeretur, & quum opus esset, uti jam illo non possent. Talem & hominis conditionem esse. Si assidue seria tractare, nec ullam partem ad lulum sibi indulgere vellet, fore ut sensum sine sensu, aut mente captus, aut stupidus evadat.

TABULA LXXIV. ET LXXV.

CAPVT LXXIV. ET LXXV.

Prima harum Larvarum, quæ Tab. LXXIV. habentur, naturali forma gravior, peculiari pileo ornatur, qui pilis riget. Hujusmodi pileis caput suum tegunt nonnulli milites in columnis Trajana, & Antoniana sculpti. His etiam utebantur bestiarum, ut apparet ex anaglypho argillaceo, in quo pars Circi calata est, & quod in refertissimo harum rerum Museo Collegii Romani adservatur. Secunda collosa a conspectu respiciens, sex foliis pampineis coronata, inter quæ pendent quatuor lineæ ex acinis uvæ; quemadmodum etiam quinta Larva recalvastra simili modo ornata, ad Bacchanalia spectant. Tertia, & quarta, inter quas medius stat pedus, in eadem gemma incisæ, herum, & servum referunt. Herus autem ille est, cui ingens pileus caput tegit, & ad quem attinet pedus. Ambæ ad comicos usus sunt aptatæ. Postrema vero, quæ pileum gerit tenuis intortis compositum, & duobus corniculis, quæ ex fronte erumpunt, servilis, & comica est.

In Tab. LXXV. tres figuræ sunt graphice delineatæ, prima earum senem seminudum more philosophorum repræsentat, naturali vultu, & sedentem, tenentemque ambabus manibus librum apertum e conspectu capitis cujusdam adolescentuli super columellam collocati. Hunc poetam esse comicum ex his omnibus apertissime dignoscitur. Librum, quem hic poeta præ manibus habet, pugillarem appello, qui tabulis ceratis instruebatur, in quibus graphyphi scribebant Antiqui; ut nunc etiam mos est ad memoriam levandam ferre secum in pera libellum cartis gypsatæ constantem, in quo eadem ratione nonnulla exarantur, ne memoria excidant. Quod non abhorret a verbis Ausonii epigr. 3. In notarium, ubi legitur: *Bipatens pugillar expedit*. In hanc rem minime omittebam putavi inscriptionem nondum in lucem prolatam, quæ in columbariis ultra Thermas Anto-

98
FICORONI
nini Caracallæ reperta est, quam dono dedi Museo Kirke-
riano Collegii Romani, in qua sit mentio artificis pugil-
lariorum.

C. VOLCACI C. L. ANICETI
DEDIT

M. CAECILIO. HILARO
PUGILLARIO

Secunda est adolescentulæ cujusdam alia veste super pal-
lam induta, ut est simulacrum Floræ e Villa Hadriani eru-
tum, quod servatur in Museo-Capitolino. Inter has vestes
hæc femina pedum tenet, pedibus, manibusque nudis.
Dextera Larvam sustinet, mento eidem dexteræ innixio, &
sinistra crines ejusdem Larvæ arripit, ut eam sustollat.
Forte Musa Thalia est, ni sit femina theatralis, quæ Lar-
vam, qua utebatur in scenis, contempletur. Hæc autem
vultum naturalem exprimit.

Tertia tandem post se habet rotundum sedile serinio si-
mile, & mulierem in ipso juventutis flore representat. Si-
nistro pede innititur vasis encarpis ornato, & sinistra manu
Larvam tenet, cui dextera innuit. De hac idem dicendum
arbitror, nempe mulierem comicam esse.

T A B U L A LXXVI. CAPUT SEPTVAGESIMVMSEXTVM.

DUÆ Larvæ majores humana forma in hac Tabula sunt
delineatæ. Primæ egregie sculptæ caput tenui velo
obnubitur, quo totum circumdatur, duobus tenis retror-
sum decidentibus ex eodem velo confectis. Oculis, super-
ciliis, & naso grandioribus, atque a naturali forma detor-
tis, sed præcipue ore, quod longum, & amplum præter
modum est, atque exporrectum, ut mentum efformet. Duæ
arundines, seu bacilli, qui ante ipsam positi sunt. in usu
erant apud scenicos saltatores, ut vidimus in Tabulis 1x.

xxviii.

Secunda Larva e conspectu respiciens, capite calvo,
pampineis foliis, & uvis coronata Bacchica est. Notatu di-
gna apparet barba, quæ a naribus propendet, horrens, &
sex superiores dentes grandi forma, qui ex ore hiant pro-
minent. Hæc Larva eleganter sculpta in achate lactei coloris
variis, & discoloribus venis in fundo mihi data fuit a D. Rai-
mundo Testorio Romano harum rerum minime ignaro.

Tertia graphis refert senem calvum absque barba non-
nihil crinium in occipite habentem, & philosophico pallio
obvolutum, qui sub nudis scapulis eum circumdat. Baculo
innititur, ac eum deambulare diceret. Ore hiant Larvam
adolescentulæ contempletur, quam lava sustollit. Hic pro-
fecto apparet poëta comicus.

T A B U L A LXXVII. CAPUT SEPTVAGESIMUMSEPTIMUM.

FRustum marmoris exprimitur primo in hac Tabula, in
quo adest inscriptio Græca in fronte, in latere autem
conspicitur columella, super quam posita est Larva duobus
calamistris ornata, & pone eam adstat adolescentula veste
talari induta, quæ capite, & cruribus caret. Dextra manu
tibiæ tenet, quæ loco foraminum septem dentes seu lingu-
las habet, nonnullis tibiis apud Bartholinium similem,
quamvis illa non septem, sed tribus tantum donentur. Non
facile investigari potest ratio hujus marmoris, quum tam
mancum appareat. Inscriptionem sic interpretari possumus:
In ante diem xvii. Kalendas Apriles, quo tempore Baccha-
nalia in Urbe teste Pacicchellio celebrabantur, quare hoc
marmor ad ea festa respicit, in aliqua dedicatione positum,
vel quum acti sunt ludi scenici. Forte etiam frons erat urnæ
sepulchralis, & diem enunciabat, in quo mortuus est excel-
lens aliquis comicus vel tibicen in illa sepultus. Verum non
hoc adfirmare ausim, quod nomen defuncti, ut moris erat,
in Inscriptione non sit adpositum, & alia quæ in epitaphiis
apponebantur. Hoc marmor adservatur in Museo Collegii

super pannum vultu quasi silvestri, & capillis admodum brevibus, enormique fascino. Lyram pulsât; eodemque tempore canit, & ex ejus ore quatuor dentes prominent.

Tertia lucerna tragicam actionem, ut puto, refert, quid autem innuat nescio. Videant igitur eruditi. Si quid loci exstat conjecturis, Atrei casum crederem, qui filios fratris occidit, illique eos manducandos adposuit. Et quamvis Seneca in ejus tragoedia hoc factum esse dicat absente matre, aut nutrice, ut a Horatii præceptum sequeretur:

multaque tolles

Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.

Nec pueros coram populo Medea trucidet,

Aus humana palam coquat extra nefarius Atreus,

attamen hic sculptor aliam sequi potuit narrationem. Videmus igitur in hoc anaglypho virum & mulierem veste talari ambos indutos cum galericulis calamistratis & elatis in formam mitræ tenia circumligatis. Vir puellum super sinistrum humerum tenet, brachio ejus sinistra manu apprehenso, ac manu dextra ensẽ sustollit, videturque ipsum jam occidisse, dum mulier grandiori puero vivo brachiis apprehenso fugit, ut illum a cæde eripiat. Hæc tamen divinando potius quam conjectantes dicimus, nam antiqui Scriptores non omnia enarrarunt, & si enarrarunt, eorum scripta ad nos non pervenerunt, quod si pervenissent, in explicandis antiquis monumentis plus lucis haberemus. Forte huic anaglypho Plauti aptanda sunt:

Qui utuntur vino vetere, sapientes puto,

Et qui libenter veteres spectant fabulas.

Antiqua opera, & verba, quum vobis placent,

Aequum placere est ante veteres fabulas.

Nam nunc nova, quæ prodeunt comædia

Multo sunt nequiores quam nummi novi.

Ex quibus verbis apparet, quamplures existisse comœdias & tragoedias, quæ perierunt, quod infortunium comœdiae ipsius Plauti magno Latinæ linguæ, & eruditionis detrimentum habuerunt.

TA-

TABULA LXXX.

CAPUT OCTOAGESIMUM.

IN Tomo tertio Musei Florentini pag. 59. delineata est statua cujusdam Fauni scabillaris cum crotalis præ manibus, & scabillo sub pede dextero, de qua eruditissime, ut assolet, in eo loco disserunt Antonius Franciscus Gorius tot voluminibus ab eo in lucem prolatis illustris. Quum autem hæc statua multum conferat ad præsens argumentum, iterum illam hic proferre volui, non ut aliquid novi in ejus enarratione afferam, sed ut clarius appareat, quale sit hoc instrumentum, ejusque figura. Videtur compactum ex corio multipliciter complicato veluti folliis, ac in medio duo habet hemisphæria in formam crotalorum. Imo duo folles crederem, alter super soleam ex ligno, seu ex alia materia, quæ pavimentum tangeret, alter vero plantæ pedis scabillaris alligatus. An vero illa hemisphæria per se ipsa resonarent, & forent duorum follium foramina, quæ sonum emitterent vel ex se, vel ex aliquo alio hiatu, nescio. Sicut etiam sonatoris gesticulatio, an sit facta ob rythmum, quo sonus scabilli cum sono crotalorum ad harmoniam ciendam concordet, vel motus quidam gesticulantis ob lætitiā, aut voluptatem, quam ob artis excellentiam Scabillaris ille percipiebat. Innuam tantum hanc statuam, ultra quam dici possit, excellentissimi esse operis, ac fortasse representare celebrem quemdam Scabillarem, ut fuit Marcus Septimius Septimianus, cujus inscriptionem protulit Panvinus, & in suam collectionem intulit Gruterus, quæ hujusmodi est:

Nullo modo omittere volui tres Larvas (inter quas inscriptio Græca cum candelabro, palma, & cornu olei, & nonnullis Hebraicis characteribus) anaglypho opere sculptas in fronte operculi cuiusdam urnæ sepulchralis, quæ servatur in Museo Collegii Romani, seu Kircheriano. Vox *Sciaton* Hebraica, quam mihi hujus linguæ ignaro interpretatus est eruditissimus P. Contuccius, pacem significat, quamvis in ultima litera mendum irrepserit, quod designat non ab Hebraeis natis, sed a Græcis ritu Hebraico utentibus scriptam esse ea ratione sane barbara, quam *Safardi* appellant critici. Hanc autem inscriptionem si characteres Græcos, & Hebraicos simul jungas, sic interpretari possis:

HIC. IA

CET. FAVSTINA

PAX

De candelabro, & de cornu olei videndus est eruditissimus Senator Bonarrotius in enarratione antiquorum vitrorum, qui quamplurima profert lectu dignissima p. 22.

T A B U L A L X X X I I .

CAPUT OCTOGESIMUMSECVNDVM.

Prima hujus Tabulæ figura, cujus typum mihi dedit P. Alexander Salarolius civis Bononiensis, e gemma signatoria Latini artificii, juvenem refert auribus asininis, & quadam corona, quæ in fronte aliquantulum eminet, coronatum. Notanda est ejus tunica, in qua dexterum brachium involutum est, & fortasse sinistrum, & peculiari modo corpori aptata. Expeditum sese demonstrat, & paratum ad iussa, alacritate quadam & velocitate exilientem, quod etiam demonstrant alæ pedibus ejus alligatæ, ut Mercurii talaria, quomobrem nonnulli eum putant Mercurium representare, ni sit *Spoudes* quidam celebris, quorum usus apud Antiquos non ignotus. Verum non est alienum ab Antiquorum more,

personam induisse alicujus numinis, ut discimus ex Svetonio in vita Augusti, qui personam Apollinis sumpsit. Verum aures asininae quid sibi velint, non intelligo, neque omnino ad Mercurium attinet. Secunda Larva vultum habet naturalem, qui e conspectu est, & ridicularii cujusdam videtur. Ægyptum ejus est apud Gabrielem Medinam, & est operis profecto elegantissimi, & coloris carnei. Tertia Larva in carneola incisa, quam dono mihi dedit Eques Paulus Petrus Lilius mihi amicissimus, senem calvum sedentem præsert naturali vultu, & acuta barba, & vestimento oblongo, quod togam quodammodo refert. Orientali viro similis est, & manum dexteram profert, cetera involutus præter pedes. Digitum indicem sustollit, quasi loquatur cum quadam Larva illi e conspectu posita super columellam in formam scrinii. Hæc autem Larva grandi forma barbam habet eodem modo acutam, & capillos obtortos, & in frontem ingenti tumultu obductos. Hic vir videtur Poëta comicus, qui secum ipse recitet sua poemata.

T A B U L A L X X X I I I .

CAPUT OCTOGESIMUMTERTIUM.

Nonnullis saltatoribus superius relatis graphidem hujus etiam saltatoris addere decrevi in gemma annulari inciu, non solum ob saltationis modum non omnino vulgarem, sed etiam ob peculiarem formam instrumenti musici, quod Saltator ille sinistra tenet. Nudus est, & ejus tantum operitur caput pileolo tenui, & striato, & duo illius cacumina prominent, alterum supra frontem, supra cervicem, alterum. Digitis sinistri pedis totus innititur, pes vero dexter elevatus supra sinistrum genu, quod est difficile factu. Thyrsus dextera regit in vertice ornatum foliis, & fructibus. Instrumentum musicum, quod innuimus, innixum lateri sinistro, uter videtur, cui annectitur fistula, qua inflatur; desinit autem in tres majores tibias, quarum dux instar cornu retortæ sunt, altera vero tubæ similis. In Bacchanalibus,

& men-

& mense Majo quidam rustici, ut plurimum e Regno Neapolitano Urbem accedunt, eamque pervagantur tali instrumento utentes; quod etiam fit in aliis civitatibus, & regionibus, & præsertim in Etruria. Hi rustici hoc instrumentum instantes simul incondite canunt, & saltant. Ejus usus antiquissimus apparet. Hæc tibia utricularis vocabatur, inter tot tibiarum genera. Illius meminit Svetonius in Nerone cap. 54. *Sub exitu quidem vite palam voverat, si sibi incolumis status permanisset, proditurum se partæ victoriæ ludis etiam hydraulam, & choraulam, & utriculariam.* Hujus igitur Imperatoris ætate Utriculares in ludis publicis & solemnioribus locum habebant. Sed fortasse ante ipsum Nerōnem ab auctore carminis Virgilio attributi, cui carmini nomen Copa, hoc instrumentum recensetur. Dicit enim: *Copa Syrisca caput Graja redimita mitella*
Crispum sub crotalo docta movere latus;
Ebria formosa saltat lasciva taberna,
Ad cubitum rancos excutiens calamos.

Ultimum carmen nulli interpretantur de quodam crotali genere, de quo Suidas ait in V. Κρόταλον. *Crepitaculum proprie calamus fissus, & studiose comparatus, ut sonet, si quis manu pulset, quasi plausum efficiens;* & forte hujus generis crotalum designant illi, quos in manibus saltatores tenent, bacilli, ut vidimus in Tab. IX. In Epiitola ad Dardanum, quæ B. Hieronymo tribuitur, tibia utricularis ita describitur: *Antiquis temporibus fuit chorus quoque simplex, pellis cum duabus cicatis æreis, & per primam inspiratur, secunda vocem emittit.* Pellis hæc nil aliud erat, quam uter humano ventriculo similis, ut ait Bartholinus De tibiis veterum lib. 3. c. 7. his verbis: *Hujus tibiæ forma inde elucet, quod illi ventriculum humanum figuræ similitudine comparent Anatomici.* Hujus usum enarrans idem Scriptor subdit: *Usus autem talis fuit, ut quoties sonus eliciendus esset, deberent Utricularii inflare utrem, & retinere manu calamos, & pressum utrem cubito quatere, ita ut calami vibrarentur ex jactatione assidua.* Nescio an sibi velit etiam innuere tibiarum foramina digitis per vices aperiri, & claud-

claudi, & an una esset, ut in Hieronymi loco allato, vel plures tibiæ; quæ si hic tres sunt, fortasse tractu temporis potuerunt in hunc numerum excrecere, & si æreæ erant, in ligneas evadere. Hoc non prætermittam, minori in pretio habitum fuisse hoc instrumentum, quam tibia simplex, vel saltem illud decursu temporis accidit; nam Martialis libr. 10. epigr. 3. ait, *Canum*, qui tibia tam egregie canebat, ut Galbæ carus esset, nullo modo Utricularem esse voluisse, vel ascaulem, ut Græce loquebantur:

Credis hoc, Prisce,

Voce ut loquatur psittacus coturnicis?

Et concupiscat esse Canus ascaules?

Quum autem pauci, & paucis verbis hoc instrumentum descripserint, eo rarior est hæc gemma, in qua tam clare illud apparet, & alibi id nunquam viderim. Hæc autem anno 1735. in antiquis urbis Signiæ ruinis reperta fuit. Ibi autem, quod esset situ munitissima civitas, Romani suos carcere coercere captivos, eamque Quatuorviri gubernabant, ut patet ex inscriptione apud Gruterum, & Fabretum pag. 464. Ex ea vero multi prodire illustres viri.

Alteram graphidem hujus tabulæ ex gemma incisa, eruendam curavi, quam Dominicus Landius antiquarum rerum amans, & eruditus sibi comparavit. Hæc Larvam refert similem illis servis, qui in Terentio Vaticano delineati sunt, seu ejus vultum, seu corporis statum, seu brevem tuniculam spectes.

T A B U L A LXXXIV.

CAPUT OCTOGESIMUMQUARTUM.

NE tædio afficiam lectores, aliis prætermisiss, quæ apud me sunt, antiquis monumentis ad ludos scenicos spectantibus, anaglyphum ex argilla, & duas Larvas hic addam pro hujus operis coronide, una cum hoc anaglypho. Typus ipsius repertus est, ut manifeste appareat sepulcra Etrusca, lucernas, ac alia id genus opera ex argilla typis,

typis, seu formis confici consuevisse, ut facilius multiplicarentur. Hic autem noster factus est instar facelli, superne in modum hemicycli efformati, & encarpio ex foliis quernis, tribusque rosas contexto circumdatur. In eo adsident quatuor personæ, prima quarum puellus est, qui duabus tybiis canit, stipiti hujus facelli innixus, qui stipes aliquantulum exporrectus, & crure cujusdam bestiae suffultus sedem puello præbet, qui pede dextero innititur scabello. In adverso latere juvenis adest ingenua forma discumbens super scimpodio, quod lecti genus erat, qui unum tantum hominem capiebat. Non autem tales erant lecti convivales, nam hi trium hominum capaces erant, ut plurimum. Scimpodium genus erat lectuli discubitorii, cuius usus apud nos nunc quoque viget, ac in eo quiescimus aliquando, ut postmeridianum somnum capiamus. In medio sedent duæ mulieres, quarum una post aram, seu mensam pedes habet, alterius vero pedes in terra sunt innixi. Ambæ videntur non mensæ accumbere, sed sedere, an vero in lecto illo discubitorio, vel in scamno separato, nescio, nam ex graphide non bene apparet. Fortasse tempus illud indicatur, quo Romane mulieres mensæ assidebant, ut ait Mercurialis De arte Gymnastica libr. 1. cap. xi. pag. 63. *Tempore majoris Scipionis, ac Plauti crescente paulatim balnearum usu, hujusmodi quoque accubitus incrementum præsertim apud Romanos cepit, neque tamen multum, quando scilicet viri tantum, & non mulieres, ut Vitruvius, Valerius Maximus, & Isidorus testantur ex Varrone, accumbebant.* Addit idem Auctor, quod a tempore magni Pompeii usque ad Galenum, atque etiam Constantinum omnes fere, atque etiam mulieres cenantibus accumbebant. Præterea subdit: *Apud Romanos diverso situ mulieres a viris accumbentes cœnasse rationi consentaneum est, atque id ob honestatem & decus, & quia ita in antiquis marmoribus apparet, in quibus mulieres cum viris accumbentes representantur illæ. Certe figura quadam ab iis diversa, quasque sedentes, & nulli alteri rei cubitis innixæ accumbentes, & edentes conspiciuntur.* Quod multum ad rem nostram facit.

Puer,

DE LARVIS SCENICIS.

111

Puer, qui duas inflat tibias retortas nullam habet ventrem præter rotunda subligacula, ceteri vero videntur intenti auscultare tibiaram sonum. Quid autem hoc totum significet, nescio. Hæc fortasse celebritas nuptiarum est, quod innuere videntur & tibiaram sonitus, & mulier capite velato, & atate gravis, quæ pronuba esse potest, & sponsus & sponsa licenter nimis vestiti. Sed quia hoc anaglyphum repertum est in Columbario, in mentem mihi venit, an sit coena funebris, qualis apparet in fronte urnæ sepulchralis Marci Ulpii, quæ exstat in Museo Kircheriano, vel quoddam sacrificium factum Genio viri discumbentis in Scimpodio, ac craterem manu tenentis, quasi vivus adhuc esset, quamvis jam defunctus. Hanc conjecturam confirmat ara illa instar tripodis libis onerata, ac mulierum silentium, quod mœstitiam denotat, & præcipue tristis illa apparet, quæ manus superimponit, quod doloris est inditium, forte ob amissum sponsum. Tibiæ autem & in sacrificiis, & in funebribus in usu erant, unde Ovidius in 6. Fastorum.

Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,

Cantabat mœstis tibia funeribus.

In eodem museo adest anaglyphum marmoreum, in quo excusa est mulier animam exalans super scimpodium decumbens, ad cujus pedes duo adsunt tibiis canentes, quarum altera longa est, altera vero obtorta, cum hac epigraphe. MORITUR. Nihil tamen adfirmo, nam forte hæc conjectura antiquis illis viris risum moverent, sicut enim illi si nostrorum instrumentorum usum vellent explicare, a vero longe aberrarent, ita nos quum de illorum instrumentis judicamus. Sed ut ad rem redeam, anaglyphum hoc inventum est in columbario diruto, circa annum 1735. detecto in via Latina, ad cujus latera adhuc exstant ruinæ cubiculorum sepulchralium, quæ antiquitus admodum magnifica extruebantur in hac via, ut ait Juvenalis Sat. 5. v. 55:

Clivosa veheris dum per monumenta Latina;

& Sat. 1. v. 170. quum mores aliquorum mordere vellet, ut invidiam declinaret, non de vivis, sed de mortuis loqui, qui in via Latina & Flaminia sepulti erant:

Ex-

... Experiar quid concedatur in illos,
Quorum Flaminia tegitur cinis, atque Latina

Quæ viæ, ceteræque Consulares plenæ erant monumentorum illustrium familiarum, idque per sexdecim millia passuum, ut demonstravi pag. 61. meatum animadversionum ad Diarium Italicum Cl. Viri P. Montfauconii; & hoc etiam in via Appia erat usque ad antiquam Ariciam, ut apparet in Dissertatione mea de Bulla aurea pag. 34. In eodem Columbario inventa est larva muliebris, cujus graphidem in hac eadem Tabula 84. adponimus, quæ præcipua animadversione digna est ob ornatum, qui instar coronæ radiatæ caput circumdat, & sub quo circa genas tres excurrunt obtorti capillorum ductus. An hæc sit mulier quædam barbara, & fortasse e Thracia non ausim affirmare. Verum in eodem Columbario hanc inveni inscriptionem:

D. M. *beip*
 Q. ARRVNTIO AQVILAE
 MAN. P. VI. OPE. NAT.
 BESSVS. MIL. ANN. IX.
 VIX. ANNIS XXX.

C. CASSIVS CENSORINVS
 FRATER. ET. H. B. M. F.

Hinc Quintus Aruntius Manipularius primus, seu navis Prætoris sex remorum, Ope nuncupatæ, miles forte erat, nam passim tales milites in inscriptionibus reperiuntur nominati, qui in navibus trium vel quatuor remorum navali militiæ operam dabant, quorum remorum numerus his notis designabatur III. seu IV. atque naves hujusmodi Trieres, vel Quadrieres appellabantur, ut patet ex collectionibus inscriptionum antiquarum. Videtis inscriptiones Etruscas eruditissimi Ant. F. Gorii pag. 125. Tom. 1. Multa etiam pertinent ad ludos, & exprimunt nomen Deorum, quibus navis dicata erat. Vide quoque Cl. V. Fabretum in Inscriptionibus, & in Columna Trajana pag. 114. & 115. ubi mentio facta est Caii Senii Severi Manipularis, navis Trieris, & Numinis, cui illa dicata erat, qui Caius natione Bessius apud Getas fuit, de quibus Ovidius de Ponto

Vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque

Ultima hujus Tabulæ Larva comam habet peculiari forma comptam, & crines retortos, & os in modum conchylii efformatum, frontemque & cilia ita detorta, ut medium nasum tegant. Hæc Larva inventa est in sepulcro, seu Mausoleo Libertorum Familiæ Luci Aruntii (qui consulatum assuevit tempore Tiberii) cum inscriptione, quam supra retulimus, lapide Tiburtino incisam. Hoc autem sepulcrum detectum est circa annum 1735. in viâ Prænestinâ principio, quod a me delineatum fuit, ut publici juris facerem una cum peculiaribus cubiculis, ac eorum ornamentis, & inscriptionibus, quæ parieti infixæ erant sub ollis. Interim tamen unam hic damus:

D. M. SVCCESSI. PRIGENTIA. SOR
 FECIT. FRATRI. BENEMERENTI
 ET PISSIMO. MER. VII. ANNIS
 EGO
 LAMEATALE PEREGI NVNC
 RAPI
 OR. TENEBRIS. ET. TEGIT
 OSSA. LAP.
 DESINE SOROR. ME IAM. FLERE
 SEPULCRO HOC ETENIM
 MULTIS
 REGIBUS ORA TVLIT

Alteram etiam adponimus erutam in villa D. Marchionis Nari extra Portam Salariam, in qua villa nonnulla detecta sunt columbaria cum ollis, & inscriptionibus defunctorum.

OCTAVIA . L, ET . OL. ARBVSCVLA
 V. A. XXIII. ET . MENSES . X.
 TVCCIA . OL. MATER . EIVS
 TERMIVS . EST . VITAE . NOSTRAE
 TERTIVS . ET . VICENSIMVS
 AMNVS . CVM . ME . FLORENTEM
 MEI . COMBVSSERE . PARENTES
 VIX . EGO . DVM . LICVIT
 IMPERIS . ACCEPITOR . VNA
 QVOI . MEMO . POTVIT . VERBIS
 MALEDICERE . ACERBO
 CRVDELE . PATER . FVNVS . NATI
 VIDISSE . VIDERIS
 ET . PIA . COMPLEXV . MATER
 SPOLIATA . SENESCENS
 ATTU . DVLCIS . SOROR . EXTINCTO
 ME . SOLARE . PARENTES
 CRVDELIS . PLVTON . NIMIO .
 SAEVITER . RAPINAE
 PARCE . PRECOR . NOSTRAM . IAM
 LACERARE . DOMVM
 TE . LAPSIS . OBTESTOR . LEVITER
 SVPER . OSSA . RESIDAS
 NE . NOSTRO . DOLEAT . CONDITVS
 OFFICIO
 DESINE . IAM . FRVSTRA . MATER
 MEA . DESINE . FLETU TE
 MISERAM . TOTOS . EXAGITARE
 DIES
 NAMQVE . DOLOR . TALIS . NON
 NVNC . TIBI . CONTIGIT . VNI
 HAEC . EADEM . ET . MAGNIS
 REGIBVS . ACCIDERVNT .

TABULA LXXXV.

CAPVT OCTOGESIMUMQVINTVM .

IN hac tabula expressa est mulier nuda usque ad coxendices, sedens super basim rotundam, quæ columellæ similis est, & super eam etiam sinistra manu innititur. Hæc videtur mulier comicæ arti studens, nec officit seminudam esse, nam hæc licentia, nimis quidem proterva, in theatris usum habebat. Notandus est capitis ejus ornatus & capilli peculiari modo contorti, ac inter calanticam nodati & commisti. Dextera manu larvam tenet suspensam extrema calanticæ parte comprehensa, quæ larva peculiari itidem comæ ornatu spectanda est. Pone hanc mulierem pedum apparet in extremitate contortum, cui bulla circa medium inhaeret. Nonnullæ aliæ mulieres Tab. 37. 38. 39. & 41. larvas manu apprehensas contemplantur, & nonnullæ pariter pedum gestant, sed absque ea bulla, quæ fortasse hic addita est, ut nobilius redderet pedum, alioquin rusticum, & pastoritium instrumentum.

Dum hæc typis mandantur, eruditissimus Gorius ad nos misit vol. 2. Symbolarum literariarum, in quo pag. 149. Auctarium ipsius exstat ad disceptationem De locatoribus Scenicorum editam a Dominico Georgio. Hoc autem Mantisæ vice fungi potest ad hanc totam de Larvis, seu Personis scenicis tractationem. In eo enim de Locatoribus scenicis, de Procuratore scenicorum, de Archimimis, de Scupidis, & Maccis, de Redemptore scenicorum, de Rogatore, & Designatore, de Mimis, & Pantomimis, de Parasitis, de Histrionibus, de honoribus, præmiis, muneribus, dignitatibus, divitiis in comicos conlatis recondita eruditione differitur, ac omnia nova luce illustrantur. Item feminas Mimas, & Archimimas, & Corpora, & Collegia Scenicorum, & Scabillariorum recensentur; & Pantomimi abeneum signum nunquam editum adfertur, quæ omnia hic libenter concessissem, ut semper alienus fuisset ab alienis scriiniis expilandis.

INDEX RERUM

A

ACTORES scenici quo pedum ornatu in scenam prodire
solerent. pag. 25. purpura ut plurimum induti. 53.
Principibus viris adprime cari. 36. ingenti donorum co-
pia affecti. 58.

AFRIS quare crines crispati. 97.

AMASIS Rex animum post se viore curas rescire solitus. 96.

AROLLINIS Delii ara ex cornibus compacta. 86.

B

BACCHANALIA Martio mense celebrari solita. 99.

BACCHANALIORUM licentia. 32.

BASILICÆ SS. Cæsarii, & Xisti olim extra Urbis muros
positæ. 10.

C

CALANTICÆ usus apud mulieres Veliternenses. 45.

CALLIOPE Musa heroico carmini prædens. 74.

CAPILLORUM cultura, qualis apud Parthos, Germanos, &
Scythas. 84.

CHOROS quæ personæ componeren. 39.

CHRYSOSTOMUS Scarfò laudatus. 73.

CLEMENS PP. XII. laudatus. 66. 95.

COMŒDIARUM primordia. 5. 59.

COMICI in Collegia distincti. 34.

COMICORUM celeberrimi Stratocles & Demetrius. 53.

COMICIS senilem, vel juvenilem personam representantibus
quæ vestis tributa. 53.

COMICORUM frequentia, ac varietas Romæ. 41.

COMMODATOR vestium ad scenicos usus Rogator nuncupatus.

76.

CRO-

CROTALI vulgo. *nacchere* instrumentum antiquissimum. 24.

D

DELPHINUS musicæ amator. 101.

DEORUM Ægyptiorum simulacra ex trunco mali persici
ethæta. 65.

DONARIA in defunctorum monumentis sæpe conclusa. 57.

E

EMBOLARIA ejusque ethymon. 37.

EURIPIDES tragedias scripturus speluncas petebat. 55.

F

FEMINÆ quoque Pantomimicæ arti deditæ. 100.

FLAGELLORUM materies. 12.

FLAGELLORUM poena ceteris vilior. 12.

FORUM Cæsaris prope Viam sacram. 10.

G

GORIANÆ inscriptiones. 36. 80.

GORIUS Antonius Franciscus laudatus. 80. 103.

GRUTERIANÆ inscriptiones. 9. 28. 31. 52. 70. 81. 87. 104.

H

HISTRIONUM celeberrimi Augusti tempore Pylades, &
Bathyllus. 18.

HISTRIONUM Larvæ terrificæ, & earum ornatus ut plurimum
incomptus. 75.

HISTRIONUM nonnullorum in scenam apparendi for-
ma.

I

IGNATIUS Maria Como laudatus . 36.

INSCRIPTIO L. Val. Pudentis . 9. M. Curii Eupor. *Tibiarum* . 15. C. Fulii Smaragdi *Margaritarii* . 15. I. Furii Diomedis *Calatoris* . 15. Juliae Sedatae . 19. Julii Bathylli . 20. Euphronis *Ætici* . 20. Septentrionis *Saltatoris* . 28. M. Aur. Agilii Septentrionis *Pantomimi* . 31. 42. L. Agilii *Archimimi* . 34. C. Jocondi *Saltatoris* , & *Cantoris* . 36. Vocontiae *Emboliariae* . 37. Præfidum comediarum . 52. P. Cefenni . 66. P. Gavivi . 67. M. Vipsanii Narcissi . 76. A. Postumii , & C. Cossutii *Commodatorum vestium ad comicos usus* . 77. C. Mannei *Archimimi* . 80. L. Surrei *Proc. ab scena* . 82. M. Vulpii *Pantomimi* . 87. Pub. Ethhuri , & C. Julii Cythifi . 89. M. Septimii Septimiani *Scabillariorum* . 104. C. Volcacii *Pugillaris* . 98. Reguli *Saltatoris* . 105. Q. Aruntii *Manipularii* . 112.

INTERMEZZI . Vide *Emboliaria* .

L

LAMIA quid . 73.

LARVARUM primordia . 4. 58. auctor . 4. materies . 4. 5. prima forma . 5. 39. earum formæ a Romanis hinc inde desumptæ . 69.

LARVA quis Prior Romæ fuerit usus . 5.

LARVÆ ad quid inventæ . 5. multoties ex ingenio efformatæ . 94. In Theatris . Conviviis , Triumphis , Bellis , & Deorum festis adhibita . 6. 7. 70. præsertim in ludis Bacchanalibus . 72. necnon in Funeribus . 27.

LARVÆ muliebres non statim in scenam inductæ . 46.

LARVÆ serviles ab aliis diffformes . 59.

LARVÆ in sarcophagis exculptæ quid indigent . 60.

LARVÆ pueris timoris occasio . 68.

LARVÆ Tragediarum quæ . 96.

LARVÆ agrestium personarum . 47. Tab. 26. 51. Tab. 30. Bacchi, seu alicujus Bacchi festis mancipati . p. 30. T. 12. in Bacchanalibus adhibita . p. 72. T. 50. 72. T. 51. 94. T. 71. 99. T. 76. Bacchantis feminae . p. 43. T. 22. bufonis . p. 45. T. 24. Calliopes . p. 74. T. 53. Cupidinis . p. 67. Tab. 46. Democriti . pag. 48. Tab. 27. 28. bufonis . pag. 73. Tab. 53. Fauni . pag. 71. Tab. 50. famulae . pag. 43. Tab. 22. & 24. Helenae . pag. 73. Tab. 52. Heracliti . pag. 49. Tab. 28. Heroinae . pag. 43. Tab. 22. Lunae . pag. 71. Tab. 50. Midæ . pag. 85. Tab. 66. Minervæ , seu urbis Romæ . pag. 20. Tab. 6. 46. Tab. 25. Numinis Marini . pag. 69. Tab. 48. Pantomimi . pag. 80. Tab. 59. Patrisfamilias . pag. 44. Tab. 23. 45. Tab. 24. Personarum , quas dicimus *Giangurgoli* . pag. 24. Tab. 8. *Gondolieri* . pag. 52. Tab. 31. *Lazzari* . pag. 69. Tab. 47. *Pantalonii* . pag. 24. Tab. 8. 35. Tab. 16. *Ponfevere* . 31. Tab. 13. *Pulcinella* . pag. 26. Tab. 9. Personarum Orientalium , aliarumque exterarum nationum . pag. 63. Tab. 41. 64. Tab. 47. 79. Tab. 64. & 65. Philosophi , & unius ex ejus discipulis . 23. Tab. 7. Regiæ conditionis mulieris . 44. Tab. 24. Sacerdotis Apollinis . 48. Tab. 27. Saltatorum . pag. 49. Tab. 29. Satyrice . pag. 36. Tab. 17. & 18. 62. Tab. 41. 72. Tab. 50. 75. Tab. 54. Scabillariorum . 88. Tab. 69. Senis planipedis . pag. 58. Tab. 36. fervorum . pag. 54. Tab. 33. 58. Tab. 37. 71. Tab. 50. 73. Tab. 52. Silenice . pag. 24. Tab. 8. 68. Tab. 47. 76. Tab. 55. Socratis . pag. 39. & 40. Tab. 20. 80. Tab. 59. 82. Tab. 61. 101. Tab. 78. Thaliæ . pag. 60. Tab. 37. 98. Tab. 74. Thrafonis , seu militis gloriosi . pag. 14. Tab. 3. Veritatis . pag. 45. Tab. 24. 65. Tab. 44. Villici hominis . 44. Tab. 23. Xantippes uxoris Socratis . 82. Tab. 61. 100. Tab. 78.

LARVIS quare os ad formam conchylii effictum . 42.

LEGIONIS XX. *Valerienstis* gesta , & laudes . 17.

LIBERTI tribus urbanis adscribi soliti . 10.

LILIUS Petrus Paulus . 69.

LORARIORUM munus . 11.

LUDI Lupercales obfcœnissimi . 24.

LUDI Scenici Romæ quam alibi celebriores . 20. præsertim

Augusti ævo . 92. illis præfides , & curatores constituti . 52.

LUDI Scenici Romæ a Ægypto translatus . 71. ex varietate

te Lunaris disci Larvas inventas qui putent . ibi:
Lunares phases in scenam inductæ . ibi.

M

MANIA quid . 47. 74.
M OPHILIUS Hilarus comædus extemplo mortuus . 54.
MILITIS virgis verberare cœna antiquissima . 12.
MIMI sæpe in funeribus adhibiti . 54.
MOCIIUS Stephanus laudatus . 94.
MONUMENTA defunctorum obvia in viis latina , & Flaminia ,
ceterisque Consularibus . 111.
MULIERES quoque saltandi artem agebant . 27.

N

NERO Imp. scenicæ arti , ceterisque gymniciis exercita-
tionibus addictus , ob easque triumphum egit , ac nu-
mismata cudit . 21. 22.
NUMISMATA ad Heroum memoriam revocandam aliquando
restituta . 76.

P

PANTOMIMI varias personas representabant . 58.
PARASITORUM vestis . 35.
PEDAGOGI personam quis primum in scenam induxerit . 23.
PERSONÆ Etymon . 5.
PERSONAM Numinum induere in more apud Antiquos . 106.
PERSONÆ character in scena semper idem . 46.
POESIS in pagis primum orta . 2.
PRÆNESTE civitas ; ejus accola in scenice arte celebres . 42.
44. 85.
PRÆTORIA ætas . 86.
PYLADES & Bathyllus Histrionum celeberrimi . 18.

R

RANA avaritiæ symbolum . 56.
RECITANTIBUS Judices assignati , & præmia propo-

RECITANTIUM ornatus . ibi .
RECITARE quibus permissum . ibi .
RECITATIONI locus , & tempus . 9.
ROGATOR a scena quid sibi velit . 77.
ROMANIBUS civibus , quin etiam equitidis in scenam appa-
rere mos fuit . 63.

S

SALTATIONES . gestusque inhonesti a Nerone in scenam
inducti . 27.
SALTATORES cur in sepulcralibus lucernis efficti . 25. eorum
Larvæ . 49. Tab. 29.
SALTATORUM sui temporis celeberrimi Cajus Jocundus . 35.
Pylades , & Ilas . 50. ex feminis Timeles . 67.
SAPIENTIÆ symbolum ex Larvis Palladis , Socratis , Alci-
biadis , seu Horatii , Platonis , & Carneadis simul junctis
constitutum . pag. 50. Tab. 30.
SCABILLARES collegio distincti . 88.
SCABILLORUM descriptio . 88. & seq. Tab. 80.
SCENICÆ exercitationes , Histrionesque maxime Augusto in
deliciis . 18.
SCENICÆ exercitationes e solo ad plaustra evectæ . 4. 5.
SCIMPIDIUM quid . 110.
SERVORUM vestis . 38.
SOCRATIS persona sæpe in scenam inducta . 39. ejus eximia
animi moderatio . 39. 40.

T

TIBIA viricularis antiquitas , forma , eamque inflandi
modus . 108.
TIBIAS in theatris inflare mos vetustissimus . 14. 15. & jam
in funeribus . 15. 111.
TEATRORUM incunabula . 7.
TIBICINUM vestis . 63.
TRAGOEDIA origo , & inventor . 4.

TRI-

TRIBUS urbanæ rusticis tribus minus nobiles . 10.

V

VENUTI fratres laudati . 105.

VERITATIS symbolum . 65.

VESTIUM, quibus Comici ornarentur, commodandarum
usus . 76.

VIR sacra in Urbe ceteris celebrior . 15.

VIR sacra, an Sacra via dicendum . 15.

VINDEMIARUM celebritas . 3. 59.

D

M

P.^o

TI. CLAVDIVS. ESQVILINA. AVG TIBERINVS

HIC. SITVS. EST. FECIT. TAMPIA. HYGIA. MATER FILIO PIETISSIMO
TV. QVICVMQVE MEI. VEHERIS. PROPE LIMINA BVSTI

SVPPRIME. FESTIVVM QVAESO VIATOR ITER

PERLEGE SIGNVN QVAM. DOLEAS. PRO FVNERE. ACERVO
INVENIES TITVLO NOMINA FIXA MEO. ROMA MIHI. PATRIA EST MEDIA
DE PLEBE. PARENTES. VITA FVIT NVLLIS. TVNC VIOLATA MALIS
GRATVS ERAM POPVLO QVONDAM NOTVSQVE FAVORE NVNC SVMDELETTI PARVA

FAVILLA. ROGI QVIS. BONA. NON. HILARI. VIDIT CONVIVIA. VOLT V
ADQVE MEOS. MECVM PERVIGILARE LOCOS QVONDAM EGO PIERIO VATVM
MONIMENTA CANORE. DOCTVS CYGNEIS ENVMERARE MODIS

DOCTVS MAEONIO. SPIRANTIA CARMINA VERSV DICERE CAESAREO CARMINA NOTA FORO
NVNC AMOR. ET NOMEN SVPEREST. DE CORPORE TOTO. QVOD SEARGIT LACRIMIS
MAESTVS VTERQVE PARENS. SERTAM IHI FLORES QVE NOVOS MEA GAVDIA. PONVNT
FVSVS IN ELISIA. SICEGO VALLE MOROR. QVOD MEAT IN STELLIS DEIT HINQVOD PEGASVS ALES

TOT ME ANATALES. FATA. DEDERE. MIHI

Besavileno

VALERIENSES

In Ametisto

Bellissimo

S. Pomarici f. g.

DIS MANIBVS
AVG. LIB. BATHYLLVS AEDITVS TEMPLI DIVI AVG
F. DIVAE AVGVSTAE QVOD EST IN PALATIVM
IMMVNIS ET HONORATVS

Iacinto

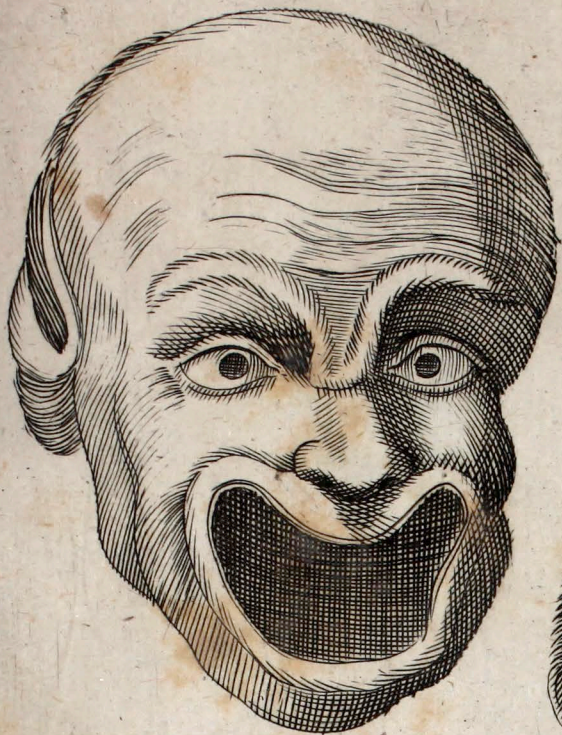

Corniola

VETRO ANTICO

Corniola

Agata

Terra Cotta

Onice

Lampada di Terra Cotta

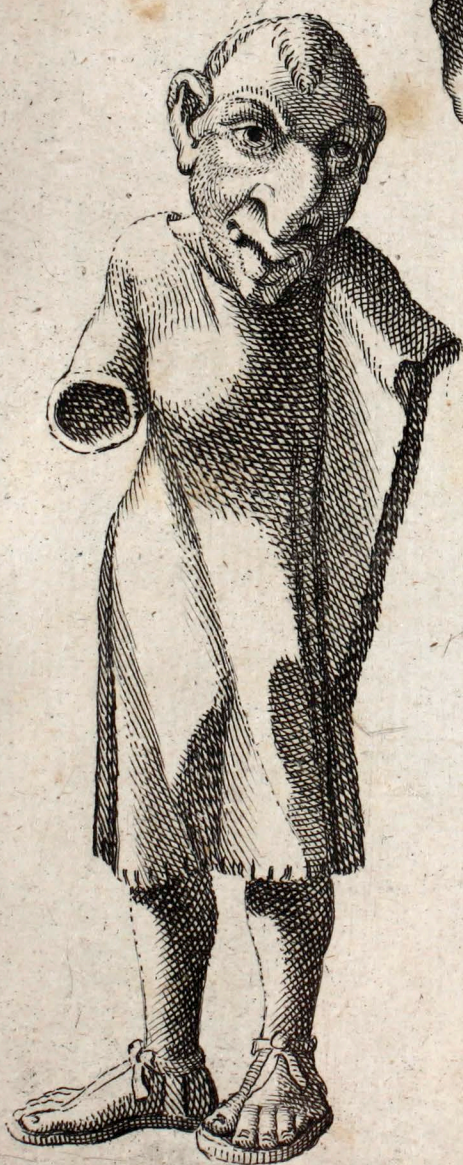

Fig.^a di Metallo con occhi e Zanne di Arg.^o

Corniola

Lucerne di Terra Cotta

Lampada di Terra Cotta

In Onice

Corniola

In Agata

Figura di Metallo

AGATA NERA

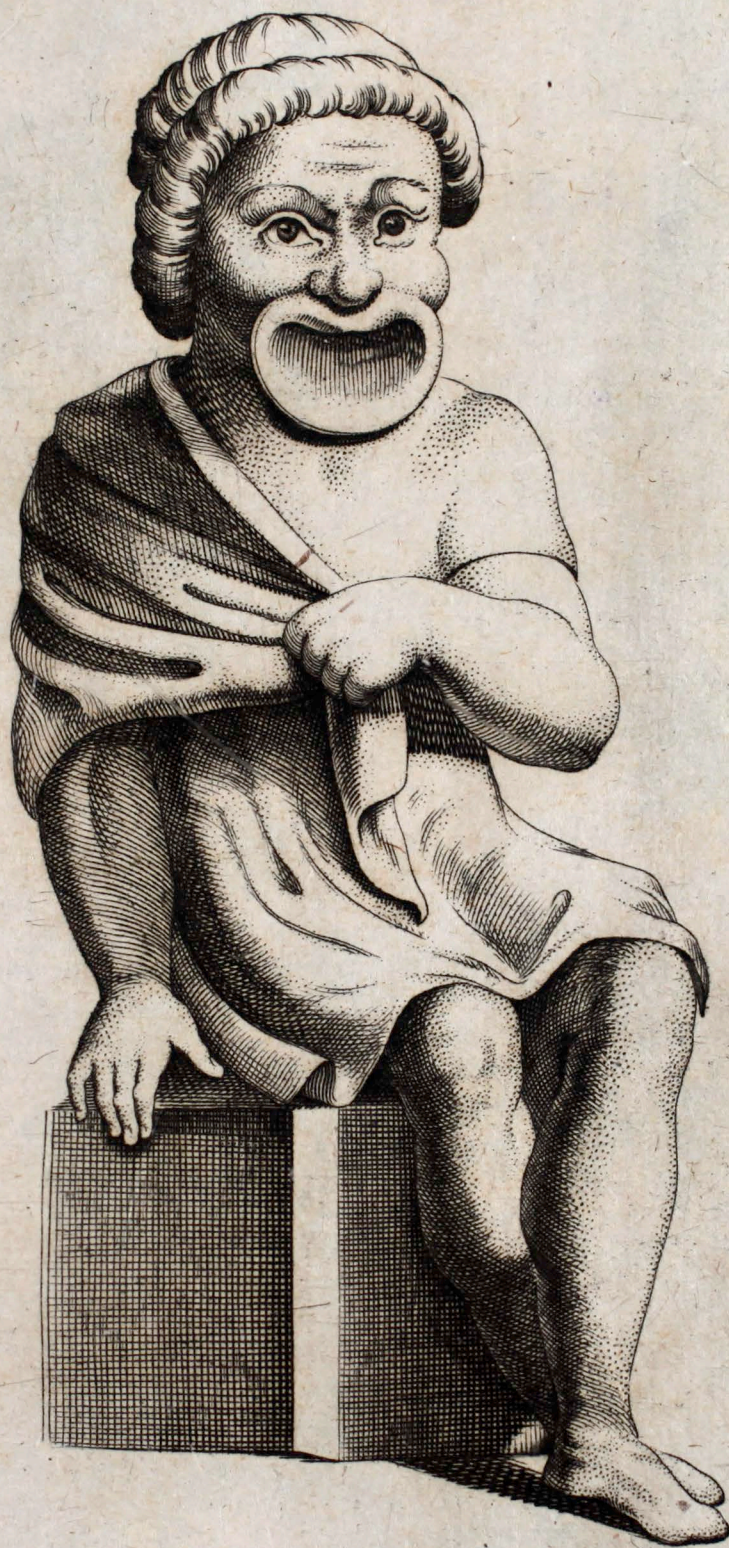

FIGURA DI METALLO

Figure di Metallo

Corniola

Corniola

Camco

Sib. Pomarede Sculpsit

AGATA SARDA

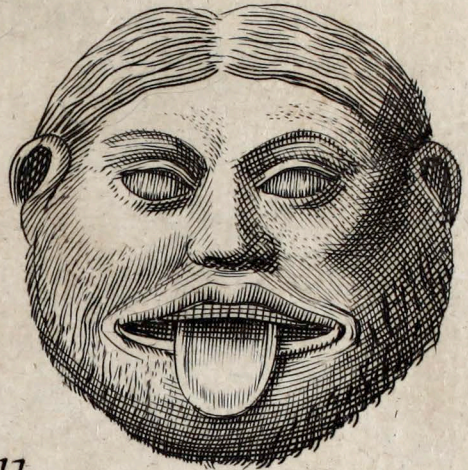
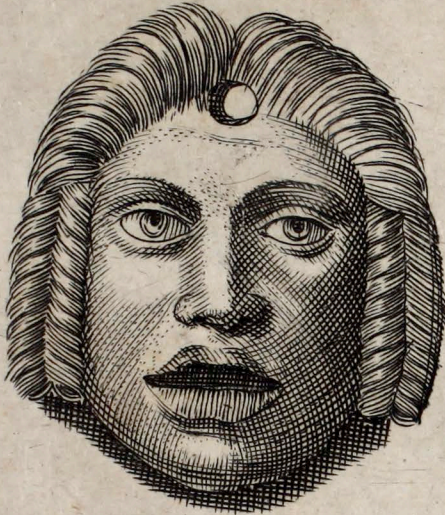
In Metallo

In Metallo

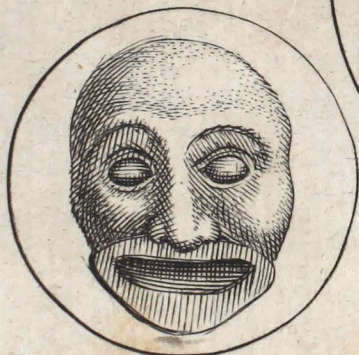
In Metallo

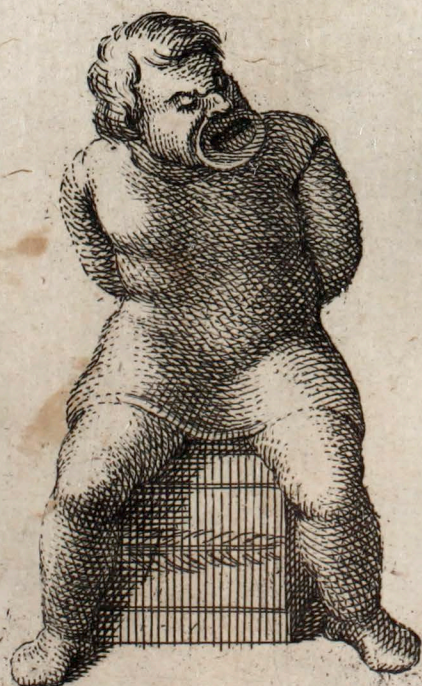

Corniola

Corniola

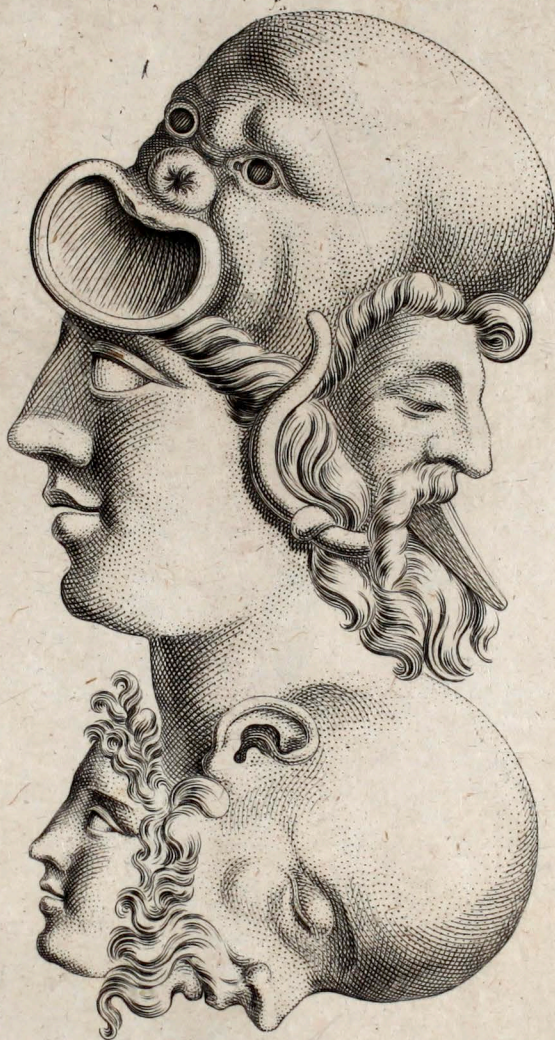
*Nicolo**Cameo**Corniola**Corniola**Diaspero Rosso**Plasma**Granata**Agata**Cameo**Agata**Niccolo*

*Smeraldo**Cameo**Fig.^a di Metallo*

PASTE

In Metallo

TOPAZIO

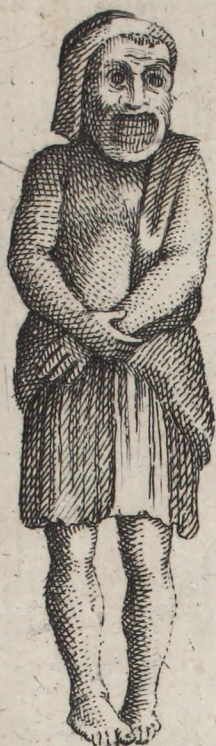
Sebastio Pomarini Sculpsit

AGATA TRASPARENTE

CAMEO COL VISO DI COLOR DI CARNE

Metallo

Corniola

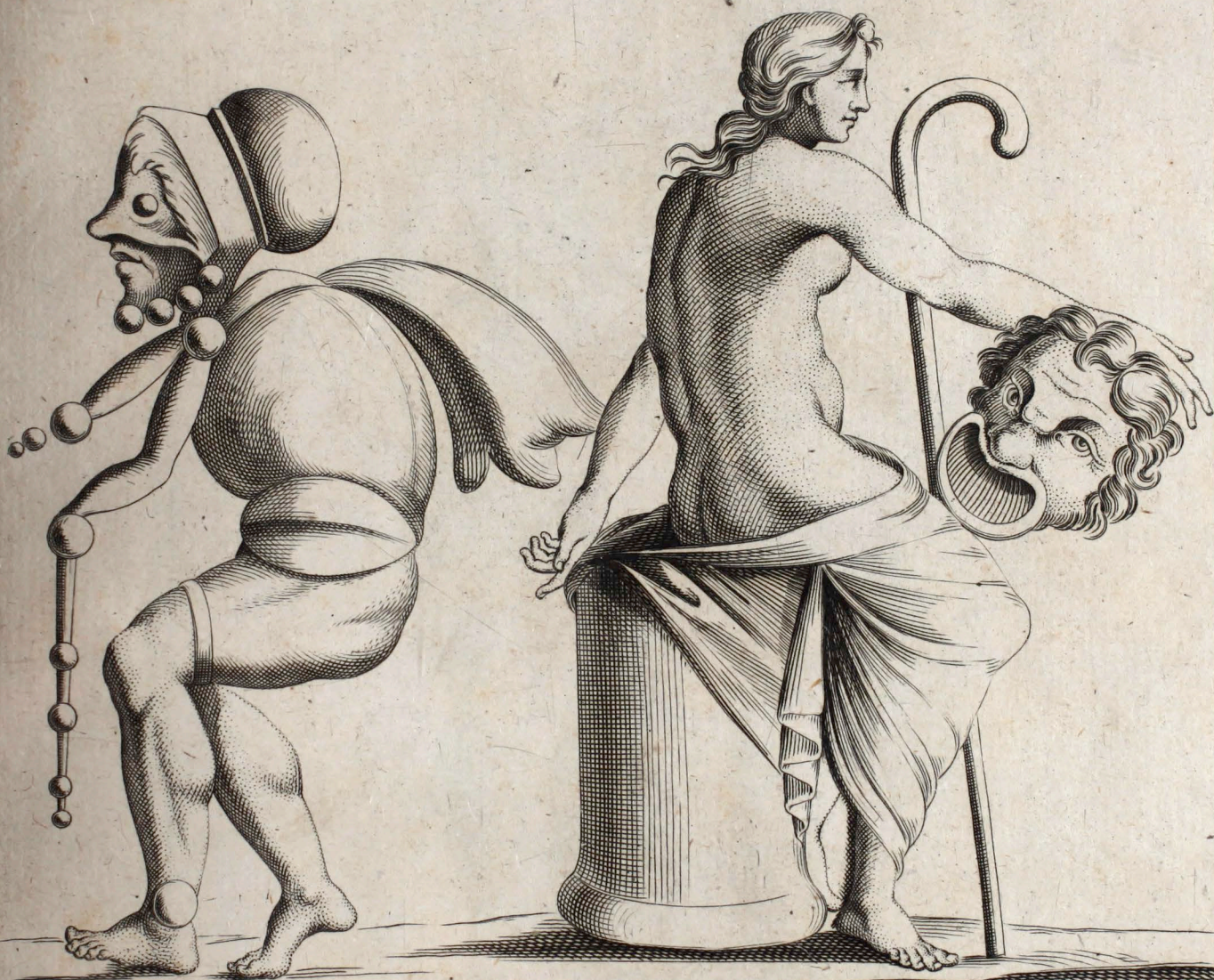
Agata Sarda

Lucerna di Metallo

AGATA SARDONICA

NICCOLO

AGATA

CORNIOLA

Ametisto

Figura di Metallo

In Onice

In Agata Venata

*In Marmo**In Marmo**In Corniola*

*In Marmo**In Metallo**In Corniola**In Corniola*

In Corniola

In Cameo

In Giavazzo

Fig.^a di Metallo

Tarxco

Cameo in Onice di piu colori

Corniola

Corniola

AMETISTO

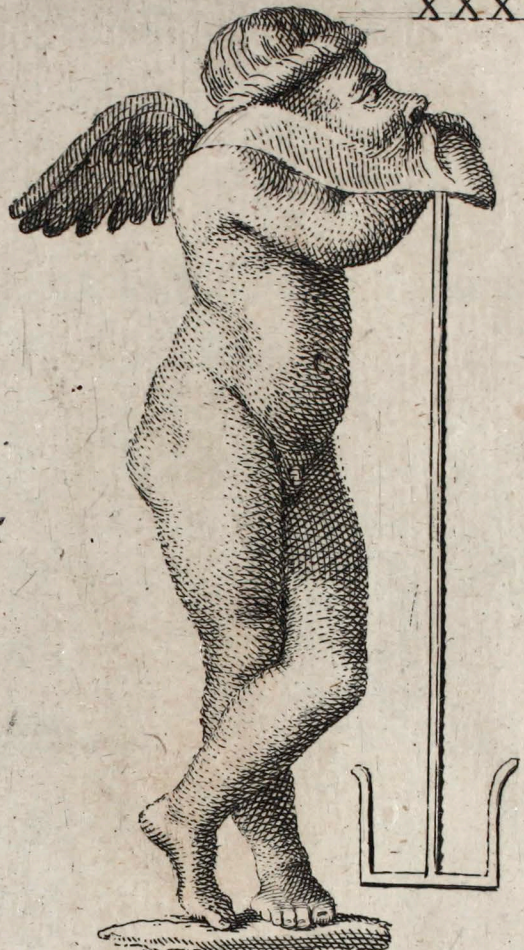
PASTA

La Verita in Metallo con denti di Argento

Pasta

Diaspro Rosso

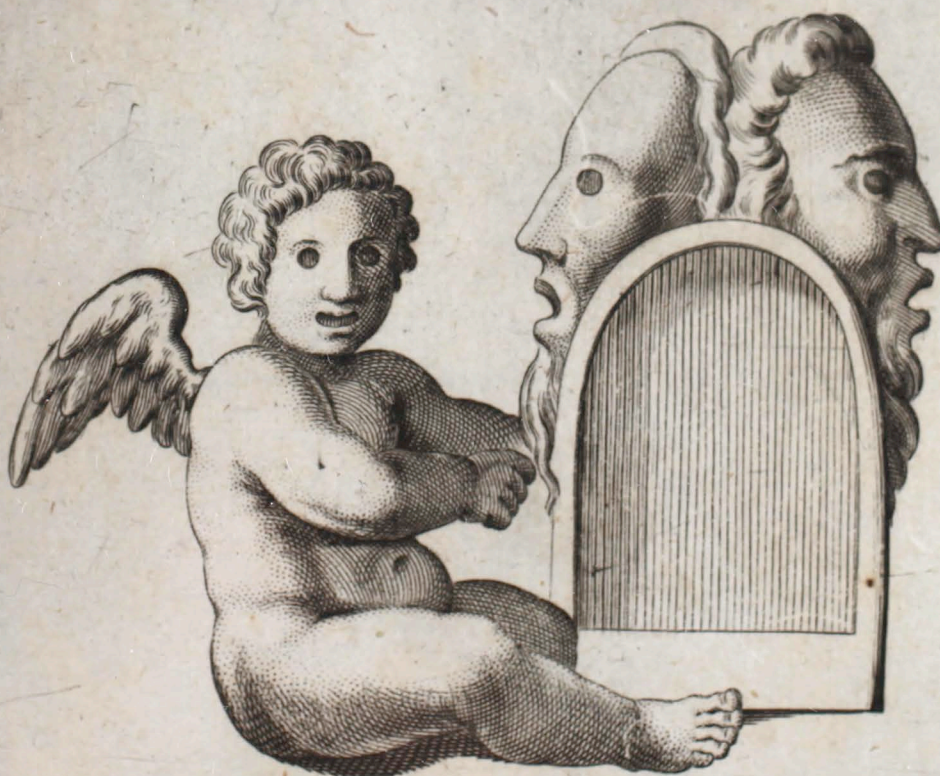
Onice

Onice

XXXXVI.

Corniola

Cameo

S.P.F.

Cameo

Agata

Pasta

Corniola

Onice

Agata

Granata

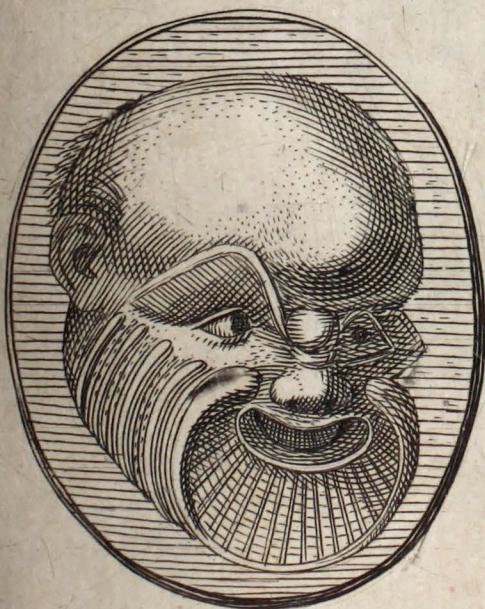
Ametisto

Metallo con occhi d'Argento

Cameo pasta bianca, e rossa

Corniola

In Agata

In Corniola

Cameo in Plasma

Auorio

Cameo Basalte

Cameo Pasta

Niccolo

Cameo

Ameteista

Agata

Cameo

Diaspro rosso

Corniola

Diaspro rosso

Agata

Corniola

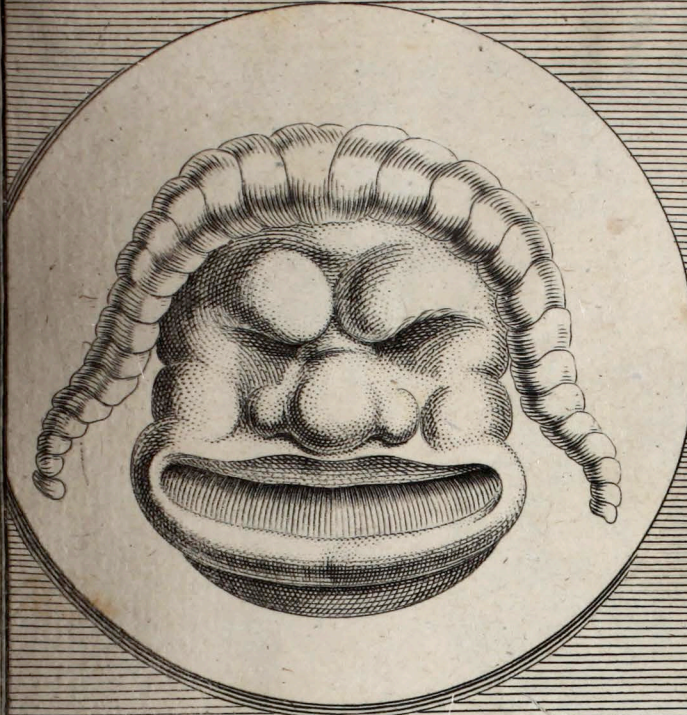
Pasta

Agata

Cameo

Pasta

Pasta

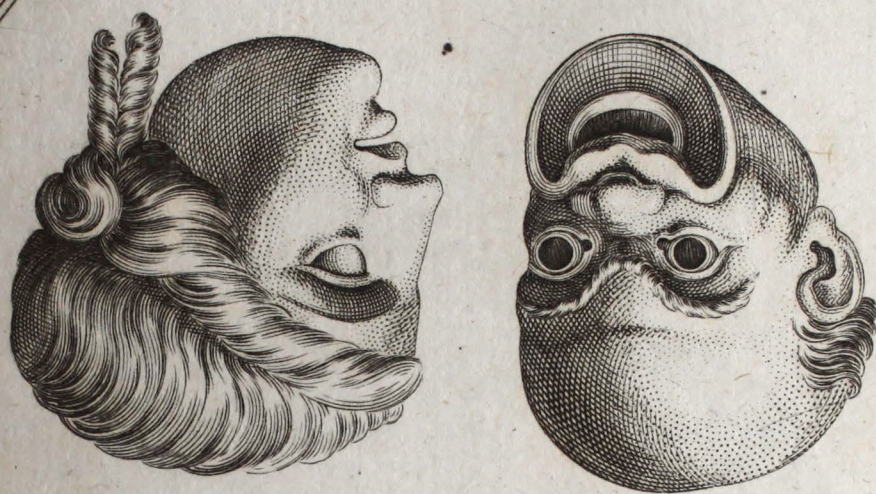

Pasta verde

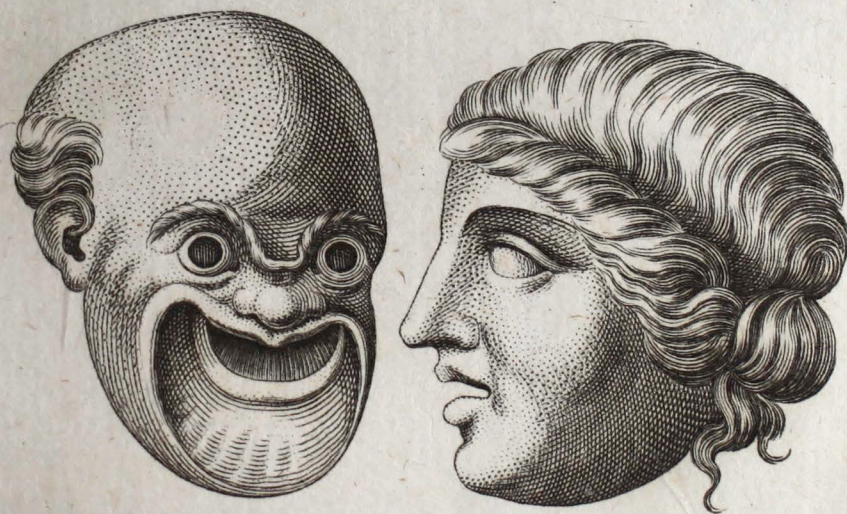

Pasta

Silv. P. emarede. Sculp.

HELENA

In Agata Venata

S.P.F.

Giacinto

Cameo onice

Agata

Cameo corniola

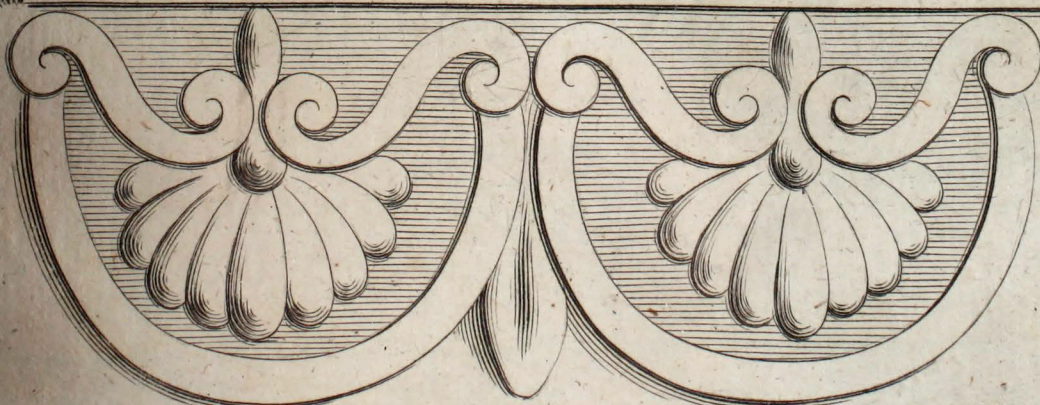
Cotrone

Cameo

TERRA COTTA

Corniola

Terra Cotta

Cameo in alabastro

Cameo ametista

Cameo

Onice

In Onice

LVII.

In Plasma

Diaspro Rosso

Agata Sarda

Giacinto

Corniola

Plasma

Corniola

Diaspro Rosso

Pasta

Diaspro Rosso

Corniola

Terra Cotta

Agata

Onice

Diaspro verde

Cameo

Diaspro rosso

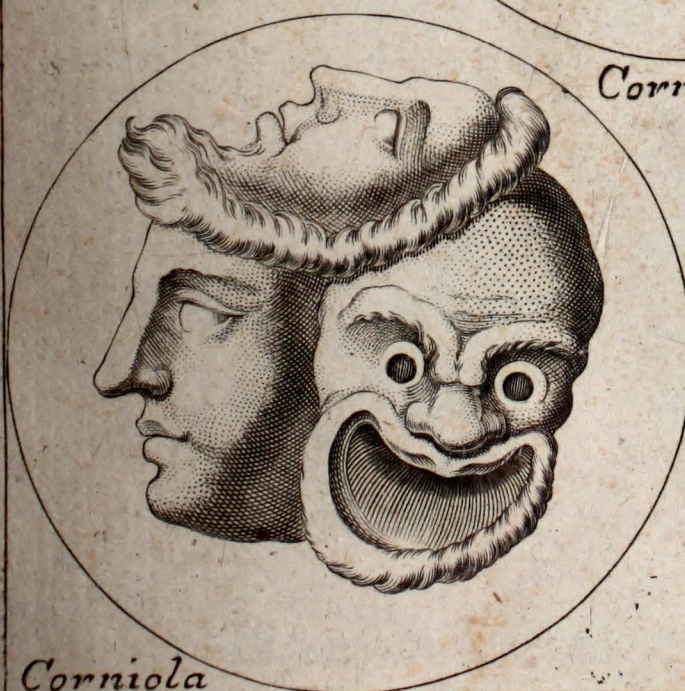

Corniola

Agata Sarda

Corniola

Corniola

Plasma

Agata

Corniola

Corniola

Corniola

Corniola

Silv. Pomarede Sculp.

Cameo

Cameo

Agata

Corniola

Corniola

Diaspro

Cameo

Onice

Plasma

Agata

Camco

Onice

In Marmo

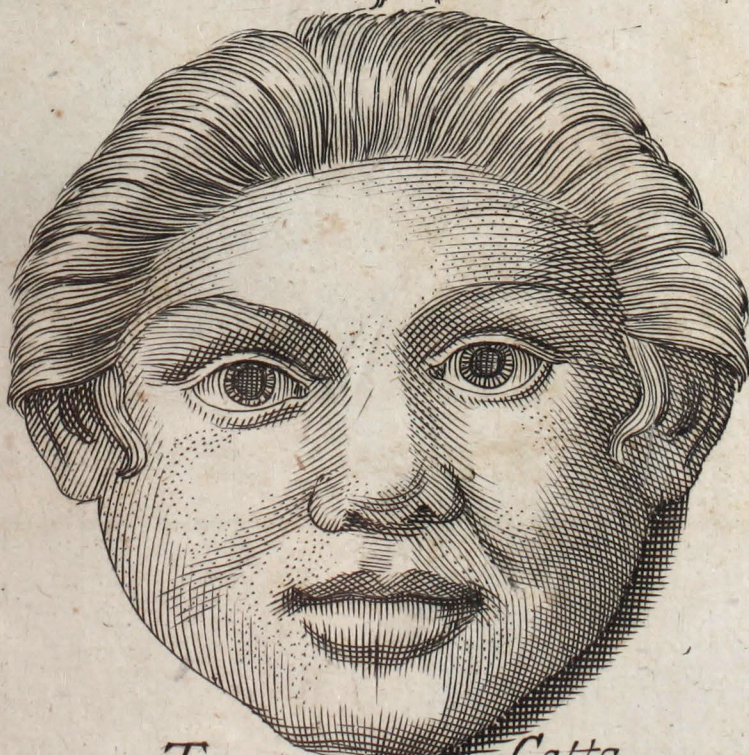
LXV.

Terra Cotta

In Marmo

LXVI.

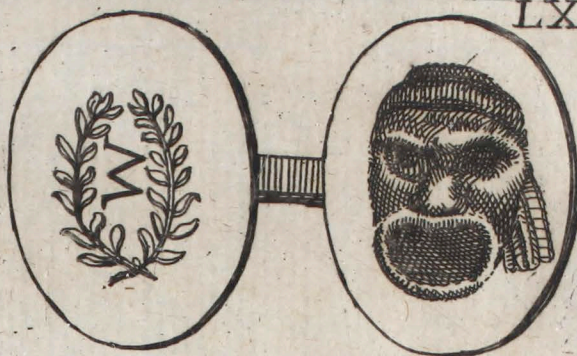

Terra Cotta

LXVII

TERRA COTTA

Diaspro rosso

Corniola

In Giacinto guernaccino

Corniola

Pasta

Pasta

Topasio

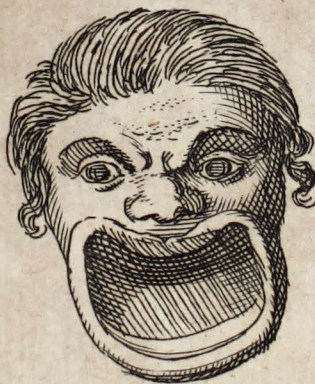
Corniola

Pasta

Pasta

Onice

Corniola

Cameo

Corniola

Corniola

Corniola

Iuorio

Corniola

In Metallo

In Metallo

Terra cotta

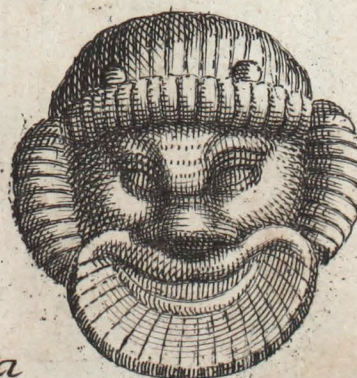

Metallo

Càmeo in giacinto guernaccino

*Corniola**Agata**Corniola**Lucerna*

Corriole

·ΚΑΤ·
ΠΡΟ·ΙΖ·ΚΑΛ·
ΑΤΤΡΙΛΙΩΝ·

Baso rilieuo

Cameo di colore di carne

Pasta

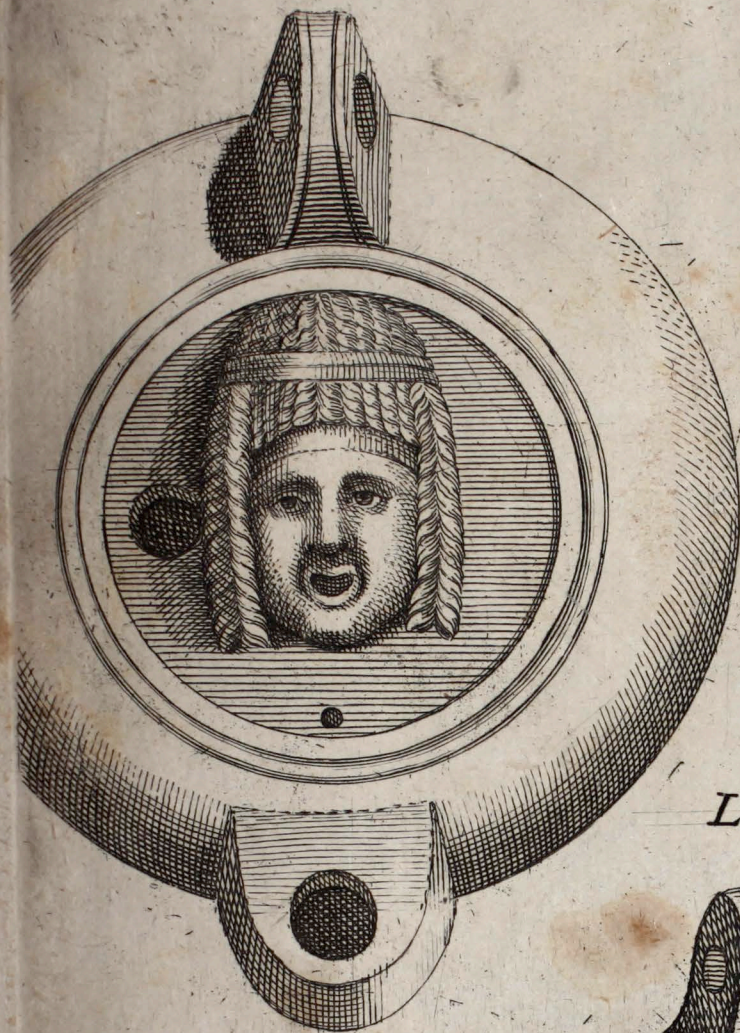
Calcedonia Zafferina

In Agata

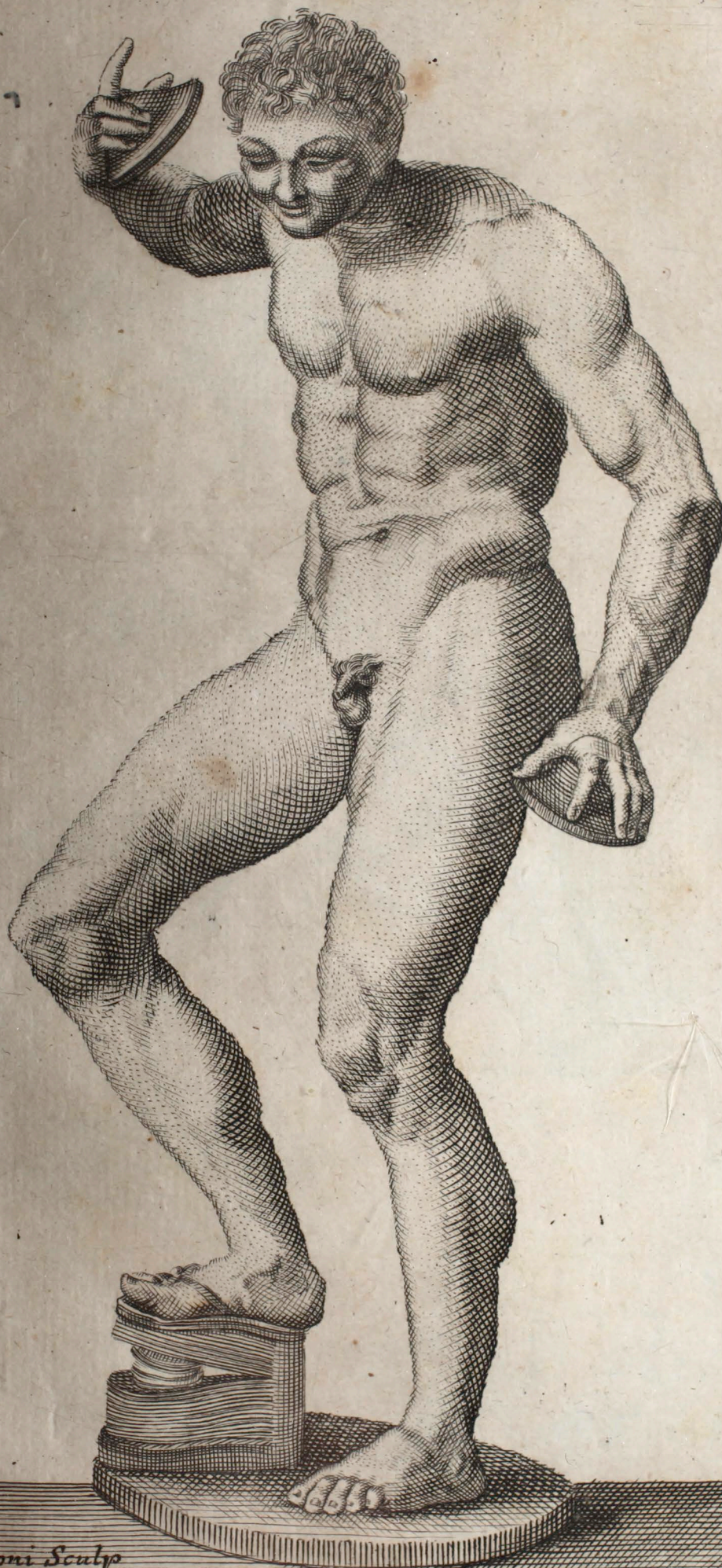

Metallo

Lucerne

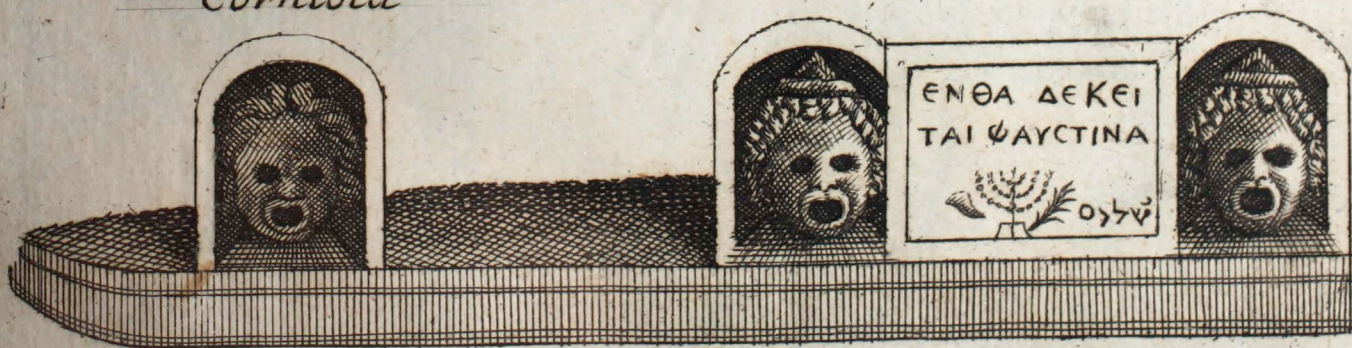
Francesco Mannoni Sculp

Corniola

Corniola

Baso vilieuo

Corniola

Carneo

Corniola

Terra cotta

IN CORNIOLA

cat. Garbelf
Schwarz 1923 £ 80-